

E Pete György emlékezete

(1 9 4 4 – 2 0 2 1)

Stekovics Gáspár felvétele

Egy legenda távozott, szinte észrevétlenül.

Hosszú és gazdag, tevékeny és eredményes évtizedek után tűnt ki a mindennapokból, már csaknem negyedszázada. És most véglegesen... Szombathelyről, a város utcáiról, Vas megyéből és a magyar irodalomból, amelyet neki is köszönhetően nem vagyunk hajlandók határoktól és generációktól és kánonoktól felszabdaltaknak tekinteni.

A rendszerváltoztató és az azt megelőző, majd közvetlenül követő évtized jelképes alakja volt Pete György, aki úgy lehetett Vas megye kulturális életének jellegadó szereplője, hogy országos hírt és tekintélyt sugárzott. Száraz adat, ha csak leírjuk: 1977 és 1999 között volt az Életünk főszerkesztője. Pályatársai, zömükben irodalmár „ügyfelei” – mind fogyatkozásban – nagyon pontosan tudják, hogy ez volt az a bő két évtized, amikor Szombathelyen egy regionális periodikából országos jelentőségű irodalmi és közéleti folyóirat jött létre, amelynek legtöbb száma várva várt esemény volt, amire figyelt Szeged és Debrecen, Pécs és Miskolc, Párizs és Pozsony, Zenta és Kolozsvár, és számontartották a főváros irodalmi központjai is. Sok éve már csak mesemondások, jóízű, bár olykor mára már – ahogy haladunk az időben – bizony lehangoló anekdoták emlékeznek azokra az időkre, amikor az Életünk határozott mozdulattal kiharcolta a maga terepét és jussát a jelenkor magyar irodalmából. És a pártállami létmódból. Ami azt is jelentette, hogy a nemzeti önazonosság és a minőség igénye tűrhetetlennek nyilvánította – hol nyíltabban, hol visszafogottabb módon és formákban –, az akkor és itt fennálló rendszert. Pete pontosan felmérte

a lehetőségeit és kiküzdötte azok érvényesülését. Ma már felfoghatatlan szervező munkával, hol dörmögve, hol társasági rituálékhoz folyamodva, hol szikár kiállással, hol kompromisszumok mézes szavaival.

Előttünk a magas, kissé görnyedt termet, a hosszú bajusz, a látszat-tétovaság, de mindig érződött gesztusaiban és szavaiban a szigorú célratörés és – ha kellett – a harcra készség. A klasszikus régi szerkesztő volt ő, aki az örök aktatáskával kezében gyalogol és vonatozik, levelet ír, telefonon hajszol, tölt a poharadba, meg a magáéba, unszol és emlékeztet, számon tart és számon kér, és ott várja a nyomdában a nedves korrektúrát. Pete György nélkül sokkal nehezebben találtak volna helyet maguknak Magyarországon az emigrációba kényszerült írók – mennyi-mennyi küszködés árán és minő politikai ellenszélben... –, a Pete-féle Életünk nélkül aligha találhattak volna otthonra az – akkori – új írógeneráció jelei. És ne feledjük: Pete akkor is kockáztatni tudott és akart, amikor élére állt lapszerkesztőként, majd könyvkiadóként a Hamvas Bélát felfedező szellemi törekvéseknek. Túlzás nélkül állíthatjuk, hogy Pete György szervező tevékenysége nélkülözhetetlen volt abban, hogy a magyar irodalom és közéleti szellemiség kitöltse azt az űrt a magyar irodalmi nyilvánosságban, amit egy lap megszüntetésével és egy új folyóirat megteremtésével jelezhetünk: 1983 – Mozgó Világ és 1988 – Hítel.

Aztán persze – mint oly sokunknál – nála is eljöttek a politizáló évek, el az a rendszerváltoztató történelmi helyzet, amikor és amelyben azzal áltattuk magunkat, hogy a szépművészetek művelőinek meg az ő képviselőiknek évtizedes küszködései beigazolódnak, itt az ideje a megvalósulásnak, mondhattuk fellengzősen: az össznemzeti szóértés jegyében, a magyarság végre új esélyt kaphat (sorsa hátterében a felszabadult közép-, kelet- és dél-európai kisállamokkal) az európai emancipációra. Hogy és mint történt – átéltük, sok felemelő és lesújtó élménnyel gazdagodva.

Sors és történelem Pete életében is elvált egymástól, tekintélyes közszereplőből olyasféle „alakká” vált, aminek változatait oly szívesen mutatják fel a klasszikus („kisvárosi”) magyar regények. Remélem, hogy mi, pálya- és szerkesztőtársai, szerzői és szerepét-életművét méltányoló tisztelői meg fogjuk találni az alkalmakat emlékének ápolására és megőrzésére.

A nekrológ, avagy – szebb szóval – a „szomorújelentés” műfaja hajlik az emlékidéző mesélgetésre, olykor a bánaton átszálló kedélyesség megnyilvánulására. Kor- és pályatársak, egymást számon tartó, bár napi kapcsolatokat nem ápoló, „kollégiais” barátok voltunk Pete Györggyel, szerzője voltam a lapjának, jó párszor „pesti” vendége a szerkesztőség legendás szombathelyi termeinek, voltunk együtt meccsen és merengtünk sokakkal közösen a poharaink fölött a Pilvax Kávéházban, amikor a főszerkesztő pár órára alkalmilag oda helyezte „ki” az Életünk redakcióját. Ma, amikor az újabb generációk pártos elkötelezettségüktől függetlenül (ha egyáltalán hisznek még az „effélékben”), sommásan, különösebb mérlegelés nélkül ítélik véglegesen feledésre a rendszerváltozás előtti „gyalázatos” pártállami időket a kultúra terepein is, bizvást magunk elé idézhetjük a szerkesztő Pete György árnyalakját (a Jelenkor Tüskés Tiborja, a Kortárs Simon Istvánja, a Tiszatáj Ilia Mihályja, a Mozgó Világ Veress Miklósa – és mások – mellett...; És hát... a vers meg a próza, a film és a színház művelése mily sokaknál volt a magyar szabadságharcos hagyományok ébrentartásának alkalmá-

és „ürügye” is...), tehát Pete alakját, akiben volt kurázsi, akinek konfliktusvállaló bátorságát szintén a legjobb nemzeti és demokrata hagyományok táplálhatták. Egyetlen személyes példát hadd engedjek most meg magamnak, ama külső és belső határookra fittyet hányó irodalmi meg persze politikai szolidaritás jegyében, ami „ezt a kort” áthattotta. 1988-ban hosszabb interjút készítettem Borbándi Gyulával, a „szabadeurópással”, a pártállam egyik leggyűlöltebb (mert szelíden is az egyik legkezeltetlenebb) emigránsával, a magyar demokrácia és népiség őrlángjának ápolójával, akinek nevében a pártállami sajtókalózok nem átalloztak még valami náci tagfelvételi kérelmet is hamisítani a Népszabadságban... Pete nem kért (pláne nem szerkesztői hatalmát latba vetve...) „finomításokat”, nem hozott szóba ilyen-olyan „megfontolásokat”, közölte a beszélgetést annak rendje és módja szerint, mintha egy szabad világban élnénk. Jó lenne, ha előkerülnének azok a pártközponti feljegyzések, amik erre következtek, s amik nyomán a főszerkesztőt „igazoló jelentés” írására kényszerítették. És milyen élvezettel olvassunk ma, hogy Pete miként, miféle ravasz rabulisztikával próbálta igazolni azt, aminek lényege maga volt az igazolhatatlanság...

És most előttem van utolsó találkozásunk képe, ami Pete Gyuri (hadd mondjam így, ahogy négy évtizede mindig is hívtuk, szemben is, meg amikor róla beszéltünk) egyben utolsó nyilvános fellépése is volt. 2016. szeptember 29-én mutattuk be itt, a Berzsényi Könyvtárban azt a hatalmas kötetet, amit ő alighanem szellemi végrendelete gyanánt hozott létre: Sebestyén Gyula Gesta Hungarorum című elképesztő művét. Ahogy ő megmentette ezt a könyvet, ezt a gigantikus szöveghagyatékot a szét-szórattástól, úgy legyen a mi kötelességünk, hogy az ő életét és művét ne hagyjuk elpelrelni a közönyös időtől.

Pete György a világot sújtó járvány halottja lett, de abban már nem lehetünk biztosak, hogy a járvány áldozata is volt-e.

Végso távoztása körül sok a homály; jó ideig – bármily abszurdum is – még halála idejét és helyét sem tudtuk biztosan. Az első hír erről – hitelesnek mondható szövegszéd alapján – a Berzsényi Dániel Könyvtár honlapján kapott nyilvánosságot 2021. április 7-én. Ezt vették át mások, félhivatalos fórumok, a VAOL-tól a Magyar Írószövetségig. A Google is ezt a dátumot közli halála napjaként, az egészen döbbenetes toldalékkal: „vagy előtte”... Dr. Baráthné Molnár Mónikának, a könyvtár igazgatójának utánjárása alapján rögzítsük: Pete György a celldömölki kórház tüdőosztályán hunyt el, 2021. március 26-án. Felesége, Marika április 1-jén követte őt. Temetésükről – 2021. május 19-én írónak ezek a sorok – nincs se családi, se hivatalos értesítés.

De – és ne ezekkel a sötét sorokkal zárjuk „szomorújelentésünket” – hadd mondjam el: szívmengető volt tapasztalni, hogy híradásunkra-felhívásunkra milyen egyöntetűséggel és milyen nyitott lélekkel fordultak árnyékba forduló alakja és/azaz a közös múlt felé Pete György barátai és kollégái, társai és utódai: tudták (tudjuk), hogy olykor elodázhatatlan feladatunk emlékezni és kötelességünk az emlékeket megörökíteni.

Alexa Károly
főszerkesztő
Életünk

GYURÁ CZ FERENC

„Talpig Vasban”

HAT TÉTEL BEN PETE GYÖRGYRŐL (1944 – 2021)

I.

Az irodalmi lapszerkesztéshez alázatra és lemondásra van szükség. Saját életművét építő, jelentős író ritkán tud néhány évnél tovább kitartani benne úgy, hogy pályája ívén ne keletkezzék törés vagy repedés. Jobban összefér a kritikusai vagy irodalomtörténeteszi munkával, hiszen ezek általában nem kívánják meg az alkotó teljes személyiségének feloldását az alkotás folyamatában. Ismerünk szép példákat erre.

Az irodalmi folyóirat-kultúra gazdag kivirágzását hozó magyar huszadik század során azonban mindig akadtak olyan folyóirat-szerkesztők is, még hozzá a legkiválóbbak között, akiknek szinte kizárólagos tevékenysége volt a lapszerkesztés. Akik minden más tevékenység elé helyezték a szerkesztői munkát, a rájuk bízott folyóirat s ezáltal a magyar irodalmi kultúra érdekeinek szolgálatát. Teljesen átélte, személyes ügyükként tudtak tekinteni az írók-költők vagy a kritikusok munkájára, írásaik egy-egy sorára is akár. A szükséges figyelemmel adóztak az alkotók személyének, a lehetőségekhez képest nem ritkán közösséget vállaltak velük lelki vagy akár szociális problémáikban, néha segítettek azok megoldását is. Bátran, féltékenységgel nélkül megosztották velük írás-ötleteiket, nem félve attól, hogy azokat „elírják” előlük. A régebbiek közül ilyen lehetett a *Nyugat* Osvát Ernője, az újabbak közül pedig ilyenként gondolom el a Kádár-kor két emblematiszta vidéki folyóiratának, „legendás” főszerkesztőjét: Ilia Mihályt a szegedi *Tiszatájn*nál és Szederkényi Ervint a pécsi *Jelenkornál*. Ők saját írásos életművet nemigen hoztak létre, mégis mindhárman beírták nevüket koruk magyar irodalmának történetébe.

Ebbe az áldozatos sorba tartozik a pályáját egykor nyomdászként kezdő, majd a pesti bölcsészkar elvégzése után a művelődési minisztérium irodalmi főosztályán folytató s kezdetben irodalomkritikai írásokkal jelentkező Pete György is. Amikor aztán 1976 végén, 1977 elején feleségével, Komáromi Máriával Szombathelyre költözött, s megkapta élete földadatát: az addig a középszerűsügből kitörni nem tudó szombathelyi irodalmi folyóirat főszerkesztőségét, akkor mindent ennek rendelt alá. Munkája szinte azonnal látványos fejlődést eredményezett, és ezzel kezdetét vette az Életünk fénykora, mely nagyjából egy tucat esztendeig, a rendszerváltozás küszöbéig, 1989–90-ig tartott. Most, hogy e két, életében összeforrt sorsú embert – Gyurit és Marikát – szinte egyszerre veszítettük el, nem tudok semmilyen jól-fésült értékelést írni. De talán nincs is itt ennek az ideje. Szombathelyi helyemre kerülésem segítségével és egy nem mindig közeli, de mindvégig kitartó, értékrendi közösségen alapuló és sosem megbicsaklott barátságot köszönhetek Gyurinak.

A munkásságát ismerők egyetértenek abban, hogy annak legkiemelkedőbb fejezete az *Életünk* beemelése volt a legjelentősebb irodalmi fórumok közé azokban az években, melyek az irodalom és a politika egymást erősítő erjedését, a diktatúrától és a szovjet függéstől való megszabadulás reményét hozták el Magyarországon. Erről pedig írtam én már egyszer, ezt tehát megismételnem fölösleges volna, elég tájékoztatnom róla az érdeklődő olvasót. (Lásd: *Az Életünk fénykora*. Elhangzott a Berzsényi Dániel Irodalmi Társaság Pete György 60. születésnapja alkalmából a budapesti Rátkai Klubban 2004. február 19-én megtartott tanácskozásán. Megjelent a *Somogy* c. folyóirat 2004. évi 2. számában, továbbá in: Gyurác Ferenc.: *Személyes ügyeim*. Magyar Nyugat Könyvkiadó, Vasszilvágy, 2009. 161–169. old.)

II.

Az *Életünk* történetének legjelentősebb korszaka tehát a rendszerváltoztatás körül véget ért. Amit a kilencvenes évek jelentettek az ország életében, az ugyan több szakaszra oszlik, összességében mégis, és különösen az irodalmi folyóiratok számára a hely- és szerepkeresés gyötrelmeivel jellemezhető. A változást követő első években Pete az *Életünk* könyvkiadásával próbált újat hozni – ez különösen a Hamvas-életműsorozat első köteteivel és a nyugati magyar írók-költők visszagyökereztetését végző könyvsorozatok néhány kötetével nagyon szépen meg is valósult. A folyóirat új szerepére azonban, mely megfelelt volna a megváltozott társadalmi viszonyoknak és az irodalom új, posztmodern alakulását is kellően értelmezni tudta volna, nemigen sikerült rátalálni. Nemcsak az *Életünk*nek, véleményem szerint másoknak sem.

1994-ben szétváltak az addigi szerkesztői hármas útjai. Ambrus Lajos Budapestre ment, és a Kortárs rovatvezetője, majd főszerkesztője lett, jómagam pedig, nem függetlenül az irodalom távlatvesztésétől és társadalmi szerepének jelentős csökkenésétől, az irodalmi életet elhagyva megpályáztam és elnyertem a nagy múltú helyismereti folyóirat, a Vasi Szemle akkor önállóvá tett főszerkesztői állását, s meg is maradtam benne nyugdíjba menetelemig. Időközben a Pete által az irodalom számára kijárt, 1986-ban elfoglalt impozáns Fő téri palotából a liberális városvezetés olyan módon alakított ki ún. Művészetek Házát – Pete évekkel korábbi ötletének fölmelegítésével, melyet Ambrus Lajos 90-től az önkormányzati kulturális bizottság tagjaként képviselt –, hogy pont az ötletgazdát és intézményét „felejtette ki” belőle. Így a szerkesztőség egy időre méltatlan körülmények közé került. Évekkel később a megyei könyvtár kebelében találta meg új, kedvező miliójú, de a Fő térihez képest a szerep- és tekintélycsökkenés jeleit tagadhatatlanul magán viselő székhelyét.

Gyuri nem könnyen élte meg a kilencvenes éveket. Hisz bármennyire is illúziótlanul nézett a világba, ennél azért valamivel jobbra számított. (Nem mellékesen anyagi helyzete is rosszabbra fordult. Feleségének népművelői állása a balliberális korszakban veszélybe került, majd meg is szűnt, és a főszerkesztői jövedelem is jelentősen visszaesett a nyolcvanas évekhez képest. 1989-ig az *Életünk* a párt megyei lap-

kiadó vállalatához tartozott, így a megyei napilap által termelt vállalati nyereségből minden évben jelentős összeg, ún. prémium jutott a folyóirat vezetőinek – a főszerkesztőnek és helyettesének – is.) A szerkesztőség körül korábban formálódó társaság átalakult, lényegében meg is szűnt, aminek nemcsak a kiütköző pártpolitikai ellentétek voltak az okai, hanem a szervezeti és a pénzügyi nehézségek is. Az Írószövetség nyugat-dunántúli csoportjának léte a nyolcvanas években túllendült a pusztá formálitáson, s így némi, szerény összetartó erőt jelentett, de a 90-es években teljesen elsorvadt. A szerkesztőség kedvenc kisvendéglőjében, az ún. VAOSZ-ban ugyancsak tálalját veszítette a megszokott társadalmi élet – mindenki a vélt vagy valós dolga után szaladt, és nem nagyon engedhette meg magának többé a gyakori éttermi étkezést és kisfröccsözést. Gyuri sem mindig tehette már meg, hogy szokása szerint a szerkesztőség (vasi szóhasználat szerint „vidéki” – Szombathelyhez képest vidéki, tehát pl. budapesti) vendégeit nagyvonalúan meghívja ebédelni az említett kisvendéglőbe vagy máshova. Tény és való ugyanakkor, hogy a – mondjuk így – „kisfröccsözés” azért így sem maradt el részéről, sőt. Ez pedig hozzájárult ahhoz, hogy amikor 1999-ben lejárt az éppen aktuális ötéves főszerkesztői megbíztatás, a fenntartó megyei önkormányzat új vezetése nem Pete Györgyöt bízta meg újabb öt évre, hanem 55 évesen elküldte őt kerkedvezményes nyugdíjba.

Ez a – szubjektíve jószándék szülte – lépés szinte légüres térbe juttatta Gyurit. Ennek ellenére nem költözött vissza Budapestre, ahol örökölt lakás várta, hanem itt maradt szombathelyi panellakásában, egykori nagy vendégeskedések színhelyén, ahol – hogy mást ne említsek – az 1986. évi Életünk-nívódíjak kiosztása után kénytelen voltam egy húzásra kiinni azt a borral megtöltött hatalmas ivótülköt, melyet többszöri grúziai „testvérlepi” kiküldetéseinek egyikéről hozott haza a főszerkesztő. Az efféle férfiaság-próbákat, bár elég jól kiálltam, biztosan elleneztem volna, ha rákérdez valaki, de úgy gondolom, hogy teoretikusan Gyuri sem helyezte. Viszont dolgozott benne valami ősi virtus, magyar karakter, mely oly sok mindenben megnyilvánult, s mely szavak nélkül kötött össze bennünket – nemcsak kettőnket természetesen, hiszen Ambrus Lajos, valamint a szerkesztőség barátai közül is többen, ugyancsak részesei voltak ennek az alapvetően irracionális, de bizonyos IQ fölött uralható és mederben tartható pusztai mélyáramnak. (Hogy mennyire uralható, mi sem igazolja jobban, mint hogy élete utolsó korszakában – egy-másfél évtizedében – az addig, tévesen, alkoholistaként elkönyvelt, valójában tudatos fogyasztó Pete Gyuri meg tudta tenni, hogy egy kortyot sem ivott.)

III.

Hívtam, legyen a Vasi Szemle munkatársa. Először a 2002. évi 3-as számba írt egy jól sikerült esszét, *Belső megújulást!* címmel, a Szombathely mentálhigiénés helyzetét dokumentáló felmérés megbeszélésére megszervezett írásos anketünk résztvevőjeként. 29 jeles vasi értelmiségi vett részt ebben a véleménynyilvánításban, mely remé-

nyeim szerint tanulságos lenyomata marad a kornak és a helynek. Számomra már az írás címe is jelezte (együtt a cikkhez mellékelte portré meggyötört vonásaival), hogy nem múltak el nyomtalanul az utóbbi, töprengésre igen alkalmassá lett esztendők. Az írásnak egy, a művelt Nyugatot joggal bíráló kitétele kiváltotta a Szombathelyről 56-ban Ausztriába emigrált, s ekkoriban szellemileg épp a Vasi Szemlébe írt kitűnő tanulmányokkal visszahonosodó Brenner Vilmos éles hangú vitacikkét. Gyuri bölcs válasza követte ezt – továbbá egy meghívás az elcsatolt Zsámándra, Vili bácsi hiénc tuszkulánumba, ahol savanykás őrvidéki bor mellett tisztázhattuk hármásban a maradék félreértéseket a csillagos augusztusi ég alatt.

Az ezutáni években hozta sorban a kéziratokat – nem nagy számú, de mindig fajsúlyos, minden ízében megfontolt, választékos és gondolatgazdag írásokat. Kézzel írt mindent – nemcsak kompjútert kezelni, hanem írógépén írni sem tanult meg soha –, s jött lediktálni a szövegeit munkatársnőmnek, mint egykor az Életünk szerkesztőségében Editkének a különféle hosszadalmas beadványokat a „műv. osztályra” vagy éppen az ún. „igazolójelentéseket” a minisztériumnak... Írt élesen látó, tanulmányértékű és -hosszúságú könyvismertetéseket (Pusztay János helyi művelődéspolitikai esszéitől Für Lajos visszaemlékezésein át a Sárvárról elszármazott lapszerkesztő kolléga: Illés Lajos emlékiratáig), melyekbe koncepcionális kérdéseket is belesűrített, nem elégedett meg a könyvek tömör bemutatásával. Írt eredeti meglátásokat tartalmazó tanulmányt Batthyány Lajos gróf értékeléséhez, közzé tette egy orosz író-szerkesztő emlékeit szombathelyi tapasztalatairól, s a szövegközlés előszavában megemlítette az Életünk és a grúz Mnatobi folyóirat kapcsolatának néhány tényezőjét – méltányosan rögzítve a szerkesztőség barátja, Manana Szaladze műfordítónő nagy szerepét ebben a kapcsolatban.

Vendégszerkesztői földatort is vállalt. A 2010. évi 1-es Vasi Szemlét kezdeményezésére és hónapokon át végzett gondos szervezőmunkájának köszönhetően a magyar őstörténet időszerű kérdéseinek szentelhettük. A „Történelmünk kezdetei” címmel megjelent összeállításban a korai magyar történelem kutatásában érdekelt több szakma elsőrendű szakemberei szerepeltek: Fodor István, Veres Péter, Jankovics Marcell, Hoppál Mihály, Szabó László, Agócs Gergely, Vida Tivadar, Pomozi Péter, Pusztay János, Raskó István. Gyuri többüket személyesen jól ismerte, de ami ennél is fontosabb: kiválóan ismerte magát a témakört is, mely mindig is egyik kedvenc beszédtemája volt. Órákig tudott beszélni a magyarság eredetének különféle elméleteiről, részletkérdésekbe bonyolódva partnere tudott lenni a legkiválóbb történész, régész, nyelvész és más kutatóknak, akik szívesen gondjaira bízta kézírataikat. A szám jelentős figyelmet keltett, miközben alkalmas arra is, hogy a nem-szakember művelt olvasó számára áttekintést nyújtson a kutatások és teóriák 2010-es állásáról. (A „nem-szakember művelt olvasó”: erre a való életben egyre gyéresebb ideáltípusra gondolt egykor munka közben már a Vasi Szemle első főszerkesztője, Pável Ágoston is...) A tanulmányok sorát a vendégszerkesztő kiváló tanulmánya, az (azóta mintha bekövetkezni látszó) őstörténeti paradigmaváltást kilátásba helyező utószava zárta le. Ebben végül úgy látja, hogy „*Tabuk inognak, dőlnek. Finn, észt, magyar nyelvészek*

vonják sok tekintetben kérdés alá a finnugrisztika egyes, általuk nem tarthatónak ítélt állításait. Időben jóval hátrébb keresik egyes nyelvi jelenségek magyarázatát, ezzel óhatatlanul az etnogenezis új modelljeit is feltételezik. A genetika eredményei azt sejtetik, hogy közelesen újabb, egzakt adatok fényében vizsgálhatók a Kárpát-medencei populációra vonatkozó elgondolások. Az újabb régészeti kutatások számos új módszertani és tartalmi lehetőség birtokában árnyaltabb képet rajzolhatnak a Kárpát-medence történetéről. Az újabb néprajzi, népzenei kutatások fényében jobban kitapinthatók, pontosíthatók az eurázsiai sztyeppe-övezet etnikai-kulturális mozgásai, benne eminensen az ugor-kori, dél-uráli, nyugat-szibériai, kaukázusi. Mint e tematikus szám tanúsítja, nem a leegyszerűsítés irányába halad az őstörténet-kutatás. Egyre világosabb, hogy szer-teágazó hajszálgöyökerek táplálták a magyarság néppé válásának évezredeit, s a térbeliség váltakozásai nem választhatók szét sematikus időrend alapján. Világossá kezd válni, hogy nem egy »öshaza« volt, hanem térben és időben változó »öshazák«, melyek akár különböző helyeken egyidőben is lehettek. Újra kell gondolni az »előmagyarság« etno-genezisét, fel kell tárni valós kapcsolatait a finnugor mellett a szibériai és közép-ázsiai térség etnikumaival.” (Napjainkban a – Vasból elszármazott – illetékes miniszter is aláírná ezeket a megállapításokat.)

IV.

Talán a Vasi Szemlében megjelent, megbecsülést kiváltó publikációi érlelték meg benne az elhatározást, hogy java írásait kötetbe gyűjtse. Legyen neki is saját könyve, legalább egy. Rögtön meg is mondta a címét: *Talpig Váshan*. Ez legyen. Azt hiszem, nem árultam el neki, de motoszkált bennem, hogy Vas megye (mely neki nem, de nekem szülőföldem, már legalábbis a Sopron megyétől idecsatolt Felső-Répecevidék) nem is biztos, hogy rászolgált az ő szinte megható ragaszkodására. Hiszen hogyan bántak vele...!?! – dohogtam magamban. Aztán pedig nem is csak magamban. Megkértem egyik-másik pozícióban lévő ismerősömet, jelezzék neki: tudnak róla, hogy itt él ma is, és becsléssel gondolnak rá. Esetleg valami elismerést is kaphatna, netán, hisz csekélyebb érdemekért is kapnak nem kevesen. Netán némi konkrét segítséget a beteg házaspár, a – szó szerint – rájuk sötétülő öregségben. (...) Nem tudtam szavaim hatásáról vagy hatástalanságáról, de azt megtudtam később, hogy egy ideje naponta járt egy segítő hozzájuk bevásárolni, ezt-azt elintézni. Csak most, a gyász idején hallom a városi családsegítő központnál rokoni kapcsolatokkal rendelkező B. P. barátunktól, hogy Puskás Tivadar polgármester úr utasította az intézményt: naponta nézzenek rá Petéékre a hetedik emeleten – ami meg is történt az utolsó esztendőben... Hála néki! Magam az idősoththoni elhelyezésben próbáltam segíteni, végül találtunk is alkalmas helyet, de aztán mégsem tudták elhatározni magukat a költözésre, érthető okokból... A két ember néha viharos sorsközössége, melyet az egykor akart, de el nem ért gyermekáldás közös fájdalma is megacélozhatott, így mindhalálig kizárólag az övük maradt.

A *Talpig Vasant* az én (akkor még vasszilvágyi) kiadóm bocsátotta ki 2010-ben, s hét nagyobb fejezetre tagolódik. Jellegadó részében a rendszerváltás – a szerző szóhasználatára szerint a dantei „bugyorváltás” – környékén született alkalmi, közéleti írásait adja közre. Ezek sorába tartozik több elmélyült publicisztika a *Magyar Nyugat* című lapunkból, melyet együtt találtunk ki és írtunk tele 89-ben és 90 elején néhányan, főként MDF-esek – miközben a szerkesztését átengedtük másoknak (Lőrinczy Hubának és Majthényi Lacinak), akik azt a közös célok és a barátság jegyében, közmegelegedésre végezték. De az „összellenzéki” illúziók tarthatatlansága nagyon hamar kiderült, és aztán később sem sikerült nemzeti szellemű helyi sajtót tartósan fenntartani, s ennek máig ható következményei lettek Szombathelyen.

A könyv forrás értékű nemcsak a rendszerváltoztató évek helyi történéseire és össznemzeti dilemmáira, hanem az Életünk történetére nézve is, mellyel több írása is foglalkozik. Jelen van benne a „grúz” szál és a nyugati magyar vonal, belekerültek kifejezetten irodalomkritikai cikkek és különféle emlékezések és alkalmi esszék is. Utóbbiak közül kiemelkedik a kötetnyitó kisesszé a „magyar huszár” nemzetkarakterológiai és történelmi sorsmetaforájáról, mely a 94-es „huszár-szám” utószavaként jelent meg. Nagyon érdekes és önmagán túlmutató a kötetzáró emlékezés a Kádár-kori nemzeti ellenzék formálódásában oly fontos első (1979-es!) lakiteleki találkozóra, mely a fiatal írókat gyűjtötte egybe Lezsák Sándor szervezésében, Illyés Gyula részvételével és „védnökségével”.

Az egész kötet hallatlanul érdekes és változatos olvasmány, megkerülhetetlen hely és művelődéstörténeti dokumentum, mégsem igen vett tudomást róla a helyi közönség sem. A boltokban eladatlan maradt, a kiadónál nem keresik. Sajtóvisszhangja alig akadt. Nagyon fontos kivétel Petrik Béla szép írása a békéscsabai Bárka folyóiratban. Petrik, aki az évek során a népi-nemzeti szellemű irodalmi és politikai mozgalmak egyik legjobb ismerőjévé és elemzőjévé lett, jó szemmel veszi észre, hogy a Kádár-kor végi vidéki folyóiratok, mint „az organikus magyar kultúra, a nemzeti szuverenitás és egy szabad értékválasztás” végvárai között többnyire indokolatlanul hátrébb sorolják az Életünket, holott szerepe és benső értékei szerint az első vonalban a helye. Pete György lakiteleki emlékezését nemzedéki számvetésnek tekinti, őt magát pedig „tisztetségben megöszült végvári kapitány”-ként tiszteli, s a legjobbak közé sorolja. (*A kisebbség táborában*. In: Petrik Béla: A népi-nemzeti mozgalom történeteiből. Felsőmagyarország Kiadó, Miskolc, 2012. 233–239.)

V.

Erre az írásra Alexa Károly első felkérése nyomán nem tudtam rászánni magam, kellett hozzá a megerősítő sürgetése is. Őt egyébként úgy ismertem meg, hogy harmadéves korunkban egyetemi csoportunk valamiért megorrolt az addigi szemináriumvezetőnkre (utólag belátom: nem volt ebben igazunk), és testületileg átvonultunk a lazább stílusú, fiatal Alexa Károlyhoz, aki befogadott minket. Az egyszerűség ked-

véért rögtön meg is kértem a tanár urat, hogy legyen a szakdolgozatom témavezetője. „Veres Péter magyarságtudata”: ezt a témát választottam. Akkoriban már széles e világon senki sem választott ilyen ódivatú témát, már bőven dübörgött a „paradigma-váltás” a magyar prózában is. Bólintott, de látszott rajta, amit addig is tudtam, hogy nem lelkesedik érte olyan nagyon. Annyi baj legyen, gondoltam, legalább nem fog beleszólni. Nem is csatlakoztam ebben, viszont mint rendesen, egyszer csak nekem is kételyeim támadtak, hogy fontos-e ez a téma, érdemes-e nekiállni egyáltalán. „Az erős ereje önlelkében van, nem mások résztvevő biztatásaiban” – hiába volt ez meg nekem Veres Pétertől (Veresnek meg talán Marcus Aureliustól), önlelkemnek mindig jól jött egy kis nógatas, megerősítés. Meg is kérdeztem a tanár urat, szerinte fontos-e ez. Igenlő válasza után aztán már kétely nélkül, szinte egyhuzamban megírtam a dolgozatot.

A megfelelő időben való, kellően hiteles, őszinte sürgetés a lapszerkesztői szakma sikerének egyik fundamentuma. Pete György ösztönösen tudta ezt. Kétségtelenül nagyon okos ember volt; közszájon járt a helyi MDF-ben, hogy ittasan is több esze van mindannyiunknál – ami ebben a formában nyilván nem lehetett igaz, de nem is akart az lenni, sőt, egyeseknél azt fejezte ki, hogy jó-jó, de mégiscsak egy italozó ember, nem kell annyira nagyon komolyan venni. Főntebb már jeleztem, hogy ez mennyire téves észlelés! Rendkívüli intelligenciája és szereptudata (de mondhatnánk elkötelezettségnek vagy másképpen szeretetnek is) mindig erősebb volt a negatív hajlamoknál, és amióta én ismertem, sosem engedte tartósan tévutakra. Éles, kreatív elméje, ízlése (úriszabó volt az édesapja...) és felelős gondolkodása akkor is hibátlanul működött, amikor hályogos szemén már az újabb és újabb orvosi beavatkozás sem segíthetett.

Ami meg a sürgetést – és a szerkesztői alázatot – illeti, azt már akkor megtapasztalhattam részéről, amikor még szinte semmit sem kapott tőlem, de valamiért már tudta, hogy számítani akar rám a lapjában.

VI.

Harmincnyolc évvel ezelőtt ismertem meg. Nem volt még negyvenéves, de volt benne valami tekintélyt parancsolóan hivatalnoki, talán a minisztériumi múltjából adódóan. (Mosolyogni kellett, amikor az 1988. őszi MDF-formálódás során egy nálánál évekkel idősebb sárvári barátunk folyton Gyuri bácsinak szólította.) Ismerte s alkalmazta a bürokratikus nyelvet, aminek hasznát is vette a későkadári megyeszékhely csinovnyi közegében, melyben mozognia kellett, s melyben egész szolgálhad leste-várta, a szerkesztőségbe látogató Kuti rendőrpapancsnoktól az incifinci ügynökökig, mikor s hogyan hibázik, s derül ki alkalmatlansága. Már mint a fejlett szocializmus szolgálatára való. Jellemző, hogy 1980 körül „Kiismerhetetlen” néven nyitottak róla titkosszolgálati dossziét, s valóban: nem is sikerült kiismerniük. Igaz, kellően óvatos volt, s ez, ha többször nem, egy esetben bizonyosan túlzottnak bizonyult:

meghívást kapott az 1987-es lakiteleki találkozóra, de mivel a meghívó levélből nem volt teljesen világos számára, miről is van szó, távol maradt a történelmi eseménytől. De 1988 tavaszán már MDF-szervezetet akart alakítani, s erről az országos szervezők beszéltek le, mondván, várja meg az országos hivatalos megalakulást, s utána álljon neki.

Pártpolitika, hatalom csak mint téma érdekelte, a számára valóban fontos a történetiségében és államhatároktól függetlenül szemlélt magyarság megmaradásának ügye volt. Ezt pedig legalább annyira vélte kulturális, mint hatalmi kérdésnek. Nem volt ő sem népi, sem urbánus – amint a lapja sem –, és igazán az gyötörte sokszor, hogy nem nagyon látott kiutat a jelenkor mély általános válságából. A transzcendens dimenzióval, ha kétségekkel is, jó ideje – talán mindig is – számolt, de racionálisan is kereste és el is tudta képzelni, hogy a magyar nép egyszer még nyertese lehessen a történelemnek, de legalábbis a nemzetközi hatalmi viszonyok alakulásának.

Utolsó, komoly vállalkozása kamaszkora meghatározó olvasmányának, Sebestyén Gyula monumentális *Gesta Hungarorum* című különleges verses magyar történetének kiadása volt 2017-ben, melyhez kérésére Jankovics Marcell készítette a pazar illusztrációkat.

Ezzel zárta le pályáját. Ekkortájt felszámolta a kilencvenes évek második felében általa létrehozott Életünk-Faludi Ferenc Alapítványt is, és végleg letette a lantot.

Gyurácz Ferencsel 1993-ban Vasszilvágyon, Pungor Ernő díszpolgárrá avatásán

Rovásírástól a Hamvas-kiadásig

AMBRUS LAJOSSAL BESZÉLGET

SPIEGLER-KUTASI NIKOLETTA

Pete György 1977-től 1999-ig volt főszerkesztője a szombathelyi Életünk című folyóiratnak, amely (alighanem) 1983–1994 között élte hőskorát.

Ez az időszak összefonódik *Ambrus Lajos*nak a lap szerkesztőségében töltött írói és szerkesztői tevékenységével. Ingázás, utazás, „gyüttmentség”, irodalom, történelem, Hamvas, huszárok. Főszerkesztő – főszerkesztő-helyettes viszony köztük. Közös pontok, helyzetek, amelyek sikerre vittek egy irodalmi lapot a rendszerváltozás előtti évtizedben. Ambrus Lajos József Attila-díjas író tíz évig dolgozott együtt Pete Györggyel – közös utat bejárva a szombathelyi Vörösmarty utcától egészen a Forgó közig. És hogy mit éltek át együtt, és hogy látja most az író, az egykori főszerkesztő-helyettes a történeteket, erről beszélgettünk.

Ön az egyetem elvégzését követően Szombathelyen kapott tanári állást. Hogyan került kapcsolatba Pete Györggyel? Fel tudná idézni első találkozásuk emlékét?

1978-ban végeztem a szegedi JATE bölcsészkarán (akkor még József Attila Tudományegyetem volt a neve), és feleségemmel, aki akkor jött ki a Zeneakadémiáról, Szombathelyen kaptunk állást. Kedves, és azóta is atyai tanárom, Ilia Mihály, a *Tiszatáj* egykori főszerkesztője kommandált tulajdonképpen Petéhez. Ő akkor a harmincas éveinek közepén járó fiatalember volt, és egy éve az *Életünk* főszerkesztője. Iliától, aki mindmáig talán az ország egyik legszorgalmasabb levelezője, már tudott szombathelyi létezéséről – be is mentem a Vörösmarty Mihály utcai szerkesztőségbe. Egy jó órát beszélgettünk – kiderült, hogy én is írok, korábban egy-két irodalmi lapban megjelentem, és hamarosan szellemi kapcsolatba kerültünk. Néhány kritika írására fel is kért.

Pete György az ország egyik legfiatalabb főszerkesztője volt abban az időben. Mi lehetett az ő titka? Gyakorlatilag pillanatok alatt egy igazán rangos irodalmi folyóiratot tudott varázsolni.

Gyuri a pesti egyetem elvégzése után rögtön a kulturális minisztériumba került, ahol többek közt az *Életünk* referense lett. Így került kapcsolatba Szombathellyel – ezekben az években a kultúrát sokféleképpen támogató Gonda György volt a Vas megyei tanácselnök. Kettőjük kultúrapártoló tevékenységének köszönhetően született meg, több jelentős szombathelyi kulturális intézmény-alapítás mellett (Szimfonikus zenekar, Képtár) az időszakosan megjelenő periodikából országos kitekintésű havilap, az új *Életünk*.

Hogy kell elképzelni ekkor a szerkesztőséget? Milyenek voltak a munkamódszerek?

Pete tehát Gonda György hívására és minisztériumi támogatással került Szombat-helyre. *Rózsa Béla*, a Berzsényi Dániel Könyvtár könyvtárosa lett a helyettese, és *Péntek Imre* költő, a Kilencek költőcsoportjának tagja alkották az új, az induló *Életünk* szerkesztőségét. Pete egy idő után maga köré gyűjtötte a helyi fiatalokat. Molnár Miklóst, Székely Ákost (akinek éppen most kaptam szomorú halálhírét), Tábori Ottót (aki már korábban elment). És engem is, ahogyan majd később Gyurácz Ferenc kritikust is.

Életünk-beli pályafutásom a számárlétra legalsó fokáról indult, a lap külsős korrektoraként kezdtem, mint oly sokan; éppen Molnár Miklóstól vettem át a stafétát. Egy folyóirat korrektúrázása lényegében szellemi segédmunka, ám szerintem még senkinek nem ártott meg, sőt csak használt a szerkesztői szellemnek. Az *Életünk* sajátos munkamódszerei mellett mindez elég megterhelő dolog volt. Ha a nyomdai határidők a szerkesztők körmére égtek, azonnal hórukk-munkával kellett élni. Előfordult, hogy Gyuri és Béla munkahelyemen, a 405. Ipari Szakmunkásképző és Szak-középiskola folyosóján várták a kicsengetést, majd átnyújtották a szokásos hatalmas paksaméta levonatot – azzal a kéréssel, hogy másnap kijavítva vigyem be a nyomdába. Hősi korszak volt.

Pete György hitt a fiatalokban. Az Életünk azonban nem csak a művek közlésével segített e nemzedéknek saját arca kifformálásában, hanem azzal is, hogy megpróbálta szolgálni a nemzedékek közeledését.

Ennek az előzménytörténete annyi, hogy 1983-ban a *régi Mozgó Világ* búcsújával igen fontos irodalmi lap esett ki az országos palettáról. Ugyanis a régi *Mozgó* szerkesztőit lényegében ellehetetlenítették, és a sorozatos egyezkedések-vegzálások utáni helyzetben a teljes szerkesztőség, egész a takarítónőig, lemondott. Velük tartott a szerzők nagy része is – én magam viszonylag sűrűn szerepeltem írásaimmal, és jól ismertem a szerkesztőség tagjait is.

Ekkoriban, 1983 nyarat-őszét írtuk, Péntek Imre költő elhagyta az *Életünk* szerkesztőségét, és Pete György úgy döntött, hogy én kerüljek Imre helyére. Az öröm mellett hamarosan arra gondoltam, hogy épp a „Mozgósokkal” lehetne jelentősen újítani a szerzőgárdát. Szerencsés szellemi egybeesés, hogy Pete is hasonlóan gondolkodott. Ekkor kezdődött talán az *Életünk* hőskora, amely időszak szerintem a rendszerváltozásig, a '90-es évek elejéig tartott. Így aztán a Hetek költői csoportja (Ágh, Bella, Ratkó stb.), és a Kilencek mellett (Utassy, Kiss Benedek, Oláh, Mezey Katalin, Kovács István stb.) az utánuk következő, Zalán Tibor által éppen a lapban arctalan nemzedéknek mondott társaság is helyet kapott. (Zalán, Baka István, Tóth Erzsébet, Csengey Dénes stb.) Az idősebb nemzedékhez tartozókkal, Páskándi Gézával, Apáti Miklóssal, Simonffy Andrással és Száraz Györggyel együtt.

Az utazás, ingázás fontos motívum mindkettőjük életében. Pete György egyfajta kulturális menedzserként – idézve korábbi sorait – pendlizett a főváros és Szombathely között. Hogy kell ezt a munkát testközelből elképzelni?

Pete Gyuri olyan legendás figurává vált, aki hatalmas aktatáskájával jön-megy, és leginkább vonaton, pontosabban a büfékocsiban utazik. Amellett, hogy az irodalom legjobbjai számára főszerkesztőként is hiteles ember maradt, kiválóan is bírta az efféle távszerkesztést és léthelyzetet; mindenhová elment, ahová csak tudott, és országosan is kiépült köré az a legendárium, amely megkülönböztette őt a többi főszerkesztőtől. Rengeteg ismerőse, barátja akadt, és folyamatosan gyűjtögette a kéziratokat. Egy átlagos szombathelyi munkanap úgy nézett ki, hogy bejött a szerkesztőségbe – akkor még a Vörösmarty utcában székeltek; néhány órányi telefonálás és ügyintézés után Bélával felkerekedtek és elmentek a VAOSZ-ba ebédelni, amely a nyolcvanas években közkedvelt helye volt a különféle szombathelyi asztaltársaságoknak. A VAOSZ egyfajta társas találkahelynek bizonyult – a lap körüli embereknek, szerzőknek és vendégeinknek egyaránt. Mi ezalatt, már Gyurácz Ferivel együtt, intéztük az apró-cseprő szerkesztőségi ügyeket. Általában ezzel a munkamódszerrel éltünk – különösen a Forgóba való költözés előtt.

Az Életünk egyik fontos küldetése volt az emigráció íróinak bekapcsolása a folyóirat véráramába. Hogyan sikerült ezt kivitelezni? Tudjuk, a kulturális politikában az élet nem volt ekkor éppen fenékgig tejfél.

A késő Kádár-korszakban járunk, de mégis egypártrendszerben és parancsuralmi diktatúrában. A pártállam idején teljes szabadság természetesen, nem volt. A nagy tabutémákról, így a szovjet megszállásról, '56-ról, vagy Nagy Imréről, a megtorlásokról csak igen kódoltan lehetett beszélni. Irányzatos szellemi műhelyek, esetleg nemzedéki irodalmi folyóiratok egyáltalán nem léteztek. Épp a tabuk és tiltások leküzdéséért folytak az országos szellemi küzdelek és viták – elsősorban az Írószövetség és a József Attila Kör berkein belül. Az én első könyvem is a JAK-füzetsorozatban jelent meg, ahogy a Molnár Miklósé és Székely Ákosé is.

Cenzúra „hivatalosan” nem létezett, de öncenzúra igen, és léteztek úgynevezett éves lapértékelések is, amelyeken, a vidéki lapok esetében, megjelentek a megye kulturális és ideológiai vezetői, a megyei pártbizottság és a minisztérium szakreferensei. Ott értékelték az előző évet: ha átléptünk bizonyos esztétikai, de inkább politikai határokat, az „közléspolitikai hibának” számított. És szankciókkal járt, elsősorban a főszerkesztő felelősségre vonásával. Abban az időben a Tiszatáj és az Új Forrás ügye borzolta a kedélyeket, tiltakozások, bojkottok alakultak ki; az Írószövetséggel, a fiatal írókkal (FIJAK, majd JAK) állandó közelharcban állt a hatalom.

A kultúrpolitika kiosztotta a folyóiratoknak, ki, melyik szomszédos irodalommal kerüljön szellemi kapcsolatba. Az ún. nyugati magyar irodalom úgy került az *Életünk* homlokterébe, hogy a hazai szerkesztőségek földrajzi elhelyezkedése alapján a Tisza-

táj és az Alföld az erdélyi, a Jelenkor a délvidéki, vajdasági magyar irodalmat karolta fel – az Életünknek, geográfiai helyzeténél fogva, az ún. nyugati irodalom jutott. De nem a teljes emigráció: nem Márai Sándor vagy Kovács Imre életművének beemelése a köztudatba, vagy Cs. Szabó László és Szabó Zoltán vagy Borbándi Gyula műveinek közlése. Márainak a nevét is alig lehetett leírni; életművét az egyetemeken meg sem említették. Az *Életünk* hát így került kapcsolatba az egyébként '56-os emigránsokkal: Papp Tiborral, Nagy Pállal és Bujdosó Alpárral. A párizsi *Magyar Műhely* szerkesztőivel, a 'fiúkkal', a nagy 'műhelyes' triásszal. A Magyar Műhely steril neoavantgárd folyóirat volt, erős képzőművészeti irányultságokkal, viszont politikai utalások egyáltalán nem szerepeltek benne. És még így is nagy felfedezésnek, kicsit 'tiltott gyümölcsnek" számított: egy csepp a szabad világ szelleméből. Viszont a nyugati irodalomelmélet és tudomány némely fontos folyamatára rátekintést adott. Akkoriban is úgy gondoltam, az új, elsősorban dekonstruktív irodalomelméleti gondolkodás, amire a „műhelyesek” támaszkodtak, újfajta szellemi horizontot is nyithat; és olyan fontos értékeket, életműveket ismerhetünk meg általuk, amelyekhez nehéz, hogy ne mondjam, lehetetlen volt hozzáférni. És Pete személyiségéből fakadóan is nyitott volt ezekre az új irányokra – noha neki is megvoltak a maga érdeklődési preferenciái. Itt kell megemlítenem, sok minden érdekelte: a magyar rovásírástól a hermeneutikáig, a dekonstrukcióig, a posztmodern beszédmódig. Tág keblű szerkesztő volt, hogy úgy mondjam, amibe minden belefért, ami érték – és éppen ez az a pont, ahol mi egyet tudtunk érteni. Kialakult hát a profil, hogy az Életünk Szombathelyen a Magyar Műhellyel foglalkozik; sőt az egyik évben még a szokásos nyári Műhelytalálkozót is Szombathelyen rendezték meg.

A másik nagyon fontos stratégiai cél a magyar kisebbség irodalmának megjelentetése a magyar sajtóban.

Egységes magyar szellemi és irodalmi életet gondoltunk el, amelyben ugyanúgy benne a muravidéki, vajdasági, felvidéki, és természetesen erdélyi magyar irodalom is. A 70-es évektől, hullámozó intenzitással ugyan, de jelen van a magyar kisebbség irodalma a sajtóban – az Alföld és a Tiszatáj, a központban meg a Kortárs ebben úttörők voltak. Ehhez természetes módon csatlakozott később az Életünk is; különösen Láng Gusztáv közreműködésével aki 1985 körül került a szerkesztőség munkatársai közé – ő már akkor túl volt a Kántor Lajossal közösen megírt romániai magyar irodalomtörténetük 1970-ig tartó szakaszán.

Tematikus számokban is gazdag volt ez az időszak, amit Ön a szerkesztőségben töltött. Honnét jött a Hamvas Béla emlékszámra alkotói gondolata? Akkoriban még kevesen ismerték az ő életművét.

A Mozgó bojkottja után ismerkedtem meg Kőszegi Lajossal, a Veszprém megyei *Visszhang* című lap szerkesztőjével, amelyet a helyi KISZ később be is tiltott. Ő meg-

keresett egy Hamvas- emlékszáma ötletével. – Hamvasról én tudtam még a Mozgós időkben – akkoriban az országban bizonyos szellemi körök terjesztették a különféle Hamvas-írásokat gépiratok formájában. Ezek nagyon rossz minőségű kéziratok voltak. De ’85-ben a Karnevál már megjelent a Magvetőnél. Kőszegi Lajoson keresztül kerültünk kapcsolatba Hamvas örökösével, özvegyével, Kemény Katalinnal. Petrától – a ’87-es emlékszáma időről szépen összeállt, majd megjelenését követően a nagy érdeklődésre való tekintettel újra kellett nyomni. Petében volt egyfajta vagány-ság, bevállalta ennek a lapnak a kiadását úgy, hogy induláskor szinte fogalma nem volt a Hamvas életműről. Persze magunknak sem nagyon, mert a Hamvas-írások ’68-as halála után sem jelenhettek meg.

Ez a lapszáma aztán elindított egy „irodalmi lavinát”, hiszen elindult az Életünk könyvek Hamvas-sorozata.

A sikerre és a munkára való tekintettel Kemény Katalin ellátogatott Szombathelyre, és megbízott bennünket az *Őt génusz* és a *Bor filozófiája* című kötet megjelentetésével. Az előbbi munka korábban az Európai Protestáns Szabadegyetem kiadásában Svájcban már megjelent, de nem jöhetett be az országba.* Pete ezt követően kíváncsian ráérzett az életműben rejlő további lehetőségekre és megállapodást kötött Kemény Katalinnal, hogy a Hamvas-életmű kiadása az Életünk-könyvek sorozatában Szombathelyen fog megjelenni. Így is lett, az életmű első hat kötete itt is jelent meg. De Hamvas özvegye 1994-től az Életünk-től visszavette a kiadás jogát, Dúl Antalnak és a Medio kiadónak adta át.

Az 1994. 10/11-es összevont lapszáma volt a Huszár-száma. Pete György e lapszáma-hoz írt szerkesztői utószava azt sugallja, hogy nagyon eggyé vált ezzel a tematikus kötet-tel. Idéznek is egy részt belőle: „A magyar identitás voltaképpen az örök huszár identitása, ez az ősi örökség. Ezzel, ezt vállalva lehetünk magyarok Európában. S bennünk és általunk így él, élhet tovább az eurázsiai lovas, az örök huszár, ahogy génjeikben ott hordozzuk őt, dalainkban is ott rejtőzik, észjárásunkban, jellemünkben is ott lapul, mint dús télér; hol eltemetődve, hol felgyűrődve a felszínre.” Meg tudott ő felelni ennek az örökségnek?

Ő ezt így is gondolta: szenvedélyesen foglalkozott a magyar őstörténettel, régészettel, rovásírással, összehasonlító nyelvészettel, vagy a Szent Koronával, de a Hamvas-féle metafizikával is. Amit most a huszár metaforájáról idézett, teljesen egybevet ezekkel.

* Egy kötet biztosan bejutott. Még hozzá a Vigília „recenziós” példányaként. Ennek alapján írtam meg (1986. 11. szám) Őt (plusz egy) génusz című esszémet, amely – így zárul be a kör – az Életünk legendás (1987. 9. szám) kezdeményezésének utolsó oldalára is odakerülhetett, mint a legfrissebb „hivatkozás”... (Alexa Károly némileg hivalkodó megjegyzése)

Visszakanyarodva az Életünk-kiadóhoz: sok remek kötetet, Határ Győző, Csokits János, Monoszlói Dezső, Lászlóffy Aladár és több más nagyszerű kortársunk könyve jelent itt meg. De nem mindig érték el ezek a munkák az olvasóhoz: egy kiadót működtetni igen sokrétű kihívás. Kívülről egyszerűnek tetszik: megszerezzük a kéziratot, szakszerűen előkészítjük és mehet a nyomdába. De korántsem ilyen nyilvánvaló mindig a helyzet – különösen a '90-es évek jószándékú, bár sokszor naiv gründerolásainak idején –, rengeteg aprómunka vár a kiadóra a kézirat gondozásán is túl. A profi terjesztés, a munka beépítése a szellemi folyamatokba, a recepció megszervezése stb. Gyuri ezt nem látta át, és egymaga nem tudott minden kérdésnek megfelelni. A Hamvas-kötetek szerzői jogának megszerzése az ő érdeme, ahogyan néhány év utáni elvesztése is. Tíz évig dolgoztunk egymás mellett, és azt tapasztaltam, maga szeretett volna mindent megcsinálni, és olykor súlyos időzavarba keveredett. Más a gondolat, a szándék, és más a tett.

A huszár-szám „üzenete” egyébként magamnak is mindmáig eszményem. Szobámban őrzöm öregapám áttört markolatú lovastüzer kardját. Nagyszerű szerzőgárdát, anyagokat sikerült összegyűjteni abba a tendencia-számba – felkerestem az akkoriban megújult hadtörténeti iskola kiváló képviselőit, Bona Gábort, Hermann Róbertet, Kedves Gyulát, megismerkedtem a sárvári Nádasdy-huszárezred emlékanyagával, a Radetzky-huszárezreddel. A Berzsényi-napokon Egyházashetyén jó ideig a Radetzkyek díszlegetek Somogyi Győző barátunk vezetésével.

A Forgó közben nagy élet volt. Milyen volt ott a légkör?

Ez mából visszatekintve úgy látszik, hogy rendkívül érdekes és jó időszak volt, amit mi persze akkor korántsem láttunk feltétlenül ilyennek.

Gazdag Erzszi költőnő volt a Nyugat-magyarországi Írócsoport vezetője, és az ő közbenjárásával került az Életünk a Forgó közbe, ahol Forgó-klub néven közösségi hely is létezett. A Forgó szellemi központ volt, ahol szabadon jöhettek-mehettek az érdeklődők. Olyan élet alakult ki, ahol rengeteg író, költő, festő és olvasó megfordult, és jöttek külföldről vendégek felolvasásra, irodalmi estekre, kiállításra.

A Grúz irodalmi összeállítás (1982/11. sz.) is egyfajta irodalmi csemege, különlegesség. Mi ennek a számnak a története?

Pete zsenialítására jellemző, hogy a kijelölt minisztériumi irányzatokat nem szolgálaiian másolta. Követte – csak „másképp”. Abban az időben ajánlatos volt szovjetunió-beli testvérlapi kapcsolatokat is ápolni – ő rögtön a georgiaiakat, a grúzokat választotta. A Tbiliszipben megjelenő *Mnatobi* című folyóirattal kerültünk kapcsolatba minisztériumi és írószövetségi közreműködéssel. Rendszeres utazások, fordítások, antológia-kiadások jöttek létre – egészen a Szovjetunió széteséséig. E kapcsolatoknak is köszönhetően készíthette el a Zsennyén élő Kiss Sándor szobrászművész például Zichy Mihály szobrát (aki Sota Rusztaveli *Párdubőrös lovagját* illusztrálta)

és '87-ben Tbiliszi-ben egy parkban fel is állították. Gyuri többször járt Grúziában – két, nehezen feledhető alkalommal én is kijutottam. Nagyszerű, ősi kultúra a grúzoké, rengeteg magyar emlékekkel spékelve, és a grúzok a legkevésbé sem voltak orosz- vagy szovjetbarátok. 1989 őszén például Tbiliszi főterén virágcsokrot tettünk Gyurival arra a járdarészre, ahol az áprilisi, százezres tbiliszi tüntetést a szovjet katonai alakulatok tankokkal és rohamásával verték szét és a véres oszlatásban 19-en haltak meg. A csendes szolidaritást a grúz kollégák nagyra értékelték; bár mi ezt természetes gesztusunknak véltük, a rendszerváltoztatás „daliás idejét” éltük, és nem is gondoltuk említésre méltónak. Persze azzal is tisztában voltunk, hogy a pártállami diktatúra még él és létezik. Az efféle utazási emlékek csak segítettek az összhangon – az együtt töltött évtizedben Gyuri szellemileg friss, mozgékony és innovatív ember volt.

Ha már a vagányságnál tartunk. A lap nem tért ki a bátor ütközések elől. Emlékszik olyan esetekre, amikor a főszerkesztőnek kellett fölemelkednie és kiállni a szerkesztőségért? A lapot kiadó megyei pártbizottsággal vívott küzdelemre gondolok.

A bátorság és vagányság problémáján csak nevetni lehetett.

Amikor Pete Szombathelyre került 1977-ben, tévedésből azt hitték, hogy természetesen MSZMP-tag, és a vonalasabb elvtársak azt gondolták, majd pártértekezleten megdolgozzák. De ő nem járt ezekre az értekezletekre, mert nem volt az egyedül üdvözítő párt tagja. Persze mint volt minisztériumi ember, elég jól érzékelt a határokat, meddig lehet elmenni, és sokszor ezeken a limeseken mozgott. Próbálta a határokat tágítani – itt jegyzem meg, hogy a rendszerváltozás után kikért saját III/III-as dossziémban az szerepel, hogy a szerkesztőségben belül politikai kérdésekben én voltam Pete „rossz szelleme”, aki a lapot igyekszik „veszélyes” politikai utakra terelni. Ez persze túlzás, de mint minden jobb szerkesztőség esetében, számos eset verte ki a hatalmi biztosítékot. Egy teljesen köznapi esetet hadd említsek: Gyurkovics Tibor, aki szintén Gyuri baráti köréhez tartozott, egyik versének refrénszerű imamormolásában az állt, hogy „hülyéknek vagyok a hülyéje” és ezt néhány helyi potentát magára vette. De mivel mégsem volt cenzúra, a megyei pártbizottságról átküldtek egy előadót azzal a megbízatással, hogy Petének, Láng Gusztávnak és nekem tartson egy hatékony fejtágítót arról, milyennek is kell lennie a jó versnek. Át is jött a Forgóba, s az illetőnek olyan volt a feje, mint a postaláda, hiszen köztudott volt, a többi közt, hogy Láng tanár úr a verstan professzora. S hogy ezt is tanította a főiskolán. Aztán Pete hozatott egy üveg bort, és elbeszélgettünk. Szóval ilyen volt ez a bomló, lassan rothadó Kádár-rendszer.

Tehát mondhatjuk, hogy Pete György a Kádár-korszak kiváló lobbistája volt. Hogy élhette meg a rendszerváltozás utáni időszakot?

Az már a nyílt pártosodás időszakára esik: az irodalom gyakorlatilag kettészakadt, megkezdődik a népi és urbánus vita az SZDSZ és az MDF között. Megindul egy új

lap, a Hitel is, de hamarosan szakad minden. Csoóri Sándor és Konrád György nem tudnak tovább együtt dolgozni, Esterházy Csoóri Nappali holdjáról szólva kijelenti, hogy Magyarországon antiszemitizmus van és kilép a Hitelből. Pár hónap alatt az irodalmi életben is szakadások jöttek létre. Ilyen előzmények közepette azt javasoltam Petének, hogy osszuk meg az Életünk saját házi feladatait. Vezesse ő az akkor már ígéretesen beindult könyvkiadót, Gyurácz Ferivel pedig vigyük mi tovább a lapot. De ő ebbe nem ment bele. Aztán a következő években már nem találta helyét ebben az új leosztásban.

Egy korábbi interjúban Pete György így nyilatkozott: „Jobban kellene szeretnünk egymást. Jobban kellene értenünk egymást. S ha van mit, azt meg is kellene bocsátani egymásnak.” Hamvas Béla gondolata sosem volt ennyire aktuális: a „közelit kell szeretni”. Tudott ő érteni és szeretni?

Gyuri végül is autoriter személyiség volt, ennek minden előnyével és hátrányával. Bárban mert dönteni, de mindig kissé magányos harcos volt. Szolidaritás csak addig volt benne, amíg a véleményével egyetértettek. A kritikai hangot nehezen viselte el közvetlen környezetében – ezért is vált magányos harcosává. A rendszerváltozásig szinte egyedül képviselte az Életünket minden fórumon, így a közvélekedésben is, de jól tudta, hogy kevésbé látványosan, de Gyurácz Ferivel ott állunk mögötte. A nyílt ütközetek helyett a háttértárgyalásokat favorizálta, amelyben kiváló kapcsolatteremtő képessége és diplomáciai érzéke érvényesült. Rengeteg ismerőse, barátja akadt szerte a világban, írók, költők, tudósok, szellemi emberek, de valójában mégsem engedett magához közel senkit. Magányos férfiú volt és az is maradt.

1993-ban megpályáztam az Életünk főszerkesztői posztját, erről tudott Gyuri is, hisz ő maga is újra pályázott, majd aztán külön bejáratú kapcsolatait bevetve megtorpedózta az én pályázatomat. (Pedig a kulturális bizottság előzőleg, a meghallgatások után engem javasolt.) Ragaszkodott a stallumához, nem bírta és sokszor nem is akarta megosztani a feladatokat. Ez az akció, hogy úgy mondjam, nem volt valami elegáns és baráti gesztus tőle.

Pete igen fontos és jelentős munkát végzett el: egy regionális lapból valódi szellemi műhelyt alakított ki. Az eltelt idő és halála lezárta még a vitás kérdéseket is.

Az én személyes életemben aztán deus ex machina-szerű megoldás érkezett: hamarosan a budapesti Kortárshoz hívtak. Boldogan mentem el. Petével később alig-alig találkoztam – szép a kérdése elején idézett gondolat Hamvastól és tőle, valóban így is kellene élni.

Zárásként meséljen el egy emlékezetes közös utazási élményt! Ha jól tudom Joskar-Ola volt egy ilyesféle helyszín.

Ennek az utazásnak szinte minden mozzanata érdekes, és sajátágosan jellemzi a kort, amelyben éltünk.

1988 októberét írtuk: Szombathelyről a testvárosi Joskar-Olába már szinte minden városi és megyei fontos ember, vezető, küldöttség és üzemi delegáció eljutott már, csak épp a kultúra nem. Ebben az évben a Mari (cseremis) SzSzk-ban Csavajnnemlékülést szerveztek – Csavajn a finnugor népek kultúrájáért harcoló tanító volt, a cseremis ábécé és irodalom megalapítója, akit Sztálin vagy Jezsov agyonlővetett a harmincas évek végén.

A gorbacsovi glasznoszty idején vagyunk – néhány rehabilitáció be is következik, és azokban a hónapokban a szovjet társadalom különös „megmentése” folyik. Gorbacsov az egész birodalomban bevezette a szesztilalmat. Ez az esemény cseremis utunkat annyira sajtáságosan színezte és árnyalta, hogy leírása akár külön művet igényelne.

Moszkvában október elején a tolmács, az ukrán Vologya Ribalkov fogadott bennünket. Szállodájába belépve az akkor éppen legaktuálisabb kérdéssel, sőt követeléssel állt elő: *hol a pálinka?* Gyuri előhalászott egy félliteres üveggel, amit a derék ukrán egy hajtásra benyakalt. Aztán elnézést kérve közölte, igyekeznünk kell tovább; Joskar-Olába a Tatár-expresszsel, majd busszal utaztunk. Az ő terjedelmes csomagja miatt lassan is érünk ki a kazanyi pályaudvarra. Ugyanis előhúzott egy nagy zsákot, amelyben vagy harminc kiló kristálycukor volt, hátára csapta és így vonultunk a világvárosi Moszkván át a pályaudvarra. Kérdeztem is tőle: miért kell Moszkvából egy zsák cukrot cipelni, mire annyit válaszolt, Ukrajnában nem lehet cukrot kapni, és apukájának majd csomagban elküldi. Vologyáról aztán kiderült, hogy magyar tudását a budapesti Gorkij-intézetben szerezte, de néhány év után „áthelyezték” Joskar-Olába. Rögtön tudtuk, hogy KGB-ssel van dolgunk, akit súlyos alkoholizmusa miatt a távoli Mari SzSzk-ba száműztek.

Otlétünk öt-hat napja alatt számtalan akciót hajtott végre, legékesebben a Csavajnnünepségek körüli napokban. Előzménye annyi, hogy a mari fővárosba népes finnugor és szovjet küldöttségeket hívtak meg – többféle programmal. Rögtön nyitó eseményként az utcai forgalmat leállítva a delegáció felvonult és előbb a Lenin, aztán a Puskin, majd a Hősök szobrát, végül az új Csavajn szobrot koszorúztuk meg. Utóbbinál lépett hozzám Vologya: választhatok. Vagy most szavalok a tévé előtt a közönségnek egy magyar verset magyarul, vagy az esti, Nemzeti Színházban kell beszédet mondanom. Persze a szavalást választottam, a színházi beszéd Gyurira maradt. És így is lőn: elszavaltam egy csöndes meditációt (Szeretném, ha szeretnének) – este Gyuri jött.

A mari Nemzeti Színházban egy Csavajn életét bemutató mari nyelvű dramatizált életrajzot adtak elő zsúfolt ház előtt – a kezdéskor viszont váratlanul egy a színpad közepére és hatalmas vörös drapériával borított asztal mögé kellett kiülnünk. A legfontosabb helyi elvtársak közé; középen a két magyar. Itt aztán egy mikrofonos pulpituson negyven percen át beszélt a megyei pártfőtitkár elvtárs, utána következett a helyi miniszterelnök elvtárs, ő már csak harminc perc ünnepi beszédet mondott. Majd a magyar delegációja következett.

Gyuri eleve jól szónokolt – hozzáfűzte az orációhoz. Nagyon örülünk, mondta, hogy részt vehetünk a finnugorok rehabilitációs ünnepségén, és azt reméljük, soha nem fordul elő több törvénytelenység, nem lesz Gulág és nem lesznek koncepciós perek stb. Vologya ott állt mellette, és a nézőtérnek teátrális mozdulatok közt oroszra fordította a beszédet: Vas megye és Szombathely dolgozó népe, élükön Szabó Miklós elvtárrsal, elvtársi üdvözlötüket küldik a szocializmust építő hős mari népnek... (*Óriási tapsvihar.*) Aztán megint Gyuri következett: Azt is reméljük, mondta, nem száműznek és nem ölnek meg soha senkit, mint Csavajnt, anyanyelve és meggyőződése miatt. Van remény, ezt hisszük mi is, hogy Gorbacsov vezetése alatt a kis finnugor népek is visszanyerhetik méltó szabadságukat. Vologya ezt így fordította oroszra: Nem csak Szabó elvtárs, hanem a bőrgyár és a cipőgyár dolgozói, valamint a szakszervezetek is forró üdvözlöteiket küldik, s büszkék a tervek teljesítésének eredményeire, és forrón ezt kívánják a mari népnek is. (*Kitörő tapsvihar.*) – Ebben a modorban folyt még vagy huszonöt percig a sajátságos színházi disputa, majd Gyuri vastaps kíséretében visszaült a helyére. Odasúgtam neki: nem kéne fölállni és elmenni innét? Persze szó sem lehetett róla – ám az utánunk következő előadás szünetében befejeztük a színmű élvezését. Igaz, Vologya kíséretében léptünk le, aki rá sem rántott, meg sem rezdült fordítási manőverei miatt. Nem érdekes, legyintett – itt ő ismer mindent, mi pedig semmit.

A szerkesztőségben munkatársaival, Gyurácz Ferencel és Ambrus Lajossal (1992)

A Szerkesztőség

BOKÁNYI PÉTER Tárgyak, helyek

(PETE GYÖRGYNEK)

Roppant nehéz, szinte lehetetlen emlékekről beszélni, emlékeket megidézni segítség nélkül. Ami segítséget jelenthet, azok az objektív dolgok: tárgyak helyszínek, amelyek őriznek emlékeket, s megidéznek történeteket. Alábbiakban ilyeneket keresünk: Pete György kapcsán.

HELYEK

Az Életünk mára legendássá lett, Vörösmarty utcai székhelyét nem ismertem. Számomra a Belsikátor 1. (korábban Forgó köz) volt a legenda: az Életünk első „palotája”, a „Forgó”, ami még 1995 táján is őrzött valamit a 80-as évek teremtő hangulatából, a lap akkori tekintélyéből. Az Életünkbe akkortájt „fel kellett menni”, lévén a szerkesztőségi helyiségek az épület második emeletén. Az enyhén balra ívelő lépcsőn az első emeletre érkeztünk: az egykori Forgó Klub előterébe. Gazdag Erzszi könyvszekrénye és egy impozáns, fából készült bárpult uralta a teret, innen léphetett az ember az előadóterembe (sok év telt el, amíg vettem a bátorságot, s valóban be is léptem oda: a 80-as évek rendezvényeinek helyén leginkább könyveket raktározunk akkor már). Amikor az ember „felért”, a kis előtérből jutott az első irodába: az Életünk örökös titkárnöje, minden életünkös titkok tudója, Szalayné Editke fogadta. Két dolog történhetett, vagy jobbra, vagy balra irányította: jobbra, a kisebb iroda a Nyugat-magyarországi Írócsoporthoz volt, de ez volt a vendégek helye is. Első találkozásaim a szerkesztőséggel – konkrétan Ambrus Lajossal – a kis irodában zajlottak. A balra nyíló, hatalmas szerkesztőségi irodába akkor léptem talán először, amikor Pete György felajánlotta, hogy korrektorként részt vehetek a szerkesztőségi munkában. A szerkesztőségi szoba centrumában dohányzóasztal, ülőgarnitúra állt: az asztalon pedig a Hajónapló. Egy vaskos üzenőfüzet volt ez, amely a „kapitány” (Pete György) és a „gépház” (Ambrus Lajos, Gyurácz Ferenc) üzenetváltásait őrizte – a későbbi költözködések során, attól tartok, lába kelt.

Beszédes volt ez a Forgó-béli szerkesztőség. Élénk irodalmi életéről mesélt, amikor – Papp Zsolt szavaival – „voltak versek és voltak olvasók”, s nem csak a versek tehettek arról, hogy voltak olvasók. Valódi értelmiségi műhelyként működött a szerkesztőség a 80-as években rendezvényeivel, előadóestekkel, kiállításokkal, s nem mellesleg szellemi bázisa volt az ellenzéki mozgalmaknak. 1995-ben, amikor én a folyóirathoz érkeztem, ennek már csak emlékeit láthattam. Egy-egy archivált levél, fotók, a szerkesztők anekdotái a teremtő évekről – ez volt nekem akkor az Életünk.

A lap történetének krízispontján kerültem az Életünk közelébe. Ambrus Lajos a Kortárs szerkesztőjévé, Gyurácz Ferenc a Vasi Szemle főszerkesztőjévé lett, Fábíán László érkezéséig – rövid időre – az Életünk Szerkesztőségét Pete György főszer-

kesztő, Edit, a szerkesztőség titkárnője s jómagam jelentettük. A megőrizve továbblépni szándéka jellemezte a lapszerkesztést ez idő tájt: a lap szerzőgárdája jórészt a korábbi évekből volt való. Vezető anyagok voltak a folytatásokban közölt munkák (Kemény Katalin *Sztélé nagyanyámnak* című munkája, Pusztai János önéletírása, Kiss Ferenc visszaemlékezései), állandó szerző maradt pl. Határ Győző, Bella István, Monoszló Dezső – egyáltalán azok, akik korábban is az Életünk mellett voltak. Sokan viszont továbbálltak: amint a teljes magyar irodalmi életet, úgy az Életünk szerzőgárdáját is szétzilálták a politikai változások.

Az Életünk története ebben az időszakban, amint a későbbiekben is, mintegy leképezte a magyar irodalom aktuális állapotait: a 90-es évek második fele az irodalom és ezen belül a folyóiratkultúra szerepének újradefiniálásáról szólt. Pete György igyekezett megteremteni a folytonosságot, törekedett a lap korábbi irányainak, szándékainak továbbvitelére. Ezt szolgálták a szerkesztőség rendezvényei (például a Kárpát-medence fiatal íróinak találkozója a Ság hegyen László Noémivel, Kelemen Hunorral, vagy a Magyarok Világszövetségének írótalálkozója Szombathelyen), amelyek azon törekvések mentén szerveződtek, amik az Életünket korábban is meghatározták. Élni és életet adni akart a lap: hozzászólni az alakuló új világhoz, amelynek létrejöttét vitathatatlanul segítette – s amelyben talaját is vesztette kissé, hiszen a 90-es évek újabb irodalma s az újabb irodalom kialakította kánon máshogy definiálta önmagát és az irodalom szerepét: kivonulni látszott a hétköznapi életvilágból, deklarálta „csak irodalom” akart volna lenni.

Ebben a közegben zajlott az Életünk költözése 1997-ben. Bár Ambrus Lajos szombathelyi, önkormányzati bizottsági tagként fogalmazta meg a szerkesztőség közreműködésével a Művészetek Háza tervét, annak megvalósításakor a folyóirat fölöslegesen bizonyult: az intézmény egy, a Vas Megyei Közgyűlés tulajdonában lévő, üresen maradt épületbe költözött a Thököly útra. Valami építőipari cég bérelte a helyiségeket korábban, itt rendezkedett be a szerkesztőség. Volt főszerkesztői iroda (ide került Gazdag Erzszi szekrénye), tördelői szoba (akkortájt főállású tördelő és korrektor is segítette a lap munkáját), szerkesztőségi szoba is főszerkesztő-helyettessel (Fábián László), szerkesztővel (Bokányi Péter) és szerkesztőségi titkárral (Editke).

A Forgó bútorainak többsége ide, a szerkesztőségi szobába került: az ülőgarnitúra korábbi, centrális helyzetét elvesztve a bejárattól balra, mintegy mellékesen: akár azt is jelezve, hogy más már az irodalom és annak az élete. Hogy vannak még szerzők, vendégek, akik jönnek (immár nem „fel”, hanem „be”), meg azt is, hogy a szerzőkkel való személyes kapcsolattartás – s ezen keresztül a szerkesztőségi élet – áttételessé vált: elsősorban a szöveg beszél, szerzője másodlagos (pedig ekkor még nem volt internetkapcsolat, e-mail, ami tovább személytelenítette a lapszerkesztést...). Elvileg használatunkban volt egy előadóterem is, amelyben Pete Gyuri szeretne volna újraéleszteni az egykori Forgó klubot – a Hubay-terem ugyanúgy könyvraktárrá lett már csak, mint a Forgó nagyterme...

TÁRGYAK

Vannak tárgyak, amelyek szétválaszthatatlanul kapcsolódnak össze egykori viselőjükkel, tulajdonosukkal. Az elnyűtt, világosbarna, hosszú ballonkabát például, amirehéz látványként társul a nagybajszú, magas, görnyedt alak, Pete György, aki kezében egy-egy bolti nylontáskával lépdél Szombathelyen, a Szelestey utcában a vasútállomás felé: Budapestre indul, a táskákban könyvek, kéziratok. Egy – immáron irodalomtörténétté lett – korszakról beszél a kabát megidézte kép: a rendszerváltás környéki irodalmi életről, amikor fontos volt a személyes kapcsolattartás szerzők és szerkesztők közt. Így aztán Gyuri – felöltve a kabátot és megtöltve a táskákat – hetente akár többször is megtette a Szombathely–Budapest vonatutat, hogy bemenjen az Írószövetségbe, meglátogasson barátokat, pályatársakat.

Hasonlóképpen történeteket őriz a Forgó szerkesztőségi helyiségében a kanapé és a dohányzóasztal. Bár két hatalmas – és egy kicsi – íróasztal is volt a helyiségben púpozva kéziratokkal, korrektúralapokkal, az igazi szerkesztőségi élet a dohányzóasztal körül zajlott (Gyurit egyszer láttam az íróasztalnál ülve, ingujjban korrektúrát javítva, egyébként általában úton volt – vagy a kanapén ülve beszélgetett a szerkesztőségbe a 90-es évek elején még gyakran betérő vendégekkel.) Az ingujj, s mellé az újabb tárgy: a nyakkendő. Gyurit nagyon ritkán lehetett e nélkül látni, alapvetése volt a hétköznapi, főszerkesztői „munkaruhának”. S nyakkendő mellé társulnak a rendezvények. Pete György híresen jó volt abban, hogy hogyan kell megszólalni egy-egy nyilvános esten vagy beszélgetésen – akár felkészületlenül is... Lendván voltunk 1996-97 tájékán a Magyarok Világszövetsége írótalálkozóján, ahová – úgy tudtuk – egyszerű meghívottként mentünk. Így tehát gyanútlanul ültünk a közönség soraiban, amikor a műsorközlő – számunkra váratlanul – az előadói asztalhoz szólította az Életünk Szerkesztőségének jelenlévő tagjait, hogy mutassák be a lapot. Gyuri csendesen aludt mellettem, a megszólításra felriadt, kiment a mikrofonhoz, beszélt negyed órát – úgy, hogy megszólalását a jelen lévő Pomogáts Béla, az Írószövetség akkori elnöke „szóbeli miniszterének” nevezett – majd visszaült a helyére, s aludt tovább...

Hosszan lehetne sorolni még a helyeket és a tárgyakat, s kapcsolni hozzájuk mindazt, amit Pete György a régió és Szombathely irodalmáért tett, de ez a felsorolás mindenképpen részleges lenne, nem listázható Pete György szombathelyi tevékenysége. Úgyhogy mindössze a köszönet marad.

Egy tisztos pálya vége

Igen, nekem is feltűnt a sajtó hírei közt: Meghalt Pete György, irodalomtörténész, kritikus, az Életünk volt főszerkesztője. Zavaros érzések kavargtam bennem, hiszen ifjúságom kereső időszakának fontos állomásait idézték fel előttem a vele töltött évek. Kezdetben barátsággal és bizalommal telve. Hiszen ő volt az, akit a kulturális minisztérium irodalmi osztályán ismertem meg a hetvenes években. Akkoriban a minisztérium ezen része nem volt olyan zárt „osztály” – igaz, nem mindenki előtt –, be lehetett lépni hozzájuk, előzetes jelentkezés nélkül is, ez köszönhető volt a közös egyetemi évek ismeretéseinek, a menzán kialakult haverságnak, s a közös borozásoknak, amelyek az alkalmi ivóhelyeken eltöltöttünk. De neveket is mondjak: elsősorban Angyal János, Menyhért Jenő volt a közvetlen kontaktus, mindkettő jó barát, és távolabbi irodákban ültek a „nagyagyúk”, mint Tóth Gyula, Tóth Dezső és mások, akik akár Aczél Györggyel tartották a kapcsolatot. Nos, ebbe a körbe érkezett Pete György, mint afféle munkáskáder, a SZETA felfedezettje, (ezen a betűszón ne a későbbi összellenzéki Szegényeket Támogató Alapot értsük, hanem a Szakmunkások Egyetemei Előkészítő Tanfolyamát), volt nyomdász, aki bírta a fensőbbség bizalmát. Ez kezdetben gyanússá is tette, de idővel meggyőződünk róla: elfogadható ember. Akinek vitatható dolgokat is elmondhatunk.

Ahogy mondtam: kereső korszakomat éltem akkoriban. Miskolcra készültem hazafelé a Dunántúlra, s mint irodalmár felfigyeltem a szombathelyi folyóiratra, az Életünkre. Később, Zalaegerszegen tanító pedagógusként publikáltam is a lapban, és megismerkedtem néhány szerkesztővel. Pósfai János munkatárs, Kulcsár János főszerkesztő, akikkel jó viszonyba kerültem. Meg kell mondanom, nem voltam nagy véleményrel róluk. (Legalábbis a kortárs irodalomhoz – úgy tartottam – nem volt sok közük.) És amikor beszélgettünk – a hetvenes években –, felmerült, mi lenne ha, Pete Gyuri elhagyná a minisztériumot, és ő lenne a főszerkesztő. Ez az ötlet csak jóval később valósult meg, én akkor éppen a Fejér Megyei Hírlap munkatársa voltam. Sőt, egy versem miatt el is marasztaltak, a MÚOSZ Sajtóetikai Bizottsága fedett meg, de nem súlyosan. E miatt késett kikérésem, de Pete itt, ebben a szituációban is kitartott mellettem, mert persze, én azt kértem, hogy vele dolgozhassak az Életünknel. Gyuri akkor mellettem döntött, bár tisztában volt anarchista hajlamaimmal, de ezt nem tartotta (akkor) veszélyesnek. S négy évig – megnéztem munkakönyvemet – együtt dolgoztunk, ahogy elterveztük. (No, a 4 évet nem.) Én sokat tanultam ott – nem mondom, hogy tőle –, de rám bízott igen kényes ügyeket is, amiket megoldottam. Idővel persze kiderült, hogy neki egy alkalmazkodóbb figurára van szüksége, s nem rám. Viszonyunk egyre rosszabb lett. Én már kerestem az új helyet, de más szempontból is lecsengő ágyban voltam. Szerintem Gyuri felmérte, hogy én még kellemetlen megfélemlítéseket okozhatok neki. Ami neki nem hiányzik. Neki Rózsa Bélára volt

szüksége, aki egy rendkívül kedves könyvtáros volt, de a helyi pártbizottságnak is megbízható kádere. Ők egymásra találtak, s én már felesleges voltam.

Ez a mi kettőnk konfliktusát jelentette. Mert – el kellett ismernem – ugyanakkor kiváló szerkesztő is volt. De óvatos. (Ami nekem nem tetszett.) Csak egy epizód. Zalán Tibor esszéje, az Arctalan nemzedék egy évig ott hevert a szerkesztőségi asztalon, már nem emlékszem, nekem vagy neki írta Tibor, de Gyuri szerintem akkor még úgy érezte, nem jött el az ideje, amikor ráértett, hogy most... akkor megjátszotta, ami kellett. És valóban, remekműveket közölt, később, amikor már én elmentem, és sajnálkozva gondoltam arra, hogy csalódtunk egymásban. De be kellett látnom, hogy ő volt a tényező. Jól fogalmazó kritikus volt, jó szeme volt a tehetségekhez, sok szerző köszönheti neki karrierjét. Ahogy múlt az idő, úgy érezte, talajt fogott. Vas megyét és Szombathelyt igazán magáénak érezte. Megnéztem a *Talpig Vasban* című kötetét, mind igaz, amit leírt, és volt egy időszak, amikor irodalmunk centrumába vitte fel a lapot. És nem beszélek Hamvas kiadásáról, a könyvsorozatról, amivel a rendszerváltás időszakának fontos tényezőjévé vált.

Kedves időtöltése volt a fröccsözés a VAOSZ-ban. (Az enyém is.) Aki nem tudta, mi a VAOSZ, az csak bevándorló lehetett. A centrumban lévő kocsmába lemenni, és meginni egy fröccsöt, rítus volt, kegyeletes szertartás. Nyáron kerthelyisége semmivel sem pótolható enyhületet jelentett a kánikulában. Sok minden ott dőlt el, de nem bántuk. Gyurinak megvolt az irodalmi minőségérzése, amit mindig minden körülmények között megőrzött. Én ezt tiszteltem benne.

Utazásai, felfedezései végleg megszakadtak. A kortárs irodalom fáradhatatlan munkását veszítettük el.

Egy régi szombathelyi Moldova-esten mint „közönség”

KABDEBŐ LÓRÁNT

Egy Krúdy-hős, mint főszerkesztő

EMLÉKFOSZLÁNYOK PETE GYÖRGY

CSODÁLATOS ÁLOMVLÁGÁRÓL

Megnézhetném, de nem vagyok kíváncsi a szigorú adatokra. Emlékeimet keresem inkább, miként maradt meg bennem mindaz, ami ehhez a jelenséghez köthető, hogy Pete György. Aki annak az időnek egyik hőse volt. Mert én megéltem, jelen voltam már akkor is, amikor volt a múlt században egy időszak, amikor Pete György, a garabonciás Krúdy-hős fel-feltűnt a társaságban, itt Pesten, mint a szombathelyi Életünk főszerkesztője, vagy utolért telefonon, ráncsöngetett, és kapcsolódott hozzánk. Legalább két évtizeden át! A magyar irodalom újjászerveződésének fénykorában. Ha visszatekintek: ma úgy tűnik fel: csak pillanat volt. De micsoda pillanat!

Amikor most híre járja, hogy ő is, meg veletájt felesége is eltűnt az élők sorából, feleségemből mint távoli jelenet tört ki nosztalgiaiával az emlék: olyan jó volt vele táncolni. Én meg visszaemlékezem, hogy az ántivilágban, majd azt követően az ország akkor egyik legjobb folyóiratát egy kísértet házaspár tartotta össze. Rangot jelentett az Életünkben megjelenni. Weöres Sándor volt a versek mértéke, a prózát Szentkuthy Miklós csodába illő feltámadása határozta meg, valamint a londoni emigrációjához ragaszkodó Határ Győző írói feltámadása benne és általa zajlott. Hamvas Béla élő esszéistaként tündökölt, példává emelte kiadványaiban.

És szerveződött, a folyóirattal összefolyva létezett az Életünk Könyvek sorozata. Ott jelent meg például a kismonográfiám a Berzsenyi-rokonsághoz tartozó, fasori diák, Nobel-díjasok osztály- és iskolatársa, majd egy ideig, amíg engedték ugyanitt tanár költőről, akit most kezdenek felfedezni, születésének centenáriumán, egy luteránusságára figyelő, az ország túloldalához kötődő újabb szerkesztő jóvoltából. Csodálkozva kérdezheti meg a ma irodalom iránt érdeklő olvasója, mit is láthatott akkor például Jánosy Istvánban ez a nagy szellemek szövegeit összegyűjtő szerkesztő? Talán azt, ami rokonává tette. Hiszen mindkettejükben benne éltek-munkáltak a fájdalom archetipusai. Átérezte Jánosy szövegeiben az önmagát nem egyszer halálra szánó, kétségbeesett világát Jung receptje szerint a forradalom bukása után kétségbeesett álmaiban rögzítő álmodozót. Miként Jánosy Pista (mert szóbeszédben csak így beszéltünk nagyszerű kortársunkról) szellemálmaira a „babonák napját” átvészelt nagy költőnk, az akkor az Új Írásban csodákat megszólaltató Juhász Ferenc, aki az Életünkkel párhuzamosan közölte éppen a kétségek között vívódó költők-írók-kritikusok sorsukba zuhanó álmait. És legyen személyes: én magam pedig az akkor készített monográfiámban egyik unokánk születése körüli családi bonyodalmakat írtam ki feleségem és magam vigasztalására. Pete Gyuri mindnyájunk szenvedésére ráértett, arra, ami összekötött mindnyájunkat a forradalom bukása után. Ráértett arra, amit életemre és kedvenc íróimra-költőimre emlékezve most, a vírus támadása

idején a visszaemlékezéseim tanulmány sorozatában tudatosíthattam. A szenvedésbe zárt oximoronra, amely segített nagy íróknak, költőknek mindenek ellenére megérezni a létezés ígérétét. Akik nagyon tudtak szenvedni és nagyon várták a feltámadást, egy elképzelt harmóniát a létezésben, a Yeats által „tragic joy”-nak nevezett vágyódás álmaiban. Szenvető lelkek titkos összekapcsolódását segítette szövegeik közlésével? Apoteozisra segítségével!

Mit jelentetett meg abban a tragikus, de akkor már fénykereső világban? Amikor a legjobbakat a halál tépte ki közülünk, és akik pedig szörnyeteg erővel visszatépték magukat a halál rájuk leselkedő markából és a halottvivők szerepét vállalták? Halál-sikolyt és bohóctréfát, halottak kísérését és az emberi kultúra széthullott hagyományainak összeforrasztását! Visszatérést az európai kultúrába. Bennem társra találhattott. Hiszen nyílt színen, rádión keresztül mentettem nagy íróink álmvilágát egy évtizeden át. A kimondhatatlant kimondhatóvá akartam varázsolni. Ezeket a szövegeket fogadta szeretettel, várta, és ha kellett odasiklott, hogy megszerezze őket. Szentkuthy utóbb Párizsban, franciául is megjelentetett *Frivolitások és hitvallások* könyvének részeit, Határ Győző magnóra mondott, majd átírozott, irodalommal formált beszélgetéseit az élet elviselésének gondjáról, az *Életút* három kötetét. És Határ Győzőnek a harmadik kiadásában véglegesített világdrámáját, a *Golghelógit*. Egyszerre a nyugati kiadással itthon, magyar földön, magyar nyelven. A *Jób könyve* és Az ember tragédiája, valamint a *Peer Gynt* továbbírását. A Jó és a Rossz billegő küzdelmét az ember történelmében. És ki tudja másoknak mit jelentettek megszerzett közleményei. Például a szétszórtságból összegyűjtött Hamvas-szövegek.

És még arra is volt érzéke, hogy irodalmi estet varázsoljon Izrael egyik legjobb költőjének tiszteletére. De ezt már a feleségem megírta itt, a folytatásban, a mai Életünkben, amelyben a legsikeresebb folytatóját láthatjuk annak a régi varázsos pillanatnak, amelyben megálmodtatott a rendszerváltás, a magyar irodalom újra felvirágzása. Itámár Jaoz-Keszt kötetét az akkor élt legjobb költők fordították, és itt Szombathelyen váltottuk valóra a Biblia nyelvén írott versek magyar nyelven való megszólaltatását. A vendégfogadáson egy város ünnepelte a két világ találkozását, hiszen Itámár ezt megelőzően három kötetben a magyar költészet legjobb darabjaiból fordított a Biblia nyelvére. Táncoltak is, hisz a tánc a Bibliában is szerepel, az Őszö-vetség legismertebb alakja vonul táncal Istene tiszteletére. Szétszakadt világokat segített visszaforradni a szeretet jégében.

Hol van ma már ez a világ? A remény virágzása. Akit érdekel, akár karanténba zárva is visszakeresheti. A könyvtárak őrzik, és nagyrészüket digitalizálták az Országos Széchényi Könyvtárban (MEK) és a Petőfi Irodalmi Múzeumban (DIA), amit bárki bármikor beidézhet a saját otthonában a saját számítógépére.

Csak azokra emlékezem most, a halálhír pillanatában, akiket még atyai barátomként hozhattam hozzá, ebbe az álmvilágba.

Persze hányszor átkoztam a garabonciás, önmagát is elvesztő házaspár emlékét. Hiszen megjelentek a könyvek. De amit nem sikerült nyomdamelegen kimenteni kezeik közül, annak már üthettük a nyomát. Letették, és ott is maradtak. Ki tudja,

hol is? Kerestem. Nem egyszer. De nemhogy a könyveket nem tudták, őrzi-e valaki, valahol, vagy valami raktárban pusztulnak. De még Pete Gyuri nyomát sem találták. Álommá vált, emlékké, amely egyre kevesebbünkben él még pillanatokra. Távozásuk tényét most gyorshír jelezte. De visszatekintve úgy látszik, e nép irodalmának történetében számukra szerepet osztott a sors. Mint Krúdy-hősök éltek át életüket, de ezt az életet össze tudták egy adott pillanatban szőni nagy irodalmi szövegek szolgálataival. Megfelelő időben megfelelő helyen megjelenéshez segíteni. Országos figyelmet, a magyar vers és próza újraindulását kezdeményezve. Szerepüket méltóan betöltötték. Köszönet érte. Remélem, cserében, amikor hazamentek, életükkel végül is maguk is meg lehettek elégedve.

Feleségével, Marikával Gyurácz Ferenc esküvőjén a büki községházán (1995)

MOLNÁR MIKLÓS

Egy ködlovag színvallása

KRUMPLIT EVÉM-E, VAGY BABOT?

Pete György emlékének

Mindjárt az elején bocsánatot kérek az olvasótól, ha vakondtúrásokat tupírozok hegy-vonulatrá. Életem művének nem az írásaimat vallom, hanem a két lányomat, a teljes életemet, meg azt, hogy nem vagyok se megfogyva, se megtörve. Bolsevizmus-túlélő magyar író, költő, műfordító, publicista és szerkesztő, mindenek előtt és fölött pedig: gyermekeim nemzőapja, meg persze sok minden más is vagyok vagy voltam: miniszter, Tóth Tihamér elsőáldozói ajándékba kapott *Tiszta férfiúság*-tól megihletődött *petit prince masturbateur*, hősszerelmes, trubadúr, sakkjátékos, kóbor lovag, labdaszedő, szőlőmunkás, favágó, culáger, férj, közvélemény-kutató, börtöntöltelék, szesztestvér, a besúgói hálózat gondos figyelmére méltatott célszemély, rendőri felügyelet alatt álló muszáj-Herkules, könyvmoly, naplopó, puncibubus, strici, anyagmozgató, földmérő, *writer-in-residence*, alkotóház-vezető, angoltanár, tipográfus, könyvkiadó, biciklista, metafizikai pojáca, természetjáró, madárfürkész, remete, jogi, főszerkesztő, borkufár, ontológiai hajléktalan, anarchista zarándok, polgári engedetlenséget szító nonkonformista – egyszerűval hivatásos széltozó, pályát tévesztett fegyvercsempész és terrorista.

Kecskeméten születtem, eszelős szittyák, martalóc várurak, húgyagyú labancok, kőfejű kurucok, mihaszna dzsentrik, rosszéletű szegénylegények, csalafinta pápisták és ökölrázó kálvinisták ivadékaként. Ha latra vetem a gyerekkoromat, megbocsátón hagyva, hogy jóváíródjék a múlt, mérhetetlenül gazdag és szinte mennyeien boldog volt, bár időnként cefetül mozgalmas. Jó nevelésemről leginkább háziállatok gondoskodtak: csirkék, kacsák, pulykák, bivalyok, lovak, tehenek, juhok, kecskék, kutyák, macskák. Virágok és fák, a kert és az erdő lényei avattak be az élet mélyebb értelmébe; szitakötők, cserebogarak, csigák, hangyák, gyíkok, siklók, viperák, borzok, nyulak, sünök, rókák, szarvasok, meg százféle madár. Minden élőlény a testvérem volt, tollas állatok, kétlábúak, négy lábúak, nagyok és parányiak, nyolclábúak, tizenkét lábúak, százlábúak, minden, ami földön kúszik, levegőben repül, vagy víz alatt él. Kertünk egyik-másik fája többre tanított meg, mint amire bármilyen guru, nevelő vagy tankönyv valaha is megtaníthat. Soha nem fogom elfelejteni a gyerekkorom felett őrt álló nemes fenyőfákat, meg azokat a nagylelkű diófákat, amelyekről barátságot, búvóhelyet és táplálékot kaptam. Megszámlálhatatlanul sok tanítómeszterem közül Éva lányom volt a legigazibb, az ő kimeríthetetlen életkedve. Ő adta értésemre, mindenki másnál jobban, a lényem mélyéig hatolóan, hogy valaha csodálatosan lakható hely volt a világ, és azzá válhatna újra, hogy otthont találjunk benne valamennyien, ha úgy élhetnénk, mint a hajdani indiánok. Erőm és tudásom soha ki

nem apadó forrása: az a kimondhatatlan megértés, gyöngédség és szeretet, ami újszülött lányom tekintetéből áradt, amikor először rám pillantott.

Az alsó és középfokú lélekidomítás mángorlóján kiskunsgai tanintézetekben paszírozódtam át. Éppen elég munkát adott, hogy amennyire bírom, mentesítsem magam az úgynevezett közoktatás velejéig hamis, tévutakra terelő, lelket-szellemet megbénító összhatásától. A bolsevik rezsim felsőoktatása szerencsére nem bocsátott be sáncai mögé, mivelhogy a Kádár-érában két ízben is börtönbüntetésre ítélték: először népköztársaság államrendje elleni izgatás, másodszor pedig tiltott határátlépési kísérlet vádjával. Az ekként kiérdemelt priusz sorsfordító ajándéknak bizonyult. Gyári melósként, építőipari segédmunkásként, figuránsként, csavargóként az ország majd minden részében megfordultam. Megúsztam a honi felsőoktatásban való részvételt: bölcsészdiplomámmal kitörölhetném a seggem, de mivel törölném ki a fejemből a diploma megszerzése közben beléplántálódott rengeteg hülyeséget?

Létezni plágium, mondotta volt E. M. Cioran. Hát még csavargónak lenni mekkora plágium: bepofátlankodni a nagy vándorok, peregrinusok, bujdosók, zarándokok menetébe, Homérosz, Szokratész, Diogenész, Buddha, Lao-ce, Jézus, Mohamed, Naszrudin, Odüsszeusz, Dante, Don Quijote, Robinson, Gulliver, Till Eulenspiegel, Münchhausen báró, Huckleberry Finn, Zacharias Lichter, Lúdas Matyi, Hány János, Kukorica Jancsi, Szindbád, Kakuk Marci, Villon, Casanova, Cagliostro, Kempelen Farkas, Nietzsche, Hamsun, Gorkij, B. Traven, Rimbaud, Gauguin, Céline, Panait Istrati, Cioran, Joyce, Becket, Isabelle Eberhardt, Thoreau, Whitman, Jack London, Alexandra David-Neel, Kerouac, Henry Miller, Mikes Kelemen, Csokonai, Kőrösi Csoma, Vámbéry, Petőfi, Liszt, Csontváry, Mednyánszky, Gulácsy, Kassák, Bartók, Kodály, Sinka, Berda, Baktay Ervin, Germanus Gyula, Hamvas Béla, Lénárd Sándor, Erdős Pál, Kallós Zoltán, Bartos Tibor, Végh Alpár Sándor mögé! Persze nem ez az egyetlen plágium, amit elkövettem életem során.

A pártállam nem nézte jó szemmel, ha valaki élni próbált a szabad kóborlás ősi jogával. Muszáj volt kihátrálnom nagy csavargóelődeim és -társaim mögül. Húszegynéhány esztendőskoromban a tollkoptatói pályán kötöttem ki, azt forgatva a fejemben, hogy szabadúszóként próbálom megkeresni a kenyerem, noha tudtam jól, hogy olyan korban és olyan országban élek, ahol a piszkos kis és mocskos nagy hőkölések és megalkuvások kényszerétől csak emigránsok menekülhetnek meg (mint például Bartók Béla, Márai Sándor, Határ Győző, Faludy György, Wass Albert vagy Hanák Tibor). Pályaválasztásom előzménye félmázsányi szerelmes vers volt, áthozat kamaszkoromból, egy sorozatlövésre állított versköpő stukker termékei: „ifjú voltam, s nem tehettem, hogy a leányt ne szeressem”. Ma is eleven bennem a lám, kiderült: csakugyan életre szóló szerelem a kamaszkori múzsa iránt, csakúgy, mint minden nő iránt, akivel valaha dolgom volt, vagy szerettem volna, hogy dolgom legyen.

Mikor kitudódott a priuszom, és kipenderítettek az Eötvös Loránd Tudományegyetemről – magyar–angol szakos hallgatónak voltam fölvéve –, az Európa Könyvkiadó angol szekciójának két szerkesztője, Géher István és Osztoivits Levente pártfogásba vett, és megbízásokkal látott el. Tanultam tőlük egyet s mást, nemkülönben a már majdnem

teljesen vak Benedek Marcelltól, aki Vércse utcai otthonában tartott műfordítói szemináriumot, s a magamfajta kicsapott bölcsezt is szívesen látta a tanítványai között.

Akkoriban kezdtem el lektorálni, fordítani és ellenőrző szerkesztői munkát végezni az Európa, a Magvető, majd a Szépirodalmi Kiadó számára, elsősorban a kortárs angolszász irodalomból. Jó néhány megélhetési fordításon kívül olyan szerzők műveit ültettem anyanyelvemre, mint Joseph Addison, Elizabeth Gaskell, Oscar Wilde, Bertrand Russell, Stephen Crane, Ambrose Bierce, Mark Twain, Raymond Chandler, Henri Troyat, Jacques Derrida. A Magyar Rádió Irodalmi Osztályának is dolgoztam, a műfordítóként is kiváló szerkesztőnek, Papp Zoltánnak: novellákat meg verseket fordítottam, egy angol író vérszegény sci-fi novelláját még vérszegényebb hangjátékká dramatizáltam (ha jól emlékszem, *Beépített részvét* volt a címe, Domján Edit és Básti Lajos próbált életet lehelni az írott szövegbe); anyagaimat rendszeresen műsorára tűzte a Kossuth Rádió.

Passzióból is (a szó latin eredetijének jelentése nem 'kedvtelés', 'kedvelt időtöltés', hanem 'szenvedés', 'tűrés', 'szenvedély', 'szenvedelem') sok mindent fordítottam, részleteket Nietzsche *Zarathusztrájából*, rövidprózát Turgyevtől, Szolzsenyicintől, Heinrich Bölltől és Peter Bichseltől, verset és esszét Pierre Reverdytől, verseket Jorge Luis Borgestől, értekező prózát Curzio Malapartétól, Aldous Huxley *Az érzékelés kapui* című esszéjét, verseket egy horvát költőnőtől, Diana Rosandićtól, Diana di Prima *Egy beatnik visszaemlékezései* című regényét, valamint A. A. Milne *Winnie-the-Pooh*-ját, földühödve a „Micimackó” címen forgalmazott és évtizedeken át Karinthy Frigyesnek tulajdonított, de mint utóbb kiderült, a nővére, Karinthy Emília által nem annyira lefordított, inkább átdolgozott szövegalkulat temérdek pontatlanságán, kihagyásán és torzításán, főként pedig azon, hogy a „fordító” erőszakosan meghamisította a szereplők személyiségét. Szélmalmok és légvárak elleni rohamokban megtestesülő közírói pályám megkoronázásaként sikerült kivívnom – nem éltem hiába! –, hogy a „Micimackó” legújabb kiadásában már ez olvasható: „Fordította és átdolgozta Karinthy Emília”. (Albert Pál, esszéek remekírója, egy ízben azzal adta okát emigrálásának, hogy nem óhajtott olyan országban élni, ahol ekkora a „kulturális státusa” egy Micimackó-féle szellemi környezetszennyezésnek. Nem szeretne volna elszenvedni a pusztító lelki és társadalmi következményeket, melyekkel egy ilyen szemenszedett baromság szépirodalmi remeklésként való ajnározása járhat.)

Hazulról hoztam a nyelvek iránti passziót, meg talán némi érzéket is. Apám jól beszélt angolul és németül, oroszul csak olvasott; anyám édes anyanyelvünkön kívül csak németül értett. Németül diskuráltak, valahányszor „Nicht vor den Kindern!” címkéjű téma került terítékre. Erősen birizgálta a csőrömet: ugyan mit titkolnak előlünk? (Három fiúgyerek közül én voltam a legidősebb.) Egy gót betűs német–magyar szótárból igyekeztem kibogarászni a fülemben megragadt szavak jelentését; ekként kaptam indítást a műfordításhoz.

A 70-es évektől kezdve publikáltam rakoncátlan, mindenféle tekintélyre és kánonra fittyet hányó szövegeket bel- és külhoni folyóiratokban. Ami a szépírói pályára való tréneri fölkészítésemet illeti, nem keveset köszönhetek – mint sokan

mások is – az *Életünk* immár legendává átlényegült főszerkesztőjének, Pete Györgynek, Ilia Mihály, Hatvani Dániel, Tüskés Tibor, Borbándi Gyula méltó társának, az egyetemes magyar irodalom szívós robotosának.

Valaha a Magyar Műhely csordakútjára jártam inni: a Nagy Triász neoavantgarde istállójában nyeretlen kétévesként voltam számon tartva. 1984-ben a Magyar Műhely Munkaközössége Kassák-díjat aggatott rám, mivelhogy a munkaközösség megítélése szerint „írásaimban sikeresen ellenálltam a konzervatív irodalom lassú elmocsarasodásának”. Díjnyertes minőségemben lettem a Magyar Műhely 1986-ban megalakult Baráti Körének egyik alapítója, majd 1991-ig rendes tagja.

A csordakúton megittasodott biedermeier avantgárdisták, akik közé mókásan jóhiszemű félreértésből sodródtam, annak az ontológiai imperatívusznak engedelmeskedtek, hogy a puskaport és a melegvizet újra meg újra föl kell találni. Tüsténkedő mozgalmárok, jámbor, *együgyű* és ártalmatlan körnégyszögesítők voltunk: miénk volt a mennyek országa. Az irodalom nem-hieratikus rendszerében egy papi elithierarchia sekrestyéseinek és ministránsainak szerepét játszottuk: harangoztatunk és térítgettünk. Orrunkat fennen hordtuk, mint afféle mini-Loyolák, akkora kiválasztottság-tudattal, mint a törzskönyvezett, gondosan megtrimmelt, beillatosított székesfővárosi luxuseb, ha bolhás vidéki tahókutyák közé keveredik. Ráütődött seggünkre a jóvánhagyó nagypecsét, annak igazolásául, hogy lyukainkból, ahogy már Rimbaud is megkövetelte, modern szél fúj mindenestül. Irgalmatlanul föltaláltuk a spanyolviaszt: mármint hogy az irodalom *kísérlet*. Mintha ezzel valami forradalmian újat ötlöttünk volna ki; minden irodalom mindig is kísérlet volt – ilyen albréleti dumával előhozakodni legfőljebb kocsmaasztalnál ildomos.

Csekély ingerenciát érezve, hogy egyenruhaként viseljem az ideológiai tételekkel aládúcolt, programszerűen kísérleti irodalom kényszerzubbonyát, mindazonáltal nem szűnő hódolattal hajtom meg fejem a Magyar Műhely áldozatos életű szerkesztőinek pályakezdő és pályára állított avanszár alkotók bátorítása, szervezése, kivált pedig patronálása terén szerzett tetemes érdemei előtt. A Nagy Triász: Bujdosó Alpár, Nagy Pál és Papp Tibor, e szent emigránsok nevének, akik összes megkeresett *gro-schenjükből* és *centime-ükből* az „ügyet” támogatták, arany betűkkel kellene megjelennie minden magyar literátor képernyőjén.

1984-ben jelent meg a Magvető JAK-füzeteinek sorozatában (ahogy a kiadó egyik munkatársa négy szemközt megjegyezte: „ebben az alvilági sorozatban”) a Szépirodalminál hosszú évekig elfekvő, végül is visszautasított prózakötetem (*Processzusok*). 1988-ban, ugyancsak a Magvetőnél, ugyancsak az „alvilági sorozatban”, egy meglehetősen lunatikus verseskötetem (*Nincs/van tovább*) látott napvilágot, vagy inkább holdvilágot, borzasztó fölöslegesen, a kelleténél 3999-cel több példányban: pár évvel később egy angyalföldi könyvdiszkontban darabonként 1 forintért kótyavetyélték a rengeteg elad(hat)atlan példányt. A *Processzusok* 1991-ben második, immár cenzúrázatlan kiadásban is megjelent Sík Csaba Holnap Kiadójánál. Az ő kiadója adta közre *Körutazás Batáviában* című anarchista antiregényemet 1990-ben (melynek egyik feje-

zetét Göteborgban írtam angolul, és a szerzőtársammá szegődő Göncz Árpád fordította magyarra); abban az évben hagytam, hogy József Attila-díjjal inzultáljanak.

Akkortájt, amikor áttöltötték a kelet-európai országokat az államszocializmus csöbréből a globalokapitalizmus vödrébe, gyakran jelentek meg újak hitt idők újak hitt dalait zengető, kaput, falat döngetni akaró publicisztikáim. 1989-90-ben, hetente három-négy alkalommal is, a *Vás Népe* című napilapban, az *Élet és Irodalom*-ban és az akkor még újságformátumú *Magyar Napló*-ban.

A kilencvenes évek elején tudományos konzultánsként az Autizmus Kutatócsoport megbízásából kidolgoztam az autizmusra vonatkozó magyar szókészletet, és szakfordításokat készítettem. Holtomiglan hálával gondolok arra a tündéri fehérnépre, aki mindezt kimesterkedte. 1991-ben a Francia Kulturális Minisztérium ösztöndíjával, amit Derrida-transzformációm (*Grammatológia*) elismeréséül kaptam, fél évig Párizsban lébecoltam. 1996-97-ben – enyhén egzotikus *Native Hungarian* gyanánt, „öshonos magyarként”, rezidens írói státuszban – Iowa Citybe csöppentem. (A hangzatos cím afféle egyetemen lézengő firkaszt jelent: önmagára valamit is adó amerikai egyetem mind tart ilyen díszpintyet.) Nagyjából egy évet töltöttem az Iowai Egyetemen, és *Iowai levelek* címmel tudósígtattam az *Új Magyarország* olvasóit amerikai tapasztalataimról. A kilencvenes évek második felében – 1999 végéig – a sikondai alkotóház vezetésével és menedzselésével, magyar kutató- és fordítóházzá való szervezésével próbálkoztam. A meghiúsult vállalkozás rezüméje: adtam néhány csattanós pofont a szarnak; remeteként bujdosva, a Mecsek mélyén vészelttem át az éppen soron levő politikai kurzust.

A iszlám misztikája, a szufizmus iránt támadt érdeklődésem készítésére kapcsolatot kerestem és találtam az Ahmadijja Muszlim Közösséggel. Mirza Tahir Ahmadnak, a közösség Londonban székelő kalifájának megbízásából egy ideig én láttam el a magyarországi kirendeltség titkári teendőit. A szufi misztika iránti érdeklődésem motivált Mirza Gulam Ahmad *Az iszlám tanításainak filozófiája* (2002) című művének, valamint Steff Steffân *Szufi gyakorlatok* című kézikönyvének magyarra fordítására, továbbá *A szufi út* (1998), *Bolond Istók bölcsessége* (2005; a kiadványnak alighanem az a legfőbb értéke, hogy Somogyi Győző ráfestette a címlapjára a világ állapotán búslakodó szamarát) és *Ha velem jössz, veled megyek – Ráhangolás a szufizmusra* (2009) című könyveim megírására.

2001-ben mintegy fél éven át főszerkesztője voltam a *Savaria Fórum* nevű városi hetilapnak, míg lapátra nem tettek: bögyében voltam a városvezetésnek; ugyanabban az időben *Beszédhelyzet* címmel tévéműsort vezettem a szombathelyi városi televízióban.

Publicistaként 2007 és 2009 között voltam legtermékenyebb: külső munkatársként rendszeresen közöltem tárcákat és hosszabb írásokat a *Magyar Nemzet Hétvégi Magazin*-jában. 2011-ben – a Magyar Újságírók Közössége (MÚK) fölterjesztése nyomán – a Nemzeti Erőforrás Minisztériuma Tancsics Mihály-díjra ítélte, azt a látzatot keltve, mintha rendpárti tollnok volnék. „Szépprózai” szövegeim, a közírás műfajába sorolható, rendpártinak nemigen mondható dolgozataim a *Hitel*, a *Holmi*, a *Somogy*, az *Életünk*, a *Kortárs*, a *Forrás*, a (hipp-hopp megszűnt) *Nagyítás*, az *Iro-*

dalmi Páholy, az Irodalmi Jelen, az Irodalmi Szemle, a Kapu, a Műhely, a Napkút, a Vár és más lapok hasábjain, valamint *Telivérek legelője* című – mára már megszűnt – honlapomon voltak olvashatók.

A főművemnek szánt, 448 lapra rúgó nonkonformista kóperegényt, amelynek *Bolond Istók csínytevései* címet adtam, és amelyen több mint húsz évig piszmogtam, 2015-ben jelentette meg a Napkút Kiadó. Legutóbb, 2020 végén verseskötettel rukoltam ki a Cédrus Művészeti Alapítványnál (*Egy öreg csavargó klapancai*).

Erősen egy húron pendülök Nagy Pállal: „Az általam művelt széppróza gyakran értekező prózába megy át; ideje, hogy a »széppróza« (végleges kimúlása pillanatában) visszaadja lelkét teremtőjének.” Értekező szépprózáimmal manapság elég szórványosan vagyok jelen a magyar irodalmi sajtóban. A publikáláson kívül semmit sem teszek észrevétegetésem érdekében. Nem vagyok tagja semmilyen írószervezetnek. („Szervezeti” írónak lenni: brrrr!)

Hogy istenigazából miféle alak volnék – legalábbis szeretnék lenni, miközben én sem vagyok különb a Deákné vásznánál – az urai által infantilissá, sértődékennyé, gyűlölködővé, árulkodóvá, bizalmatlanná, bizalmaskodóvá, duzzogóvá, hőzöngővé, kivagyiskodóvá, stréberre, gátlásossá, helyezkedővé, törleszkedővé, túligazodóvá, hazudozóvá, lopakodóvá, lökdösődővé, nagypofájúvá, fölfuvalkodottá, sunyivá, gyávává, alattomosá, lekenyerezhetővé, pimasszá, gorombává, faragatlanná, csámcsogóvá, köpködővé, provinciálissá mángorolt honfitársak között? Fölserdült, ezt-azt tudogató, embergöggjét levetközgető, érzékeny, szívós, megbízható, óvatosan serény, ironikus, úgyszólván demokrata, kis híján autonóm, önkritikus, vitára kész, körültekintően előzékeny, koedukált, alig lekenyerezhető, nehezen bepalizható, meglehetősen kulturált, mérsékelten feminin, középfino, ideológiafóbiás, módjával pro-mundiális, erősen pro-patriális.

Elismerem, hogy sokoldalú műveletlenségem ellenére némely tekintetben túlságosan is, világcsavargóhoz nem illő módon művelt vagyok, „csöpög belőlem a könyvkultúra”. Ha túltáplálom az agysejtjeimet, nem attól való féltében teszem, hogy netán ostobának látszom. Az alkalom megkívánta mértékben szívesebben mutatkozom Bivalybasznádról szalajtott bunkónak vagy félcédulás pojácának, mint mindent jobban tudó, mindenre intellektuálisan reflektáló okostojásnak. Nem szeretnék megátalkodott *Bildungsphilister*, a levegőben gyökerező *Luftmensch* lenni. Inkább legyenek ösztönös és ostoba, sőt radikálisan ostoba, mint a szentek, mint Assisi Szent Ferenc vagy Pádúai Szent Anitra.

Minduntalan azon kapom magam, hogy tomista vagyok. *Másként* tomista, hiszen nem a teológia aquinói summásának farvizében evickélek. De hagyján: nemcsak tomista, hanem ráadásul – tomistaságomat is lepipáló módon – huckista is vagyok. Elkötelezett tomistaságom és huckistaságom onnét eredezik, hogy Tom Sawyer és Huck Finn életre szólóan társul szegődött mellém, mióta a betűvetéshez éppen hogy csak konyító hátulgombolós kissrácként első ízben olvastam egy Würtz Ádám sugallatos rajzaival illusztrált – vagy úgy is mondhatnám: illuminált – könyvben a Mark

Twain megalkotta zseniális sүvölvényekről. Azóta jó néhányszor újraolvastam, magyarul is, angolul is.

Mikor Éva lányom tizenhatodik születésnapját ünnepeelve lecsorogtunk Iowából Floridába – igaz, nem a Mississippin, hanem autópályán –, visszaúton azért írtunk le vargabetűt Tom és Huck szűlővárosa, a Missouri állambeli Hannibal, Mark Twain gyerekkorának álmos közép-nyugati kisvárosa felé, és szálltunk meg az ottani Econo Lodge motelban, hogy beleszagozhassunk Tom és Huck szívűnkhez nőtt históriájának levegőjébe, fölkeressük a Mark Twain Műzeumot meg Becky Thatcher házát, s benne a könyvesboltot, ahol a *Tom Sawyer kalandjai* magyarul is megvolt, bejárjuk a Kísértetek Házát (Éva: „tők jókat ijedeztet: voltak hullaszerű bábuk, egy klotyóból kéz nyúlt ki, rezgett a padló”), megszemléljük Tom és Huck szobrát, majd pedig a világhírű kerítést (jobban mondvá a kerítés utánezatát), amit Tom nagy fifikásan a cimboráival meszeltetett ki, mégpedig kellő javadalmazás – egy alma, egy jó karban levő sárkány, egy ostorvégre kötött döglött patkány, tizenkét golyó, egy doromb jobbik fele, egy látcsőként használható kék üveg, egy cernaorsó, egy semmilyen zárba nem illő kulcs, egy krétadarab, egy csiszolt üveg dugó, egy ólomkatona, egy pár ebihal, hat petárda, egy fél szemű macskakölyök, egy rézkilincs, egy kutya nélküli poráz, egy bicskanyél, négy narancs héja, meg egy ablakra való rozszant árnyékvető – bezsebelése fejében ruházva rájuk a meszelés jogát (most is ott a vödör meg a meszelő a kerítés tövében, hogy csettegő fotómasinák lencséje előtt meszelést imitálhasson, akinek éppen ahhoz szottyan kedve: hol jut az embernek meszelni való kerítés naponta?; Éváról is elcsettintódott néhány kép, amint végighúzza a meszelőt a kerítésen, és ezzel belép a világirodalomba), ellátogassunk Tom Sawyer barlangjába, és lemenjünk a Mississippi partjára. Egyáltalán nem éreztük rosszul magunkat Hannibal városában, ebben a Mark Twain emléken élőködő, giccsparádés turistacsapdában, még ha meglehetősen hamisnak, sivárnak és sekélyesen művinek találtunk is szinte mindent, ahogy Amerikában már megszokhatuk („elég undorító dolog egy író életéből vidámparkot csinálni, ráadásul ilyen hullákkal”), miként azt is, hogy az amerikai sekélyességben van azért tágasság és távlat is – a sivatag tágassága és távlatai. Ha máshonnét nem, legalább a „Vén Víz” partján fűjő jeges szűlből („azt hittem, szétfagyok”) meg-megérintett bennűnket néhány pillanatra minden idők két legszeretnivalóbb csirkefogójának halhatatlan szelleme, és ettől miénk lett a folyó teljes hossza, partok, szigetek, csónakok, hajók, tutajok, minden.

A beavatásnak is köszönhetem, amit ettől a két isteni csibészűlő kaptam, hogy senki írot nem tisztelek mesteremnek, semmilyen tekintély előtt sem vágódok hasra (akad azért egy-két kivétel: Idries Shah, Ni Hua-Ching, George Carlin, Kassai Lajos, Kovács Gyula), és soha nem voltam hajlandó leadni az intellektusomat semmiféle eszmerendszer ruhatárában, hogy aztán kutyulmányos képzelgések jármát hurcoljam, és habókos hittételeket szajkózzak eszem nélkül. Akárcsak Hucknak, nekem sem való a gazdagság, nem nekem valók a fényes paloták. Én is csak az erdőt, a folyókat meg Diogenész hordóját szeretem, és ettől nem tágítok. A magamfajta huckista, szenvedelmes tekergője és pojácája ennek a zűrzavarosan csodálatos sártekének, miközben mindenben kételkedik, nem győz ámuldozni: kivált azon, hogy mennyi mindenben kételkedhet.

Harminc évvel ezelőtt így szólt az *Arsch poeticám*: „Játszani a kihűlt kódokkal. Az elevenítő játék, a kétségbevonás, a jelek átcsoportosítása, szétszórása: a nyelv metafizikájának ez lehet a fölfedése, és részleges meghaladása.” Mára letört az élgárdista szarvaim hegye, nem izgat már annyira a nyelv metafizikájának meghaladása. Legalábbis nemcsak az izgat. És nincs már se *Arsch poeticám*, se *ars poeticám*. Az emberi faj jövője iránti visszafogott bizakodással próbálok ellenállni a poszt-modern irodalom rohamos elmocsarasodásának.

Hogy miért tartó(tta)m fontosnak a nyelv metafizikájának szálakra elemzését és meghaladását? Szakadatlanul észlel(t)em, példának okáért a politikai (tév)eszmece-rekben, hogy a diskurzus nincs tisztában saját föltételeivel, föltevéseivel, föltételezettségeivel, s éppen mert önfeledten, sőt önelégülten látatlanban hagyja metafizikai beágyazottságát, tulajdon kereteit nemhogy nem sérti meg vagy hágja át, hanem tovább erősíti és újratermeli. Az *igazság* szüntelen harsogása: az *írástudatlanság* harsogása, a betű, a szó, az „Ige” parancsuralmi rendszere. („Az igazság nem kurva, hogy mindenkinek a nyakába ugorjon, aki megkívánja.”) Ez más-más szinteken, más-más rétegzettséggel, érvényes az irodalmi, a filozófiai, a néprajzi, a lélektani, a művészeti, a közgazdasági, vagy például a sporttal kapcsolatos közbeszédre is; mindazokra a berkekre, ahol ülepítvényként tenyésznek a legódonabb evidenciák. A nemzettel-nemzetséggel kapcsolatos hagyományokban, történetiségünk rituális szövegeiben elengedhetetlen a nyelvkritika fáradságos, lankadatlan munkája, mégpedig azonnali esedékességgel. Nélkülözhetetlen a saját közösségünkön túltekintő gondolkodás és írás képessége, mindeközben gondosan megőrizve érzékenységünket a költészet, a zene, a (képző)művészet parancsuralmi rendszerek által fölfoghatatlan és kisajátíthatatlan igazságai iránt.

Majomkézben majomfegyver: a majmoké a világ. Ugyan ki és mi ingathatná meg a kontárság rémuralmát? Falhatjuk okádásig és fulladásig, amit a kontárokraták förtelmes receptjei szerint kotyvasztanak nekünk a politikai boszorkánykonyhákon. Minden meg van mérgezve. Földjeink, levegőnk, tájaink, állataink, növényeink, kapcsolataink, vágyaink, álmaink, ételünk, italunk, fogyasztásunk, termelésünk, kormányaink és mi magunk is: mind-mind csupa mérge.

Ha írok: mintha bukfencet vetnék. Ahogy esek, úgy puffanok. Fölgöngyölitem magam, elherdálom a szókincsemet. Mondatokat fogalmazok, holott nem hiszek a mondatokban. A mondat csapda, látszat, a világ bekeríthetésének hamis ígérete. A világ minden mondaton kívül van – ez azonban nem definíció, ámbar annak látszik: mondathulla ez is, akárcsak a többi. A mondat leszögez, definiál: kiszakít, levág, berekeszt, kiátkoz; csapda és agresszió. A történelem: a mondat bosszúja. Fölszabadítani a mondatokba szorítottat, utalni a mondatok közötti csöndre és tátongásra – program lehetne, csak hogy programot nem adok és nem veszek. *Magára vessen, aki ezt komolyan veszi. Öt perc múlva már mást mondanék, hát még holnap, vagy két hét múlva!*

Ha megvonom úgynevezett irodalmi életművem mérlegét, egyáltalán nem vagyok elragadtatva. Se okom, se érvem, hogy cáfoljam a nietzschei szentenciát: „Az

írókat fölmentést vagy kegyelmet csak a legritkább esetben érdemlő gonosztevőknek kellene tekinteni.” Írónak lenni, a kéz mozgatása által szóhalmazokat („irodalomot”) termelni persze nem kötelező. A firkászságot többé-kevésbé önként, sőt önkényesen választja az ember. Vagy inkább az írás választja ki az embert, és kötelezi rá, hogy hű maradjon ehhez a választáshoz, és vállalja mindazt, ami velejár?

Idültté fajult firkászságomnak alig van több mentsége és haszna, mint hogy az öregapám, Molnár Gergely kálvinista lelkész *Orgoványi naplóját* előkotortam a családi levéltár fenekéről, és megjelenéshez segitettem. Se ég, se föld alól nem sikerült viszont előkerítenem egy apám írta regény kéziratát, merthogy az írás bacilusa őt is megfertőzte. A kálvinista Rómában elkezdett és be is fejezett teológiai tanulmányainak egy részét Philadelphiában folytatta, s *Amerikai magyar rapszódia* címmel regényt írt tengerentúli élményeiből, ámde hirtelen fölindulásában, miután 1936-ban nem ő futott be nyertesként a londoni Pinker irodalmi ügynökség nemzetközi regénypályázatán, eltűzelte a kéziratot. (De mert „kézirat soha nem ég el”, A *Mester és Margarita* Wolandja – Behemót kandúr segítségével – éppenséggel elő tudná varázsolni, ha akarná.)

Egyre erősödik bennem a meggyőződés, hogy életidőmet haszontalanul vesztettem az irodalomra, kivált pedig valóságnak hátat fordító irodalmárok, *írásbeli emberek* steril és hazug világára. Könyveim által nem ment a világ elébb. Fikarcnyit se bánnám, ha egyik percről a másikra nyomtalanul eltűnnének. Kár, hogy nem vagyok analfabéta. Rühellek írásbeli ember lenni. Nem győzöm idézni Niffarit: a *betű a sátán útja*. „Nem írónak lenni csöppet sem nehéz. Az emberek többsége nem író, és ennek elenyészően csekély kárát látja”, írta egy Julian Barnes nevű angol író. Remélem, a következő életemben írástudatlan havasi kecskepásztorként öltök testet – de csak ha nem lehetek királyság, vagy legalább a Tiszán úszkáló vadkacsa. Nem tőkés, hanem proletár réce, a világ egyesülni kész proletárjai közül egy. Tőkések, reszketetek!

Nem lehetetlen azonban, hogy éppen így volt jó, ahogy volt; hogy éppen így teljesült az ígélet, ami újszülött Éva lányom tekintetéből áradt, amikor először rám pillantott. Ennélfogva végtelen hálára vagyok kötelezve az engem életre hívó hatalmaknak mindazért, ami történt és történni fog velem és általam, s naponta megismételt köszönetre, amiért vendég lehettem a Föld nevű bolygón, ahol egyszerre van jelen viszály és áhítat, szeretet és terror, kizsákmányolás és jóindulat, oltár és mohóság, hazudozás és kímélet, gondoskodás és életundor, becstelenség és együttérzés, próféta és elzűllés, cinizmus és arányérzék, emberiesség és népirtás, jogfosztás és hűség, tisztesség és harácsolás, szőnyegbombázás és lantzene, irgalmasság és gyávaság, haszonlesés és megbízhatóság, népnevelés és közöny, tömeggyilkosság és józan ész, nagylelkűség és apátia, uszítás és együttműködés, oltalmazás és téboly, népámítás és szerénység, igazlátás és elfogultság, mérgezés és lelkesedés, jószívűség és tüdőrák, moslék és orchidea, fosztogatás és gyengédség, mértékletesség és szószegés, árulás és lovagiasság, becsület és gyarmatosítás, gyűlölködés és igazságosság, kötelességtudat és elhülyülés, nagyképűség és gyógyítás, közszolgálat és romlottság, pimaszság és engesztelés, vágóhíd és apácázárda, szelídség és útonállás, fenyegetőzés és őszinteség, életöröm és him-

pellérség, megfélemlítés és bizalom, hit és turha, kínvallatás és lelkiismeret, bátorság és rágalom, rabszolga-kereskedés és kedvesség, önzetlenség és erőszak, vérontás és megvilágosodás, kanasztánc és önimádat, uzsora és alázat, filantrópia és hullagyalázás, dögvész és pártatlanság, szerelem és kancsuka, golyószóró és rózsakert.

Bár létezni plágium, szerencsés esetben azért nem rossz móka, hogyha megvan hozzá a kellő humorérzékünk, még ha időnként minden porcikánk tiltakozik is az ellen, ami körülöttünk történik: szürreális kaland, barokk szappanopera, ámokfutás pocskul kivilágított alagutakban, folytonos föltápaszkodás láncaltapok alól, trágás gumicsizmában táncolt menüett, fekvőrendőrkkel megrakott tanpálya, luciferi bohóctréfa, fehér hollónál is ritkább pillanatokban létezés, tudás és extázis szintézise – *signifying nothing*, isteneknek teljék benne kedve.

Poggyász nélkül szeretnék megérkezni a másvilágra. Mielőbbi világvégére spekulálnék, ha azt szeretném, hogy irodalmi bűnjeleim – kritikák, tanulmányok, versek, „szépprózai” fogalmazványok – mind egy szálíg megsemmisüljenek, s ha pusztulna minden, pusztuljon, amit az említetteknel egy paraszthajszállal kevésbé haszontalannak vélek: egyik-másik esszém és közírói dolgozatom is.

Végezetül újfent bocsánatot kérek az olvasótól mértéktelen fontoskodásomért: hogy – persze gyanúperrel lehetett élni mindjárt az elejétől – vakondtúrásokat tupíroztam hegyvonulattá, „szépen és brutálisan, emlékezve és álmodozva, vallva és tagadva, műfaji kötelmekre, gonosz, akarnok és hamis kánonokra fittyet hányva”. Hiányosságaim váljanak jóssággá benned, olvasó!

Nem voltam – vagyok – nem leszek – nem bánom. Köd előttem, köd utánam. Bőröm a tímáré, csontom a kutyáké. A romolhatatlan szellemre, ami átlelkesíti halandó porhüvelyem, új létformák, új megtestesülések várnak.

Szalai Istvánnal, Editkével Garas Kálmán felvételén (2010)

Kolozsváron az Utunk szerkesztőségében. Mások mellett Szilágyi István, Láng Gusztáv, Sigmond István és Lászlóffy Csaba társaságában. (1992. február)

A Gesta Hungarorum bemutatóján Bokányi Péterrel és Alexa Károllyal, 2016. szeptember 29-én (BDMK fotó)

A harcsabajszú szerkesztő

Mikor találkoztunk először? Emlékezetemben nem maradt meg ismerkedésünknek határozott pillanata. De föltételezem, hogy a fiatal írók (annak gondoltuk magunkat fél évszázaddal ezelőtt) valamelyik összejövetelén. Voltak ilyen alkalmak, ahol lehetett ismerkedni, vitatkozni, barátságot kötni, haragost szerezni. A minisztériumban dolgozik, mondták a szigorú nézésű fiúról, akit nagyjából kortársamnak véltem. Kívülről nézve a 70-es évek elején a művelődési minisztérium s annak irodalmi osztálya egyszerre jelentett lehetőséget (támogatás reményét) és fenyegetést (tiltást és egyéb effélét). Tudtuk jól, a szerkesztőségi értekezleteken hangzik el, mik a változó cenzurális föltételek, meddig lehet elmenni, milyen témák nem kívánatosak stb. Pete György tehát az én szememben akkortájt a másik oldalhoz tartozott, a hivatal embere volt. Így hallottam azután arról, hogy vidékre készül szerkesztőnek, úgy emlékeztem, pesti fiú, ezért kicsit csodálkoztam ezen. Volt némi tapasztalatom, hogy mekkora a különbség az életformát tekintve a főváros és még a nagyobb vidéki városok között is. Vajon miért vállalkozik erre a kalandra, kérdeztem magamban. Visszatekintve ma már világosan látom, volt neki egy elképzelése, álma egy folyóiratról. Minisztériumi tapasztalatai (több mint fél évtizedet töltött ott) alapján pontosan tudta, Szkülla és Charybdisz között kell majd vitorláznia, ismerte a regulázások módját, tudta, miként számolnak le a túl messze rugaszkodókkal. Bizonyára végiggondolta, miért éppen az *Életünköt* választotta. A szombathelyi folyóirat 1963-tól mintegy almanachként évente háromszor látott napvilágot, 1970-től pedig már hat alkalommal jelent meg. Vagyis eleinte nem tartozott a vidéki irodalmi orgánumok első sorába mint például az *Alföld*, a *Jelenkor* vagy a *Tiszatáj*. Pete György volt az, aki a szombathelyi lapot az élvonalba emelte.

Határozott elképzelése volt a szerkesztésről, mozgósította hozzá személyes ismeretségi körét az írók világából, jól tudta, országos nevek nélkül nem lehet vonzereje a folyóiratnak. Következtesen kereste a kapcsolatot a fiatal nemzedék képviselőivel is. Tanulságos eszmecseréket jelentett a 70-es évek végén a pesti Pilvax kávéházban összehívott rendszeres baráti találkozó, ahol beszámolt terveiről és várta javaslatainkat. Egy alkalommal Kovács Istvánnal még Szombathelyre is elutaztunk, hogy a hely szellemével töltkezve beszéljük meg elképzeléseinket. A Péntek Imrével négyesben megtartott találkozón a nagyszerű vaskeresztesi kékfrankos hatékony gondolatserkentőnek bizonyult, csupán másnap volt nehéz összeszedni és elrendezni, miről is volt szó tulajdonképpen.

Pete György három irányba kívánt nyitni: a nyugati magyar irodalom volt az egyik, a határon túli magyar irodalom – különös tekintettel felföldi részére – a második, Közép-Európa pedig a harmadik. A két utóbbi területen tudtam fölajánlani segítségemet. Az élő magyar irodalmat tekintve nem lehetett egyoldalúsággal bírálni, ott volt a szerzők között Tandori Dezső, Ágh István és Csoóri Sándor éppúgy

mint Weöres Sándor és Eörsi István, a fiatalabb nemzedékből pedig Nagy Gáspár és Esterházy Péter. A XX. századi magyar történelem feledésre ítélt, kellően föl nem tárt alakjairól, eseményeiről olvashattunk Száraz György és Simonffy András műveiben. Hazai orgánumban először találkozhattak az olvasók a párizsi Magyar Műhely köréhez tartozó szerzőkkel. Szombathely bizonyos szempontból Pozsony vonzáskörébe tartozik, személyes találkozókra is került sor, és megjelentek a lapban Tóth László, Varga Imre és Tözsér Árpád versei és versfordításai.

A 80-as évek elejétől határozott lett az *Életünk* profilja, vitathatatlanul kinőtt a nyugat-dunántúli közegből, országos jelentőségű irodalmi műhelynek számított. Említhetném a lengyel témájú közlemények sorát, de román és bolgár szerzők írásaival is találkozhattunk hasábjain. Úttörő jelentőségűnek tekinthető a magyar szellemi életben a Hamvas Béla újraföldezéséért tett szerepe a folyóiratnak, ennek volt csúcspontja az 1987 szeptemberi Hamvas-szám.

Legújabb történelmünkben számon tartjuk az 1989–90-es nagy fordulat (melyet idehaza már-már hungaricumnak tekinthető szóval rendszerváltásnak szoktak nevezni) fontos előzményeit (Monori találkozó, 1986-os írószövetségi közgyűlés, Lakitelek), ám nem vettük számba a szellemi életnek azon fontos mozgásait, melyek hatékonyan elősegítették a változást. Meghatározó szerepe volt ebben a folyamatban a „köztes nyilvánosságnak” (Németh György kitűnő terminusa a Mozgó Világ történetéről írt munkában), a túrt kategóriát következetesen át-átlépő orgánumoknak. A vidéki folyóiratoknak, köztük az *Életünk*nek nem szoktuk említeni fontos érdemeit a gondolkodás, a szemlélet átalakításában, a másik Magyarország fokozatos létrehívásában.

Több mint két évtizedig kormányozta a szombathelyi folyóiratot Pete György barátunk. Fölidézve életét elmondhatjuk, hogy életművének kiemelkedő teljesítménye volt ez a szerkesztői munka, egy országos kisugárzású szellemi műhely megteremtése.

Ünnepi pillanat Páskándi Gézával és Ágh Istvánnal

KOVÁCS ISTVÁN

Kései tudósítás egy dialógusról

PETE GYÖRGY ÉS CSENGEY DÉNES ÉS
BALASSA PÉTER EMLÉKÉNEK

Pete Györgyről az első emlékképem az egyik Budakeszin túli településen rögzült. Talán Tinnyén? Ott laktak volna a feleségével? Vagy egy ottani barátja házában rendezett búcsú- és egyúttal programmegbeszélő találkozót abból az alkalomból, hogy elvállalta az Életünk főszerkesztői tisztét? A Művelődésügyi Minisztérium irodalmi osztálya, ahol Pete György hat évig dolgozott, a főszerkesztő előtt álló kihívások szempontjából is hasznos „felkészítő iskolának” bizonyult. Feladatából eredően Pete György a kortárs magyar irodalom mellett a határon túli magyar szellemi élet „írástudóinak” műveit és a bennük megfogalmazott kisebbségi gondokat-bajokat is számba vehette. Önkéntes feladatának tekintette, hogy a nyugati magyar irodalom – néhány kivételtől eltekintve – tiltott képviselőinek teret nyisson. Felettesei előtt – e tekintetben – mintha megjátszotta volna a hályogkovácsot. A magyar história, különösen a honfoglalás korának története hangsúlyosan érdekelte, s így a lapban műhelyt kívánt biztosítani az e téren úttörő munkát végző, különösebben nem támogatott kutatóknak is, akárcsak a magyar szellemi életből és köztudatból kitaszított gondolkodók – elsősorban Hamvas Béla – népszerűsítőinek. Mindezek számbavételével állította össze főszerkesztői programját. A már nevével fémjelzett lapszámokat átnézve meggyőződhetünk róla, hogy céljait elérve eredményesen kamatoztatta talentumát: az 1980-as évek második felében az Életünk számított a legjobb magyar irodalmi folyóiratnak.

Ez azt jelenti, hogy Pete György a szó legnemesebb értelmében sikeres kulturális politikát művelt. Egyébként is politikus alkat volt. Ahogy az 1980-as évek közepétől mindinkább rogyadozott a rendszer, Pete az ideológiai eresztékek recsegéséből roppásából kiérezte az összeomlás közeljövőben bekövetkezhető moráját is. Múlhatatlanul szükségesnek tartotta a nagy változásra való szellemi és erkölcsi felkészülést, amely biztosítéka lehetett volna annak, hogy az értelmiségnek a diktatúra felszámolásában részt vállaló, különböző eszmei beállítottságú táborai ne legyenek egymás ellen kijátszhatók. Az e veszély miatti jogos aggodalom és felelősség serkentette az egyik, számomra legemlékezetesebb, legfontosabb szellemi vállalkozására: egy dialógus létrejöttének elősegítésére. Feltehető ugyanis, hogy 1987 elején ő ösztökölte Csegey Dénest Balassa Péternek címzett vitalevele megírására, bár ebben szerepet játszhatott az Írószövetség pár hónappal azelőtti, Kádár-rendszerrel szembeforduló közgyűlését követő hatalmi háborgás is, amelynek megtorlással fenyegető hullámai megtörték a Pártot zavarba hozó értelmiség meglepő szolidaritásán.

Pete Györgyre emlékezve fontos kiemelni, hogy a vitairatok közlése az ő nevéhez fűződik, és e dialógus – a műfajt tekintve – a rendszerváltozás dátumát övező évtized egyik szellemi csúcsteljesítményének tekinthető.

Csengey Dénes nem véletlenül adresszálta *A kétségbeesés méltósága* című levelét Balassa Péternek. Az 1980-as évek irodalmi életének ő volt az egyik leghitelesebb, legtekintélyesebb alakja, aki nemcsak írásaival, tanulmányaival, hanem tartásával is érdemes volt a közfigyelemre és köztiszteletre. Ebben a rá jellemző „visszafogott” nyitottság is szerepet játszott. Csengey Dénes mintha e nyitottságot szerette volna tágitani abból a célból, hogy Balassa Péter „mindkét tábor” számára igazodási pont lehessen, s talán a kölcsönös gyanakvás, bizalmatlanság parazsát kioltó értelmiségi munkamegosztás szervezője is, s ezzel hitelesítője a József Attila-i gondolatnak, miszerint „a nemzet közös ihlet”. Ez persze a rendszerváltozást követő politikai-eszmei érdekérvényesítő útvesztőkben lehetetlennek bizonyult. Akkor már a kierkegaardinál komorabb *vagy-vagy* időkét éltük. De akkor, 1987 első felében még számolni lehetett a siker esélyével... Ami mégiscsak több mint a remény...

Ennek példamutató dokumentuma *Életünk 1987. júniusi számában* megjelent eszmecsere. Időszzerűségének bizonyágául is érdemes idéznünk néhány passzusát.

Csengey Dénes levelének már a bevezetője is jelzi, hogy címzettjét méltó „kihívottnak” tartja, s a közös gondok megbeszélésére kitüntető bizalommal van iránta:

Kedves Barátom, nehéz a beszédhelyzet. Kétszer szitált liszt minden mondatunk. Szavaink válogatottja van a pályán, és egy ilyen nemzeti tizenegy mindig hitvány a kifejezés erejében, nemcsak az egész mezőnyhöz, de akár egy futó szeszély hozta összeállításához képest is. De ennél többről van szó. Raszkolnyikovi idők járnak és vadítanak. Megszorított nyomorúságban élünk, gondolkodó székeink egérlyukká szűkültek odvakban állnak, és ha kimozdulunk, falakhoz simulva, a kabáton is keresztüldudorodó baltával a szívéinkben járunk. Mindenfelé csőd és megformálatlan ingerültség körülöttünk, ugrásra készen leselkedve az első artikulált mozdulatra, hogy rávesse magát, vagy csatlakozzék hozzá. Ha most megszólalsz, idegbeteg fantomok, félig gondolt ádáz gondolatok csonka és torz árnyékai azonnal kiragadnak összefüggéseid, szándékaid, vonzódásaid és határolódásaid közül. Ha mozdulsz, azonnal fantomok közé sorakozol, elnyomorodott árnyékok elmebeteg hadműveleteibe bonyolódsz.

És ha nem mozdulsz?

És ha hallgatsz?

Akkor magadé és tiedé maradsz?

Ne hidd! Mozdulatlanul is árnyékot vetsz, némaságod is szólam. Az egyszerűség kedvéért tekintsd a halottakat. Nem tornyosul-e Németh László hatóságilag csonkolt árnya éppen követőinek útjába, egy olyan alku bábjaként, amelyet egész életműve megtagad? Nem lett-e az autonómiájára a finnyássáig kényes Kosztolányi a szabadságporciózó helyektől esedékes félrehúzódnak követendő példája? Nem Illyés fantomja garantálja és mentegeti azokat a történelmi mulasztásokat a kisebbségvédelemben, amelyeket az élő Illyés már évekkel ezelőtt jóvátehetetlennek ítélt? Nem államosította-e Közép-Európa

brutálisan a nagy Wittgenstein-i mondatot: „Amiről nem lehet beszélni, arról hallgatni kell”? Hiába némák és mozdulatlanok örökre a boldogtalan halottak, azért csak itt bokáznak és szónokolnak a mai árnyékbábszínházban, amit úgy hívunk; szellemi élet.

Így vannak a néma és mozdulatlan élők is. Körülményes idők járnak: ilyenkor mindenkit megítélnek a körülmények, aki nem próbál feljűk kerekedni.

Ne gondold, Barátom, hogy az eddig mondottak egy körmönfont leckéztetési kísérlet tézisei. Tűnődések ezek csupán, amelyek bizonyára csakúgy találhatnak engem is, mint bárki más. De hogy mégis e levél nyitányaként adódtak, valószínűleg nem véletlen. Évek óta forgolódik bennem a szándék, hogy megszólítsalak, eszmecserét, vitát kezdeményezzek veled irodalomról, szellemi életéről, magyarságról, Európáról, arról a bonyolult hálóról, amelyben élünk és amelynek értelmet adni igyekszünk.

A *Se pajzssal, se dárdával* című válaszelevelét Balassa Péter a Csengey Dénes előtti tisztelgéssel kezdi:

A vitáról és a párbeszédéről. Mielőtt vitába szállunk, nézzünk szembe önmagunkkal: miért tesszük. Íme. Még mindig a módszernél maradva, hiszen minden a megközelítés módján múlik: a Te vitairatod, stílusod, a megszólítás módja valóban dialogikus. Amit mondasz, nyitott, és választ vár. Erősen gondolsz valamit, őszintén és átélten. Hiteles a hangod, és ez mindennél többet jelent. Kevesen tudják már ugyanis, hogy a vita létrejöttének minimális előfeltételei is vannak: bizonyos alapokban vagy feltételekben való egyezés, megegyezés, mondhatnám az egyet nem értés kifejtésének előzetes feltétele néhány dologban való egyetértés. Például az, hogy a másik: komoly és becsületes ember. Ha van minimális erkölcsi és szakmai konszenzus, akkor a vita önkéntelenül párbeszéd, függetlenül a felek egyet nem értésétől, vagy -különbözőségétől. Gyűlölködésből és egymás erkölcsi-szakmai befekettítéséből, lejáratásából nem vita születik, hanem a legrosszabb értelemben vett szócsata, mondatok háborúja, vagyis a párbeszéd összeomlása, amikor egy pillanatra úgy tűnik: munkaeszközünkkel, a nyelvvel, a szavakkal, bármit lehet csinálni. De ez csak egyetlen hamis pillanat: nem így van!! A párbeszéd általános összeomlása – Te is így látod – mai helyzetünk.

Gondolatmenetét az alábbiakkal egészíti ki:

Az utóbbi években, és a legutóbbi hónapokban a vitanívó példátlan mértékben lesüllyedt Magyarországon. Túlzás nélkül mondom: szellemi Bejrut jött létre, a szellemi-erkölcsi erőszak okozta káosz, amelyben a tétek régen nem láthatók tisztán, és így üt vissza a minimális konszenzushiány a vitákban, kampányokban, egyaránt. Semmi sem hat többé artikuláló, határoló, tisztázó és mérséklő erővel. Ez a gáttalanság megfelel a mentalitás és erkölcs általános és mély válságának. Nincsenek, vagy alig vannak igazi frontok, kedves Dénes, hanem fenekedés van, tényleg mérgezett a légkör, meggyőződést romboló az indulati káosz. Valami itt nagyon sikerült, ha mélyülő válság formájában is, amiből igen nehéz lesz kikászálódni, felkészülni a továbbiakra, ám látni kell: általunk, ostobaságunk, szellemi nyerészkedő hajlamunk, nyusziságunk, kicsinyes szellemi-lelki kuporgatásunk, hiú reményeink, egyszóval: önismerethiányunk által is sikerült.

A két levélben felvetett kérdések, kételyek, sérelmek, gondok, megoldásra váró feladatok máig nem veszítettek időszerűségükből. Mindezeket a kultúrába, a családi indíttatásba, egyéni műveltségbe ágyazott személyes ártétség küldetéses szenvedélyességtől, hitelességtől megfosztva 1990-től magára vállalta, s így szükségszerűen deformálta is a szellemi életnél jobban polarizálódott politika. Az 1945, majd 1956 után bekövetkezett diktatórikus társadalmi változások következtében az embert útjára bocsájto morális-kulturális tradíciók is elhalásra lettek ítélve. E folyamathoz akarva-akaratlanul a rendszert ugyan irritáló és alig megtűrt avantgárd szellemiségű törekvések is hozzájárultak. A tradíciókat képviselők ezek ellen is küzdelmet folytattak megmaradásukért, s ez a kultúra értékkárosodását eredményezhette, amit mint a szellemi megosztottság, „csonkultság” eredményét a hatalom elégedetten vette tudomásul.

A gondolkodásra, a szellemre nebezedő eme alig elviselhető súlyok evidenciájához képest pedig előttem csak finom árnyalatnak tűnik az a kérdés, hogy kit milyen irányban, melyik sarka felé ránt el a kézbevett örökség. A megtántorodás nem döntés és nem szándék, hanem fejlemény, az a kétségbeesett menetelés, melynek során újra meg újra utána lépünk a tántorodásunknak, irány, de nem irányzat, önmagában nem fűzi össze és nem választja el egy szellemi csillagállás örököseit. Csak egy létmód ez, a tántorodások egyensúlykereső létmódja, amelyben mindannyian osztozunk.

És mégis. Ez az a pont, ahol minden könnyű kézzel megvont, s aztán szívós állóháborúban fenntartott határvonal indul, minden a mai szellemi életünket keze-lába-levá-gott béna testté tagoló rossz szembeállítás gyökerezik. A lángokban álló fedél alatt ki mihez kap először, arról azon nyomban megítéltetik. Aki az európai keresztény kultúrát, netán és főleg az ótestamentum zsidó mítoszait illeti elsőként kezével, de akár az avantgarde-ot, logikai pozitivizmust, a nyelvfilozófiákat, az egyszerűen és közönségesen hazátlan bitang minálunk, nem magyar, veszélyes nihilista, lézengő ritter, a szellem árulója. Aki pedig nemzeti, kisebbségi gondokkal megrakodva, a nyomorúság absztrakciói helyett egy félig elhülyült, önpusztító nép életének földhözragadtan apokaliptikus rémképeitől megbúvólva lép a mi szellemi parlamentünkbe, az a tizenkilencedik század lényeiének is a faggyúszagú fajtájából való, az csak ugatja Európát, mint kutya a holdat a trágyadomb mellől, kuruc jelmezben ágál egy atomreaktor előtt.

A magyar kultúra történetében példátlan mértékű az a kölcsönös alábecsülés, lenézés és gőgös megvetés, amely e határvonal két oldalán nem fenekedik és nem harsog, de mérgezetten és mérgezően lappang. Csonkultságot, korlátozottságot és kiszolgáltatottságot még sohasem hordoztak e tájon több önérzettel, több kirekesztő büszkeséggel, mint ma teszi e misztikus frontvonal két oldalának középszere. Itt még az autonómiatörekvések is megbicsaklanak: sok hangos demokrata készséggel adna szabad kezét bármely diktatornak arra az időre, míg ellenfelei száját betömi. Veszélyesebb bódultság, észrevétlenebb vaktság orszárolásáról nemigen tudok.

(...)

Nem egészen véletlen az, hogy tájainkon szinte minden trástudó, minden csoport, minden szellemi alakulat úgy véli, gondolkodásbeli és ízlésellenfeleit néhány rövid mondatral kifordíthatja a meggyőződés és a becsvágy hadállásaiból, szemléletükből az érvényességet kurta gesztussal megtagadhatja. Nem hiszem, hogy véletlenül társalgunk foghegyről. Arra mutat ez, hogy nem eléggé gyökeres gondolatok lakják a tájat errefelé és ez idő tájt.

(...)

Csonkaságom: a szerves nemzeti lét széttörlése, a személyes szabadsággörcsök elemi egyenmősége és egymásra utaltsága, mint elsüllyedt evidencia. Csonkaságom: a politikai szabadság hiánya. Csonkaságom: az önpusztítás nemzeti szenvedélye. Csonkaságom: a napról napra változó értelmezések özönében hebegő-habogó történelem. Csonkaságom: egy szétvert szerves, közösségi kultúra megörökölt roncsai. Csonkaságom: a kortárs magyar kultúra teljesül ellensége politikai-formára nyomorodása. Csonkaságom: a létükben fenyegetett nemzeti kisebbségek iránt érzett elemi felelősség és szolidaritás elnémitottsága bennem, a rám kényszerített hallgatás, amely magyarságomban és emberségemben meggyaláz. Csonkaságom: a huszadik században megnyomorítottan vergődő cigányság sorsa iránt érzett szolidaritás, amelyet elnémit a kisebbségek iránti szolidaritás elnémitottsága. Csonkaságom: az eszköztelenség, amely szabadságcsapdáimban tehetetlenné bénít. Csonkaságom: az a hatalomra jutott kétség, amely hitetlenné tesz a kényszeredett reménységben, hogy az emberi szabadságtörekvéseknek történelmi és társadalmi útjai vannak, hogy ezek a törekvések egyáltalán megfogalmazhatók a politika nyelvén és mozgástereiben.

(...)

Gondolom, minket a kultúra, a magatartások parlamentje érdek el sorban. És mostanára az is nyilvánvalóvá vált, hogy végül is a kultúra értelmezése, pontosabban a kultúra lehetséges szerepfelfogásai körül van vitánk. Röviden szólva: te arra a belátásra jutottál, hogy a szabadság esztétikai természetű, kizárólag a dologi, társadalmi, történelmi kötődéseitől és becsvágyaitól megszabadított művészet, pontosabban műalkotás világszerűségében jöhet létre. Én azonban azt gondolom, a kultúra maga az emberi nem, a nemzet, a személyiség szabadságharca, amely nem magát akarja elzárkózásában világgá emelni, hanem az a becsvágya, hogy átjárja, szabadságszerűvé tegye a világot, megnevezve és magába fogadva minden rándulásnyi törekvést és ingert, kényszert és szándékot, amely a dolgok rabságából – de nem a dologi világból – kifelé igyekszik. Még akkor is, ha egy-egy ilyen megnevezett szabadság-rándulás nem tagoltabb és nem artikuláltabb, mint a beszédkényszertől elsodort ősember első nyújtása.

De még meg kell neveznem azt a korábban jelzett fenntartást, amellyel magatartás-választásodat kísérem. Azt a fenntartást, amely felől nem is az „új prózát”, sokkal inkább a köré felnövesztett szabadság-pedagógiát gyökértelennek tartom, nekem szóló mondanivalóját keveslem.

A magyar kultúrának ma nincs kultúraformája. Politikaformája van. Növekedését, irányait nem belső logika szabja meg, hanem a politikai engedékenység természetrajza. A könyvkiadás, a folyóiratláncolat, film, televízió, rádió, lapok, minden, ami a kultúra

teste, politikai építmény, politikai szerkezet, politika-forma és politikai működésmód. Ez a tény a kultúra csonkasága, és nem tudom gyökeresnek látni azt a gondolkodást, amely e tényt figyelmen kívül hagyja, azt a szabadságprogramot, amely e tényt érintetlenül hagyja. A gyökeres törekvés ebben a helyzetben a kultúra számára a kultúra visszafoglalásának becsvágya. Erre a becsvágyra ingerelnének, Péter.

Balassa Péter válaszleveléből vett idézetekben ott lüktetnek a Csengey Dénes által felvetett kérdések is:

Esztétikum és szabadság. Szerinted világképem élményalapja egy történelmi és metafizikai vereség, amiből a „kivívott vereség” szabadság-pozíciójába húzódtam vissza. Ennek lényege: az esztétikum, a tökéletes mű a szabadság utolsó menedéke és „működési területe”. Az esztéticista világkép ilyen értelemben a szabadságra „játszik”, de a gyakorlattól, a társadalmi valóságtól elkülönített, virtuális szabadságra. Én erről a következőket gondolom:

El is fogadom, meg nem is, ezt a leírást. Szabadnak lenni: épen hagyni változásra és váltásra, tehát alkotásra való képességet, a döntésben való okosságot. Ez csak elméleti adottság, praktikusán el kell jutni hozzá – a szabadság tehát az önismeret helye és szelleme, „művünk” örökös elemzése. Nem tudom egy alternatíva két, ellentétes pólusának látni az esztétát és a nem-esztétát. Minden valamirevaló szellemi emberben mindkettő egyszerre lakozik – Benned is természetesen –, és nem feltétlenül állnak harcban egymással.

Kitér az esztétikai és a politikai szabadság viszonyára is:

Az esztétikai szabadság vagy a politikai – számomra rossz és hamis alternatíva. A politikai szabadság éppúgy, mint az esztétikai, ugyanannak az antropológiai szabadság-szükségletnek két, ugyanarra vonatkozó aspektusa. A politikai szabadságfogalom története, eddigi hagyománya azonban azt a tendenciát mutatja számomra, hogy az összes többi szféra bekebelezésére, primátusra tör. Ez a tendencia, mely az újkori történelem sajátja, válságba jutott az utóbbi évtizedekben a gyakorlatban is; magad írod, hogy a szabadság egyszer s mindenkorra fegyvertelenné vált stb. Szerintem a politikai forradalmak és a tisztán politikai változtatás kora lejárt, sőt lehetetlenné vált, ami azt is jelenti, hogy a politikai szabadságfogalmat át kell értelmezni, és közelíteni kell a mélyebb, és más szférákban kifejezett szabadság-szükségletekhez, például az élet alaphelyzetének a „zöld” és szelíd vagy emberjogi megreformálásához.

A szellemi életet mérgezőnek tartó népi-urbánus kérdésnek – a róla alkotott elmarasztaló ítéletnek megfelelően – nem szentel különösebb teret Balassa Péter. Tömören így vélekedik róla:

Amit két frontnak nevezek, az a népi-urbánus ellentét. Leveledből tudtam meg, hogy ezek szerint ma én lennék az urbánusok egyik zászlóvivője. Nem hiszem. Soha nem éreztem magamat „reprezentánsnak” semmiben, nincsenek ilyen igényeim, továbbá szövegeim alapján nem látom bizonyítottnak e minősítést. Nem vagyok urbánusabb sok másnál, és főleg nem vagyok anti-népi. Én a „kölcsonös alábecsülésben” soha nem vettem részt, függetlenül attól, hogy engem ki hogy becsült meg, vagy sem. Bántódásaimnak

nem faragtam ideológiát. Számomra ezek a frontok nem léteznek. Ettől persze még létezhetnek, mint ahogy léteznek is, valamennyire, valahogyan, csak az a kérdés, hogyan és mennyire. Jó a leírásod a megosztottságról, de lásd be, ebbe „mi” is belemertünk. A megosztottság virtuális és manipulált, és mint ilyen, minden ízében – valóságos (nem vagyok vak és süket). Amikor azt írom, számomra nem léteznek, akkor ezt gondolom: nem ismerem el igaz voltukat, akkor sem, ha valóban léteznek. Olyan valóság ez, amely nem végzetszerű és nem „objektív”, hanem olyan, aminek utána kell járni, hihetetlen nagy erőfeszítéssel, kíméletlen önismerettel és irgalmatlan okossággal, meg végigelemzéssel, aminél enyhébb javaslatom egyszerűen nincs és nem lehet.

A fentebbi eszmefuttatástól részben független Balassa Péternek a magyarságtudat-felfogása:

Kultúránkban hosszú ideje a nemzeti gondolkodás jelenléte pótolhatatlanul fontos és nem vitatható. Nem arról kívánok írni, hogy miként vagyok magyar, mert ezt nem tartom szükségesnek bizonygatni senki előtt, de arról igen, hogy miféle definícióit, felfogását nem tudom elfogadni a magyarságnak; a fantom-definíciókat és fantom-ideológiákat. Ami a „helyemet és szellememet” illeti, sem urbánus, sem népi nem vagyok függetlenül attól, mi a beszédmódom, de ennek a népnek a része vagyok, és erre a vitára nem bocsátható axiómának az elfogadására igényt tartok. Hogy ki micsoda, az nem személyes deklarációkon múlik.

Magyarság-definícióját Balassa később az alábbiakkal egészíti ki:

A magyarság (beleértve az én magyarságomat): szellemi-érzelmi egység, további bizonyításra nem szoruló hovatarozás, ami egyetlen negatívumot tartalmaz: nem más-hová, idetartozom, annak összes konzekvenciájával. Ahhoz végtelenül nincs közöm, aki az idetartozásban rejlő megosztottság tragédiájával nem néz szembe! Ami viszont azt jelenti, hogy a magyar történelem nagy bűnöseit, nemzetvesztőket, árulókat stb. stb. is a magyarság(om) teljes hagyományában veszem tudomásul: nem idegenek, – sajnos – nem fogadom el az „egészet”, sok mindenhez semmi közöm, ami ellen harcolnék a magam módján, de az is idevalósi, ami/aki ellenem harcolna, kiközösítene stb. Az egy nemzethez tartozás végső evidenciája nem tagolatlan azonosulás, az el nem fogadás viszont nem hátat fordítás. A másik Magyarországhoz tartozom, a szellemihez. Ezen belül van minden vitám és ellenkezésem.

Ebből Balassa Péter mintegy programot is sugallva az alábbi következtetésre jut:

Nálunk a befelé fordulás és az identitás összekapcsolása végzetes hiba. Ha lehet beszélni a népi irodalom, a népiek válságáról, mint ahogy lehet (amit én igen nagy problémának tartok, mivel pótolhatatlan a jelenléte), akkor az szerintem az izoláció fel nem ismerésével kapcsolatos. Hogy a nemzeti vereségek, és az a példátlan kasztráció, ami 1918–1920-ban történt Magyarországgal, a test-csonkulás, most az identitásnak nem a befelé fordulásban való keresésében gyógyítható, az biztos, és az is, hogy ez az elhatározás (mert itt egy nemzet értelmiségének a döntése súlyosan esik a latba) független kell hogy legyen a környező nemzetek elhatározásaitól, gonosz tébolyától akár. Tudom persze, hogy a durcás izolaconalizmus és a csonkulás, a hely elvesztése összefügg; Trianon évtizedekig kiheverhetetlen volt, és ki az az „ítész”, aki akkor számon kérhette a hiány-

talán szellemi-nemzeti egészséget? De most már „ki kéne találni” valamit, legyen az a horizontális szolidaritás, organicitás vagy szellemi környezetvédelem, ami egy új ország víziója lenne, a bekövetkezett tragédiák után. Ebben a népeknek is abszolút kompetenciájuk van. De az „után” újító energiái, a renováció furorja mintha nem működne, éppen egy mélyülő szellemi-erkölcsi válság közben, mégis ebben és nem az örökös, rossz ismétlésekben kellene mindnyájunknak közösen gondolkodnia, például a mértéktelen, válságra való felkészületlenséggel és távlattalansággal szemközt. Ez utóbbi ugyanis mélyebb, homályosabb és aggasztóbb, semhogy „politikai kérdés” volna csupán. Itt volna munkánk, függetlenül attól, ki melyik „fronthoz” tartozik a vélemények szerint.

Az idézett szemelvényeknél többszörösen terjedelmesebb a levél, vagyis Balassa Péter kimerítő válaszokat ad Csengey Dénes ugyancsak bővebb levélben kifejtett kérdéseire, amelyek közösségi létkérdések is. Olyanok, amelyek a felelősen eszmélkedő értelmiségi csoportok mindegyikét foglalkoztatták. Éppen emiatt lett volna mit tágabb körökben is megvitatni, megbeszélni. A párbeszédet nyugtázó, értékelő írásában Pete György is erre szólítja fel a lap szerzőit és olvasóit:

„Üljük körül az asztalt”

Nagy örömmel vállalkoztunk Csengey Dénes és Balassa Péter őszinte, szenvedélyes és mélységekig (hatoló levélváltásának a közreadására, mert – sajnos – megritkultak az utóbbi időben az efféle régivágású, az ellenfélben nem ellenséget kereső, a más vélemények tisztességét eleve kétségbe nem vonó, sőt annak okait, motívumait érdeklődéssel kutató szellemi párbajok. Úgy hiszem, aki elolvasta e személyes hangú confessiókat, vívódó-töprengő helyzetelemzéseket, abban nem maradhat kétség afelől, hogy mindkettőjüket a valódi megértés-megértetés szándéka, pátosza hatja át, felelősségteljesen képviselik véleményüket, akarják a konszenzust, a konstruktív szellemi kibontakozást. Ez a tény pedig azért is örömmel tölthet el bennünket, mert meggyőződéssel hisszük, hogy válságba jutott szellemi-irodalmi életünk megújulása szempontjából a kölcsönös megértésnek, vagy legalább az erre való őszinte törekvésnek – divatos kifejezéssel élve – „nincs ésszerű alternatívája”. Még akkor is ezt kell mondanunk, ha tagadhatatlan, hogy mind a felfűtött indulat retorikus pátosza, mind a túlérzékenység rajta hagyták nyomukat a szövegeken, s ez nemegyszer túlzó általánosításokat, kellően nem disztinguált minősítéseket eredményezett. De még ezek az aránytévesztések, leegyszerűsítések, – amelyeket részben a vitapartnerek kölcsönösen bírálat tárgyává is tesznek – sem térítik el a pengéket.

A lényegi fontos kérdések: a vélt vagy valóságos választóvonalak mibenléte, egyén és közösség viszonya, nemzet, szabadság, demokrácia, az írástudó mai felelőssége adják a levelek tartalmát. És az is meggyőződésünk, hogy csak eme alapkérdések tisztázása nyithat utat az összekuszálódott szellemi erővonalak összerendezéséhez, csak ebben az irányban lehet előrehaladni, eljutni az értelmes konszenzushoz. Az Élet és Irodalom, az Új Tükör, a Kritika vitái eléggé jól megmutatták, hogy a különféle indulatok, érzékenységek milyen mélyen megosztják mai szellemi életünket, üdvözölni kell tehát, hogy a szakma nyilvánossága előtt kísérlet történik az árkok betemetésére is. Ennek alapfel-

tétele, hogy a vitapartnerek kibeszélhessék magukat, vállalhassák véleményüket, tévedéseikkel együtt.

Márcsak azért is, mert ezúttal – végre – Balassa és Csengey személyében nemcsak két formátumos szellem lép az irodalmi nyilvánosság elé, hanem személyükben két olyan nemzedék reprezentánsa, mely nemzedékek már a jelen, de még inkább a jövő szempontjából döntő súlyúak irodalmukban. A közeljövőben – úgy hiszem – egyre jobban tudatosodni fog a kritikában és az irodalmi életben, hogy nem lehet tovább a régi módon hierarchizálni irodalmunkat. A nagy fák árnyékában rejtőző fiatalabb irodalom a maga tehetsége szerinti nagyságra nőtt, a maga természete szerint rendeződött s most, mikor az eső és a fény – a védő-lefojtó nagy fák kidőlve – szabadon ér mindenkit, az új minőségek viharos gyorsasággal láthatóvá válnak. Csak jelzésként: Ratkó József István-drámája, Bella István új hosszúversei, Esterházy és Nádas briliáns prózaművészete újabb irodalmunk markáns, irányjelölő teljesítményei. Egyre hangsúlyosabb Ágh István, Marsall László, Varga Imre, Zalán Tibor, Császár István, Simonffy András, Krasznahorkai László és más nemzedéktársaik jelenléte, hatása. Mindez természetesen nem kérdőjelezi meg, sőt feltételezi a szoros kapcsolódást a jelen „faóriásaihoz”: Weöreshez, Mészölyhöz, Nemes Nagy Ágneshez, Csoórihoz, Csukához stb. S nemcsak a szép-irodalom, hanem a kritika is kitermelt újra-érzékeny szemű irodalmárokat, polihistorokat, programot adni képes személyiségeket. Elég Balassa Péter, Kulcsár Szabó Ernő, Görömbei András, Radnóti Sándor, Kis Pintér Imre, Bojtár Endre, Kiss Gy. Csaba nevét említeni.

Úgy látszik, megérett az idő, hogy ez a legalább három nemzedéknyi „derékhad” megszólaljon, vállalja önmagát és vegye számba a feladatot, amit számára a jelen helyzet kijelöl.

Történelmünk érzékeny pontjához érkezünk. A tét óriási: egész szenvedelmes történelmünk kikínlódott eredményeire támaszkodva vállalkozni tudunk-e minőségi megújulásra – bármely áron! –, vagy rövidlátásunk, tétovaságunk büntetéseként alacsonyabb szintre zuhanunk? Ma ismét borzonghatunk Adyval:

„S aki kihull, megérdemelte
Az ocsut az idő nem szánja.”

Ijesztően „nincs idő”. Senki sem háríthatja el magától a felelősséget, hogy mit tett, vagy nem tett a nemzet demokratikus megújulása érdekében. S ebben a politika felelőssége mellett a civil felelőssége sem kisebb, legkevésbé a szellem embereié. Szellemi életünk válságban van – mondjuk. Az ország helyzete válságos, mondja a politika. Ez mind igaz, de nem a teljes igazság. Úgy véljük, közgondolkodásunkban egyszerre vannak jelen biztató és kétségbeejtő jelek, jelenségek. Nem akarunk hinni sem abban, hogy a „szerves nemzeti lét” szétzúllik, bármennyire áthat bennünket is a jogos féltés és aggodalom, sem abban, hogy valóban beköszöntött a „szellemi Bejrut” korszaka, hiszen ezt éppen e nyilvános levélváltás létével cáfolja! De tény, hogy valódi konszenzusra kellene jutni, s minden értelmes párbeszéd előfeltétele a személyeskedő indulatok, ellenérzések félresöpzése, a valódi, elvi álláspontok megfogalmazása, a fogalmak pontos definiálása, hogy fanto-

mok és félreértések helyébe világos tények lépjenek; az elválasztó és összekötő vonalak, eszmék, meggyőződések, ne pedig személyek, vagy klikkek érdekei mentén húzódjanak. Tudomásul kell venni, hogy minden bírálóat öncélú, ha nem társul a helyzeten jobbitani akaró szándékkal, ha az irodalom belső megosztottság miatt, a porta takarítatlansága miatt, nem képes a maga végiggondolt programja alapján részt vállalni a megújulási folyamatban. Hiba volna elfeledkezni arról, hogy értelmes, gyors és radikális változásokat akar, a jobb lehetőségek felé törekszik tudatosan-öntudatlanul a magyar társadalom, a magyar szellemi élet döntő többsége, tudósok, szakemberek, írók, sőt – horribile dictu! – a politikai döntéshozók legjobbjai is. Méltatlan lenne, ha nem volna erre erő irodalmi közéletünkben, ha nem volnánk képesek a „nemzeti okosság” jegyében, („nyílt szív, födetlen arc”) félretenni a presztízssügyeket, partikuláris szempontokat és – tolerálva az értékek különbözőségét – megteremteni újra a cselekvőképes egységet.

Ismét kísért körös-körül sok „meg nem gondolt gondolat”. Indulat helyett hideg ésszel, Széchenyi István-i felelősséggel kell felmérnünk közép-kelet-európaiságunk követelményeit, nem felejtethetjük, hogy mi forog kockán, hogy milyen esélyek nyílnak, nyílhatnak meg előttünk, ha nem tévesztünk.

Nem óhajtunk vitát nyitni a Csegey–Balassa levélváltás kapcsán, örömmel adtuk közre, s talán nem szerénységtelenség részünkéről, ha abba a fénybe, hogy a vitázó felek az Életünket választották párbajsegédjüknek, folyóiratunk szellemiségének némi megbecsülését is beleláthatjuk. Helyt adunk azonban, akár e levélváltáshoz kapcsolódóan is, minden olyan felelős megnyilatkozásnak, amely szellemi közéletünk neuralgikus pontjaival a tisztázás-jobbitás szándékával foglalkozik, amely az írástudó mai felelősségét, irodalmunk, irodalmi életünk méltóságát érintő kérdésekben a kibontakozás esélyeit növelve állást foglal.

Kassák-centenáriumot ünnepelünk. Az ő etikai szigora, kérlelhetetlensége, mindig konstruktív szellemisége legyen mementó. „Üljük körül az asztalt”, – beszéljük meg a dolgainkat. Végére is: „idehaza vagyunk, ráérünk”.

P. Gy.

MOSTANI UTÓIRAT

Egyedül Mészöly Miklós reagált a „dialógusra”. Ő is csak áttételesen utalt rá Veres Péterrel történt megismerkedését és az írószövetségi közgyűlést felidézve. Pedig tanúja voltam, ahogy a Pete György felhívásában név szerint felsoroltak közül is többen fogadkoztak, hogy összegzik a felvetett kérdésekről kikristályosított gondolataikat, véleményüket. Némáságuk, s egyáltalán a dialógust övező némaság szerfelett beszédes volt számomra. Őszintén szólva, az emiatti restelkedés sarkallt hozzászólásra, amely *Vallomás – előszóban elbeszélve* címmel jelent meg a lap 1988. márciusi számában. Voltaképpen az abban az évben megjelenő *Hamuban csillagló* gyémánt című esszékötetem előszavának íródott, s gyermekkori, ifjúkori történelmi eszmélkedésemről, személyiségem formálódásáról, lengyelség-élményemről szólt.

Pete György megkért, hogy írjak hozzá utóíratot. Ez így szólt:

Kedves Barátom,

kérésed, márminthogy írnék vallomásomhoz összefoglaló utóíratot, zavarba hozott. Ugyanis mit nyugtázhatnának soraim? A helyzetet ismét megmentő Mészöly Miklósnak a hatvanas éveken át jelenünkre is rávilágító decemberben közölt visszaemlékezését? Amely előhívta Veres Péter példamutató nyitottságával kapcsolatban az én személyes élményeimet is. Biztos vagyok benne, hogy tőle Balassa Péter és Csengey Dénes az Életünk 1987. júniusi számának megjelenése után pár nappal levelet – pontosabban: levelezőlapot – kapott volna. S Ti úgyszintén. De félre a magabiztos feltételezéssel!... Hogy őszinte legyek, én arra számítottam; a nevezetes párbeszéd közlése után a szerkesztőséget elárasztják a hozzászólások. Legalább annyi, hogy egy évre előre megrajzolják a lap gerincét. Fentebb közölt szövegemet azzal az eshetőséggel számolva tettem postára, hogy talán elkéstem vele, mert borítólapig telítődtek a hasonló indíttatású vallomásokkal... És mi történt? Mintha újra a régi tétel bizonyosodott volna be: könnyebb a magyarságról felfűtötten szónokolni, tudálékosan beszélni, lekezelően nyilatkozni vagy zavartan hallgatni, mint a hozzá való viszonyunkat alapjaiban és teremtő módon tisztázni. Tudatosítani azt, hogy magyarnak lenni nem velünk született adomány, nem kiválasztottság vagy átok, hanem naponta megvívandó harc. Olyan küzdelem, amely belső szabadságunkért folyik, s amelynek kimenetelét nem befolyásolhatják „a begyűrűző külső tényezők”... A magyarság – vállalás... És mint vállalás – egyszerre meghatározó formája és tartalma emberi létezésünknek. Meghatározó, de nem behatároló, nem kizárólagos és kizáró. Vállalni hovatartozást csak szabad vagy szabadságra törekvő ember képes...

Tudom, az ilyenek vannak kisebbségben. De szükségszerű-e ez? Ez az örökös kisebbség. Kisebbségi lét. Persze – ha már a kisebbségről van szó – bizonyos tekintetben mintha előny lenne a kisebbségi sors, amelyben az ember hovatartozásának igényes vállalása által belsőleg kimunkált, érzékeny-fogékony, életenergiájának tartalmasabb felhasználása révén pedig – úgy tetszik – az átlagosnál tehetségesebb... Ha – tegyük sietve hozzá – az európai tolerancia legjobb hagyományai által teremtett viszonyok között élhet, s nem övezi, szorongatja, főjtogatja a megsemmisítésére fenekedő gyűlölet. Nincs nagyobb rab a gyűlölködéstől elvakult embernél. A gyűlölet többnyire a gyávaság, az irigység és a butaság öszvér-indulata. Szánalomra méltó a gyűlölködő öszvérember, aki rabságát szabadságnak hiszi.

Van, aki mély gyászában is képes nevetni. És örülünk felszabadult mosolyának. A gyűlölködők legfeljebb csak vigyorogni tudnak. Nevetségesek. De amellett riasztóak és veszedelmesek is!...

Maradjon végtelen ez az éppen hogy csak elkezdett, határozott egyéni hangjaival is tétova beszélgetés... Adassék tér és lehetőség továbbra is azoknak, akik önazonosulási küzdelmüket... és mosolyukat meg akarják osztani másokkal.

Portréja 1979-ből (Garas Kálmán felvétele)

ZALÁN TIBOR

Jegyzetlapokon

FIRKÁK PETE GYÖRGYRŐL

Csak nagysókára jöttem rá – az is lehet, nem is akkor, hanem jóval később, azaz egészen a napjainkban, meglehet mindössze pár héttel ezelőtt, kiszámolva ezt, mintegy negyven évre az eseménytől, amikor a Debrecenben megjelent kitűnő bölcséleti periodikának, a Vulgónak a 2000-es számát vettem a kezembe valamiért –, hogy kire is hasonlít a velem szemben ülő fickók egyike. Nem is hasonlított, valamennyire kiköpöten olyan. Ez persze ellentmondásos kijelentés volt, de néha ezeket is be kell vállalni. Ez az! Nietzsche! A hatalmas, lecsorgó bajusz, a felfelé húzó arc. Az olykor zavarosnak is mondható, de leginkább és legtöbbször lázas tekintet. Ehhez a kifejezés ellentmondó nyugalma és már-már ridegsége. *Minden sorsdöntő dolog a "csakazértis"-ből jön létre.* Egyszer, Szombathelyre utaztunkban azt mondta, idézve valamit, hogy Csirkegór. Talán viccelt. Talán nem. Kierkegaard nevének a kiejtésében hezitál a szakma. Nietzsche nevének leírásához idegen nevek helyesírási szótára kell. Ez persze mellékszál, még ha érdekes is.

Már nem emlékszem, az embert ki kommandálta hozzám. Lehetett Szepesi Attila, de lehetett Zelei Miklós is, ők voltak akkoriban az összekötőim a *faszívű város* (Móra-kifejezés, és az elválasztójelet célszerű a fa és a szív közé tenni elválasztáskor, de ha máshova kerül, akkor sem tévedünk nagyot...) felé. Végsősoron mindegy is. Egyszerre csak ott volt a szegedi állomáson, én meg vártam. A híre persze megelőzte. Akkoriban nagy dolog volt az ilyesmi: az Életünk szombathelyi folyóirat főszerkesztését átvette Pete György, a lap megújult szemlélettel és szereplőgárdával indul útjára. Valami ilyesmi, ha megjelenhetett volna. Nem folytatja a megkezdett útját. Ez lett volna a jobb vagy hitelesebb. Mindegy, ilyen hír sem jelent meg hivatalosan. Talán semmilyen érdemleges hír nem látott napvilágot. A sajtóhagyomány meg majd alakítja magát, ha jónak látja, tovább. Az is tudható volt, hogy a kultuszminisztériumból (már nem emlékszem, mi volt akkor épp a hivatalos neve) került át Szombathelyre. Került le. Repült vagy kérte magát. Volt, aki bukott hivatalnokot látott benne. Mások egyfajta irodalmi megújulás lehetőség partizánját sejtették a figurában. Az mindegyesetre, hogy „onnan” jött, sokféle találgatásra adott okot. Elbaltázott valamit és küldték, az is lehet, kinézett magának egy halódó folyóiratot; mindenki azt tartotta a legvalószínűbbnek, hogy odarakták parkolópályára; kalandor, felkent zászlóhordozó, megfáradt csinovnyik, kíváncsi vállalkozó (a szó akkori, régi értelmében), krakéler, huzatos és távlatokban gondolkodó irodalmár, a meglévő további lerohasztását megcélzó „irodalmi alvó ügynök”, új utak megálmodója... Ragadt rá minden, amitől egy ember érdekes lehet a többiek szemében, egyszerűbben fogalmazva, mindenkinek szemet szúrt. Neki többet meg fognak engedni. Remény és lesajnálkozás. A sokat tudók fontoskodása. Ő pontosan tudja, meddig mehet el anélkül, hogy az orrára ne

koppintsanak. Aki igazolójelentéseket fogadott, most igazolójelentéseket ír, és tudja, hogy kell azokat úgy megírni, hogy ne üsse meg a bokáját. Röhögcséltek, ámultak, mosdattak, szennyeztek. De mindenki várakozott. Szurkolt és ellenszurkolt. Az emberek már csak ilyenek. Különösen veszélyesek tudnak lenni, ha ráadásként még irodalmárok is.

A másik ember Ilia Mihály volt az asztalnál. Hozzá jött a frissen kinevezett főszerkesztő, előtte nekem kellett becserkésznem Iliát, és elcipelnem magammal a Brnói – akkor még létező – sörözőbe, nem titkoltan azzal a céllal, hogy megkérdezze a már akkor legendás, és akkorra már menesztett, sokunknak örökös főszerkesztőtől, hogyan kell lapot szerkeszteni. Nem emlékszem rá, miről beszélgettek. Már akkor is jobban érdekelt a pincérlányok formás segge, mint a magas irodalmi eszmecsere a forrongó asztaloknál. Forró – forró. Ha már választani kell, az előzőek több izgalmat jelentettek számomra. Ilia nyilván elmondta neki, hogyan kell szerkeszteni. Ha el tudta mondani. Ha el akarta mondani. Ha Pete valóban ezért jött. Hogy mennyi volt a gesztusban a protokolláris, és mennyi az érdeklődés, alighanem csak az érintett tudta volna megmondani. Bukott (politikai okokból megbuktatott!) emberhez forró nyomon elmenni semmi esetre sem lehetett kockázatmentes. Még annak sem, akinek feltehetően maradtak kapcsolatai és hívószámai a minisztérium felé. Mit akarhatott Pete György Iliától? Tanácsot mindenképpen. De a szerkesztést feltehetően nem lehet megtanulni, csak a megtapasztalás során. Lehet, hogy a taktikás mikéntjéről kérdezte – Ilia Mihály a Tiszatájat akkor a kor egyik vezető, ha nem a vezető, folyóiratává növesztette. A „fejével” fizetett érte. Pete két dolgot feltehetőleg akarhatott. Betörni a lapjával a vezető irodalmi ügétőkre. Nem elveszíteni idő előtt a fejét szerkesztői nyakáról. Sokáig beszélgettek. Sokáig bámultam a pincércsajok fenekét. Ittuk a söröket, ettük a knédlit. Elvoltunk. Talán bánom, hogy nem figyeltem oda akkor a beszélgetésükre. Talán mindegy is.

Ennek a beszélgetésnek a feltételezett nyomait később azért fel lehetett fedezni a lapban. Elsőként is, hogy Pete a folyóiratát rábízta a Ágh–Bella–Simonffy András-vonalra, hogy ez mit jelent, tetszés szerint lehet ragozni. Másodsorban, ami még fontosabb volt, nekünk akkor egzisztenciálisan is, mára talán irodalomtörténetileg sem elhanyagolható, hogy bevezette az irodalomba azt a generációt, amelyet később arctalan nemzedéknek is neveznek, az akkor induló fiatalok madárúton csapatának általa fontosnak tartott részét, amelyet észlelni észlelt, de befogadni nem nagyon akart a felkent irodalom. (Így vált lassan az akkori Életünk az akkori Mozgó Világ és az akkori új symposion óvatosabb, de mindenképpen méltó társává.) Harmadiként feltétlenül a Pete-szerkesztette Életünk számlájára lehet írni, a dicséret rubrikába, hogy először – és kellő erőteljességgel – foglalkozott a határon túli magyar irodalommal, beleértve a nyugati magyar irodalmat is, amely még akkor is cankonpakk indexen volt. Azokban az időkben épp a Kortárs versszerkesztője voltam, tapasztaltam, milyen harcokat kellett megvívnia Száraz György főszerkesztőnek (pedig neki akkorra már széles háta volt – Páskándi Géza meghatározása –, melyet a Kossuth-díj csak méginkább megszélesített), hogy egy-egy nyugati költő versét becsempésszük

a lapba, illetve, a később megírt igazolójelentésekben tisztára tudja mosni a versszerkesztőjét is, a folyóiratot is. Negyedrészt megnyitotta a lapját az akkor éledező avantgárd mozgásoknak, és nem csak az akkor már beszivárgó lettrista törekvésekkel jellemezhető Magyar Műhelynek és követőinek, de a washingtoni szerkesztettségű Arkánium folyóirat újító törekvései és hívei előtt is. Ami tapinthatóan ennek a beszélgetésnek az eredménye, az nyilvánvalóan a határon túli „tágabb” magyar irodalommal törődés. A Ilia-féle Tiszatáj kinyírását is az effajta érdeklődés, de talán ennél jóval több, a határon túli magyar irodalom felvállalása is okozhatta. Konkrét okból is egy erdélyi szerző írásának a leközlését tekinthetjük a robbanás-robbantáspontnak. De ez most messzebbre, és másfelé vezetne el. Ami bennünket érdekelhet, azon a napon Ilia talán ráhagyta a szerkesztést éppen kezdő Petére az általa már nem gondozhatott, így-úgy határon túlra szakadtakat.

Pete lényegesen más szerkesztői alkat volt, mint az általa megkeresett legenda. Ilia Mihály, kis túlzással, a világ minden pontjára levelezett. Viszonylag keveset írt, rögzített le hatalmas tudásából és tapasztalatából a papírra (ebben Pete Ilia méltó utódjának bizonyult, ő sem terhelte sok írással a folyóiratokat), de könyvtárakat megtöltő levelezése átfogó képet fog adni a huszadik század második és a huszonegyedik század első felének íróiról, irodalmáról, irodalmi mozgásairól, politikai beágyazottságáról, eseményeiről, vállalható és vállalhatatlan botrányairól. Pete, és ebben nincs csöppnyi túlzás sem, gyűlölt levelezni. Nem kimondott szerkesztői erény, de mással pótolható. Ahogy pótolta is – mással. Nem leveleket küldözgetett a kéziratokért, hanem magát küldte el, azaz, elment értük. Így teremtvé meg a saját szerkesztői legendáját. (Tudjuk, a legendák mindig a valóságból sarjadnak és a valótlanságot érintve bomlanak ki.) Mosonmagyaróvártól Makóig, Nyíregyházától Zalalövőig szaladt vele vonat. Mindig a vonat. Nem tudom, volt-e egyáltalán kocsija, jogosítványa, jobban illenék hozzá, hogy nem volt, autóban soha nem láttam, mármint olyanban, amelyet ő maga vezetett volna. Az emlékezet összemosza az időt és az évszakokat, én már télen-nyáron a szürke nagykabátjában látom baktatni állomástól állomás felé, hóna alatt szorongatott táskával, amelyben leggyakrabban ajándékba vitt pezsgők váltották a helyüket megszerzett kéziratokkal. Tudomásom szerint levélben nem válaszolt soha senkinek (ebben Sziveri főszerkesztő – új symposion – méltó rokona volt), többszöri, sokszori felszólításra sem. Ambrus Lajos írótól, az Életünk akkori szerkesztőjétől származik a következő, rá nagyon jellemző történet. Az Életünk szerkesztősége hivatalos fejléces borítékot nyomtatott magának. (Ma már megmosolyogjuk ezt, abban az időben, a nyolcvanas évek első felében, ez komoly vállalkozásnak és előrelépésnek számított.) Pete kihúzott az eléje tett boríték-stócból egy fejléces példányt, hosszan nézegette, hümmögött, majd az íróasztala sarkára helyezte. Ezt megírom a Zalánnak, mondta, szertartást sem mellőző gesztust téve. (Nem kivételezett helyzetben voltam, félreértés ne essék, nem is a fontosságomnak szólt a gesztus, sokkal inkább annak, hogy abban az időben sokféle publikálási ügyünk volt egymással...) A szándékot azonban nem követte tett. A borítékot, amelyet a takarítónő tiszteletből sem mozdított meg az asztal sarkán, szépen-lassan belepte a por. Pete továbbra is vonatozott, mindig oda, ahonnan

új kézirat készült szaglott, óbudai lakásomnak is rendszeres vendége volt, szürke nagykabát, hónalja alá szorított táská (vajon miért így emlékszem, miért nem a kezében lóbálta azt a táskát, mint más egyszerű halandó?), benne a hideg pezsgő; lecsorgó hatalmas bajusz, lázas, olykor zavaros szemek, felfelé húzó arc, látom, ahogy soha nem láthattam, a vonat hideg ablakához nyomja tűnődő homlokát...

Részlet egy hajdani kocsmai beszélgetésből, melyet a saját fülemmel hallottam, azért is lehet hiteles ez, mert nekem mondta valaki ismeretlen, akinek valamilyen ismeretlen okból én fizettem a borát: „Hogy milyen hely ez a Szombathely, uram? Hát, olyan nyugodt. Volt. Amíg az a két ember ide nem jött. Az a magas és az a kicsi (Petére és Rózsa Béla főszerkesztő-helyettesre történő utalás.) Nos, uram, mióta ezek itt vannak, nincs nyugalom és nincs csönd a városban. Ezek ketten fel-alá járnak egész nap, elfoglalják teljes szélességben az utat, hadonásznak és kiabálnak. A fene se tudja, mi bajuk van. De állandóan van valami bajuk.”

Vidéken szerkesztett folyóiratok örök gondja a közteslét. Értem ezen, hogy meg kell felelni a régiós elvárásoknak, ami olyasmit jelent, hogy egyrészt a régióban élő alkotók jogos vagy megalapozatlan közlési hajlamának és elvárásainak, ugyanakkor, ha be akar tagozódni az irodalom egészébe, meg kell hívnia, vagy be kell engednie a lapba az irodalom máshol, leginkább a fővárosban élő, jellegadó alkotóit. Kényes egyensúly ez, a vidéken munkálkodó szerkesztő állandóan puszkaporos hordón ül, ha nem a város, akkor a megye, ha nem a megye, akkor a minisztérium baszogatja, a fővárosiak provincializmussal vádolják meg, a helybeliek idegenszívűséggel – tegyük erre rá, hogy Pete ráadásul Pestről érkezett a Vas megyei városba, és hiába költözött oda feleségestől, feltehetően egész ottléte alatt „gyüttmentnek” számított az ott élők szemében. Nem tudom, volt-e benne annyi kétely, amennyit itt elősoroltam. Akár volt, akár nem, országos folyóiratot akart csinálni az Életünkben, és azt gondolom, ez sikerült is neki. Amellett, hogy a helyi alkotók legjelesebbjei helyet kaptak a lapban, illetve a kitűnő Ambrus Lajos által a szerkesztésben is (aki persze maga is jött valahonnan), a vezető szerepet viszont azok az akkor még erős középgenerációnak számító, elsősorban fővárosi költők-írók kapták meg, akik már fölemlgetve voltak fentebb, és akik erős lendületet is adtak az új vállalkozásnak. Meg a fiatalok, az akkori huszon-harmincévesek. Mert bennük bízni, velük kockáztatni.

Ahhoz, hogy országosan is érvényes és érdekes lapot szerkesszen, nem csak a legjobb mozgatható szerzőket kellett megnyernie. (Ugyanakkor annak is tudatában kell lennünk, hogy az irodalom, jelesen a költészet státusza nagyon más volt a hetvenes évek végén, a nyolcvanas évek elején. Egy-egy költőért, egy megjelent versért, egy-egy novelláért, új prózaíróért a pesti olvasók felhajtották a város összes újságospavilonját.) A jól csengő és hiteles nevek mellé izgalmas, érdekes koncepció is kellett. Ágh Pisták hozták a biztosat, mondhatni tutit, a fiatalok hozták a lázadás szellemét, ami akkor két irányból is indulhatott. Részben a magyarországi avantgárd újabb korszaka ez idő tájt kezdődött el, és ennek Szombathelyen is élt két nagyszerű alkotója és képviselője, Molnár Miklós és Székely Ákos. Az ő intenciójukra keveredett az Életünk látókörébe a Magyar Műhely és annak a Triásza, Bujdosó Alpár, Nagy Pál és Papp

Tibor. Fontos pillanat volt, amikor megtarthatták – épp Szombathelyen, az Életünk támogatásával – az első magyarországi performance-ukat, a művelődési házban. Másrészt, és ez a mozgás nem teljesen idegen az előzőtől, a nyugati magyar irodalom, más kifejezést használva, az emigrás magyar irodalom iránt feltámadt érdeklődést is igyekezett a lap kielégíteni – elsőként vagy egyedülként, az országban. Szerencsémre mindkettőben szerepet játszhattam, így közelebbről, résztvevőként tudtam megfigyelni mindkét térfoglalást. Mivel az avantgárd térnyerése inkább az említett íróknak volt köszönhető – és általuk lett levelezényelve –, most csak az utóbbival foglalkozom.

Pestre kerülésem után hosszabb ideig – itt nem részletezendő okok miatt – munkanélküli voltam, végzett tanár, aki sehol sem tudott elhelyezkedni. Hogy hasznossá tehessem magamat és az időmet – ne csak a Hungáriában lézengjek naphosszat hasonszőrű és korú költőbarátaimmal –, Béládi Miklós jeles irodalomtörténészről, Pomogáts Béla mellett a nyugati magyar irodalom legjobb ismerőjétől, kutatási engedélyt kaptam a Széchenyi Könyvtár Zártolt Kiadványok Tára részlegébe. Ez a furmányos megfogalmazás egy brutális rendeletet kikapuját takarta: az országból kitiltott, Nyugaton megjelent magyar nyelvű könyveket és folyóiratokat gyűjtötték itt össze kutatási – vagy egyéb – célokra. (Nem baj, ha az ellenséges irodalom is könyvelve van...) Miután túlestem a kötelező ámulaton és az azt követő felháborodáson – Tisztító vihar, Nagy Imre élete, Minden kényszer nélkül –, és ötvenhatról jószerével minden megtudhatót megtudtam, rávettem magamat a nyugati folyóiratokra, verseskötetekre, regényekre, filozófiai munkákra. Hamarosan, ha nem is ez említett irodalomtörténészek ismeret- és rendszerszintjén, de meglehetősen otthonosan mozogtam a határon belüli egyszerű földi halandóknak megismerhetetlen, gazdag tartományban. Hogy Pete ötlete volt-e, vagy az enyém, ma már olyan mindegy, elindítottam egy recenzió-sorozatot Külföldi Magyar Könyvek címmel. Nyugati magyar könyvek nem lehetett a rovat címe, mert az nyomban szemet szúrt volna a kulturális hatalomnak, ráadásul, akkor már eléggé beljebb voltam a határon túl, kisebbségi irodalmakban is. Fontos teljesítménye és vállalása volt ez a Pete György által szerkesztett Életünknek, ha szelep volt, ahogy mondták – némi gonoszossággal és annál is több irigységgel – némelyek, a lehető legjobb, és az egyetemes magyar irodalomban gondolkodáshoz a legszükségesebb, szelep. A külföldön élő, főleg a nyugaton magyarul író társainknak pedig évtizedeken keresztül várt visszajelzése, visszaigazolása annak, hogy volt értelme kitaratniuk, írniuk a képletes tengereken túlra vetődöttségükben.

Az Arctalan nemzedék körüli ügyekről már túl sokat nyilatkoztam – és túl sokan nyilatkoztak róla – ahhoz, hogy el tudjam választani a legendákat a valóban megtörtént eseményektől. Akárhogy is volt, a lényeg az egyik verzió sem befolyásolja alapvetően. Feltehetőleg valamennyi változatban van igazság, negyven év nagy távolság ahhoz, hogy pontosan fel tudjam idézni a történeteket. A Hungária forgóajtaja a biztos pont, és hogy ott találkoztunk, ő kifelé tartott, én befelé, aktatáska a hóna alatt, és nyári nap, forró nyári nap, ha a szürke nagykabát nem is, zakó mindenképpen. Hogy valóban beszorultunk-e az elromlott forgóajtóba, vagy ez már az esemény színeztése, így utólag nem merném biztosra állítani, talán nem is fontos. Tény, hogy megszólított, és az is tény, hogy

ezen nagyon meglepődtem. Min dolgozol? Egy költőtől, ráadásul fiatal költőtől, aki még nincs elhalmozva felkérésekkel, nem ír regényt és színdarabokat, egyedül és kizárólagosan csak verset, nincs sok értelme megkérdezni, hogy min dolgozik. A válasz szempontjából aggályos a kérdés, verset írni a közvélekedésben nem munka, nem dolog, hanem valami, ami könnyed, és nem is igen kell vagy lehet komolyan venni. Nagyot akartam mondani, mint életemben nem először, és sajnos nem is utoljára. Elindulásom előtt mátyásföldi albérletemben szólt a rádió, és valaki ismert kolléga, akit már reggel is meginterjúvoltak a Kossuthon, arról beszélt, hogy esszén dolgozik, és nekem valamennyi lejött abból, hogy mi az az esszé, amit így, kimondva, egyszer sem hallottam öt éves egyetemi tanulmányaim során, az jött le, hogy valami tanulmányféle, értekezés, vagy micsoda, és tetszett, hogy olyan elegánsan hangzott. Esszét írok. Pete láthatóan meghökkent, lecsorgó bajusza alatt, enyhe lihegéssel, ami lehetett a sietség miatt, de lehetett megszokása is, csak annyit morgott, miről. Nemzedékem problémáiról, vágtam rá gondolkodás nélkül, ha lúd, legyen kövér. Nagyon kövér. Mert minden nemzedéknek vannak problémái az irodalomba induláskor és indulással, és ezek a problémák elsősorban abból adódnak, hogy az idősebb, már befutott korosztály félti a pozícióját az újaktól, nem érti és nem is akarja érteni őket, mert vadak és hangosak (bennünket, a Csüörtök Esti Társaság tagjait, nemes egyszerűséggel csak Körüti Hordaként emlegettek a kritikusok privátban), kézenfekvő volt ezt mondani. Pete bólogatott, nem nagyon tudott mit kezdeni azzal, amit mondtam, talán sietett volna már valahová, és vélhetően meg is bánta, hogy leállt kérdezősködni nálam. Mi lesz a címe? Arctalan nemzedék. A címadásnak is külön története van, miért jutott eszembe olyan hirtelen és promptul ez a cím. Elgondolkodott. Hány oldal? Huszonhét feleltem szemrebbenés nélkül. (Megjegyzem, ma is csak úgy körülbelülre tudom, mennyi lesz valami, amihez hozzákezek, ha nem kötött formáról van szó, mondjuk, egy szonettnél azért adva van a terjedelem.) Pete nem fárasztotta magát azzal, hogy belegondoljon ebbe. Megvettem, emelte fel a mondat végét, mint aki akart volna még valamit mondani, de inkább nem akart, faképnél hagyott az ajtóban egy felkínált lehetőséggel és egy ordas nagy blöffel. A többi tudható. Sok mindent köszönhetek az Életünknek és Petének, sok mindent csináltam meg a lapnak és neki, de hogy az esszé megjelenése után váratlanul nagyon ismert, mi több híres, de talán pontosabb, hogy hírhedt lettem, az biztosan ennek a találkozásnak volt köszönhető. Robbant az írás, ami bizonyára nem csak önértéknek volt köszönhető, abban a lefojtott irodalmi életben, amelyben akkor éltünk, mi fiatalok erősen a peremén, minden ilyesminek robbannia kellett. Valami szokatlan történt meg az irodalomban, amivel én sem számoltam. És ekkor következett el az a különös megtorpanás, amelyet akkor sem értettem, ma sem értek, és Petével valamilyen okból, szégyenlősség, gyávaság, sohasem tisztáztam, most már pedig nem is tisztázhatok. Egy évet várt a vita elengedésére, ami az írást követte. Holott a válaszok, amelyek félig tiltakoztak (milyen jogon állítom én, hogy nemzedék vagyunk, miért én állítom, képviselek-e én, képviselhetek-e én, igazam van-e, vagy összevissza hablatyolok stb.), félig egyetértettek velem (valóban szükség van az irodalom intézményrendszerének a megváltoztatására, valóban meg kell vizsgálni a kiadói döntéshozók

kompetenciáját, valóban és valóságosan...), már az esszé közzététele utáni hónapokban-napokban elkészültek. Ha akkor Pete rááll a mindenkit izgató felhasadásra/felhasításra, az Életünk várhatóan még inkább az akkori irodalmi élet centrumába kerül. De valamiért nem ezt tette. Az Élet és Irodalom, feleszmélve a lehetőségtől, és ráeszmélve, hogy mennyire kontrollálatlan, akár mérhetetlen földindulás is bekövetkezhet egy, az Életünkben elindult vita nyomán, villámgyorsan elindította a maga vitáját a fiatal irodalom helyzetéről, ahová, így visszanézve, érthetően nem kérték az én véleményemet, holott nyilvánvaló volt a kiindulási pontjuk, és akkoriban az Arctalan nemzedék volt a beszédtema, az indulatokat így-úgy kiváltó és megkeverő irodalmi esemény. Hogy Pete György szerkesztő megijedt-e, netán egyeztetett valakikkel valahol, esetleg ellustálkodta a neki támadt nem kis lehetőséget, aligha derül ma már ki. Ennek ellenére bátor és fontos szerkesztői lépésnek tartom az írás föl vállalását.

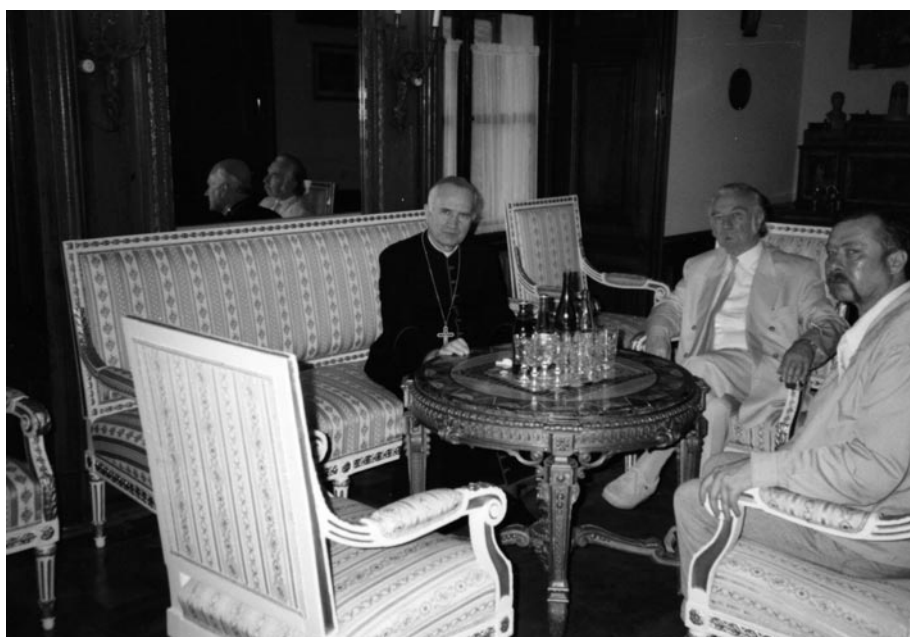
Különösnek vélem, hogy nem emlékszem arra, noha gyakorta találkoztunk és kerestük egymást, hogyan ért véget a Pete-korszak az Életünk életében. Lemondott, leváltották, belefáradt vagy belefárasztották, nem jött ki a helyiekkel vagy a helyiek nem jöttek ki vele, megelégtették odafönn az öntörvényűségét, avagy, nem tudott lépést tartani a változásokkal, amelyek felgyorsulni látszó időt engednek innen, az éjszakai teraszról most láttatni velem... És mi történt vele? És amikor a halálhíre elért hozzám, miért nem azon lepődtem meg, hogy meghalt, miért azon, hogy még élt. Ez az egy időben mindenhol felbukkanó, minden mozgást lekövető vagy irányító ember hogyan tudott hosszú évekre, talán évtizedekre, láthatatlanná válni, akár a barátai számára is? Miért nem vettük ezt észre? Rá sem vigyáztunk? Kellett volna vigyáznunk rá? Tudtunk volna vigyázni rá? Akarta volna, hogy vigyázzunk rá? Nem tudom, nem is értem. Valójában most semmit sem értek. És ettől, és most, erős lelkifurdalást érzek.

*Egyetlen könyvét dedikálja 2010. június 17-én a Berzsényi Dániel Könyvtárban
(Garas Kálmán felvétele)*

Vonaton Határ Győzővel

Határ Győzővel Konkoly István megyéspüspöknél

FÁBIÁN LÁSZLÓ

Az ellentmondások embere

meg sem találtak nemsokára

Ágh István

Sok mindent el tudtam képzelni Pete Gyuriról, az hogy meghalhat, utoljára jutott volna eszembe, hiszen annyiféle módon igyekezett ártani egészségének, amennyit felsorolni is nehéz lenne, beteg azonban sosem volt, azt gondolhatta az ember, vas szervezete van, egyszerűen leperegnek róla vírusok, baktériumok, bacilusok, mindennemű mikrobák, amiknek támadásait közönséges halandók gyakran a legjobb patikákkal sem bírják elhárítani, ám az ő közismert „védőitala” – úgy tetszik – valóban megóvta ilyesféle csapásoktól, noha sok minden mástól pedig nem, indulataitól, fölületességeitől, netán szervezői következetlenségeitől, hanyagságaitól semmi esetre;

ellentmondásainak talán legszembeötlőbbje, hogy nem volt íróember, kifejezetten szerkesztői alkat volt (nem példa nélküli a magyar irodalomtörténetben), írásra nem is nagyon szánta el magát, holott egyáltalán nem arról van szó, mintha nem tudott volna fogalmazni, éppen ellenkezőleg, szóban akár parádés kifejezőkészséget tudott csillogtatni, ha a téma vonzásába került, tudott rögtönözni, papír nélkül összeszedetten, komponáltan beszélni, aminek jó párszor tanúja lehettem, ezek közül egy ikervári kiállítás megnyitó ötlik most emlékezetembe: Schrammel Imre munkáinak bemutatóját konferálta föl egy nyári vasárnap délelőttjén, enyhén imbolyogva állt a közönség előtt, két markát maga előtt feszesen összeszorította, egyetlen pillanatra sem nyitotta szét, akadozás, de még csak elvétel nélkül – értelmesen tagolva – elmondta véleményét (tulajdonképpen ajánlatát) a szobrászról és műveiről olyan biztonsággal, hogy szövegét akár komolyabb korrekciók nélkül közölni lehetett volna, közben azonban – szemben álltam vele, jól láttam – úgyszólván vizet facsart ökleiből, kis tócsa jelezte a parkettán; mindebből a közönség jószerivel mit sem vett észre, elvárásolta őket a beszéd tiszta logikája, nívója –

azt hiszem, alaptermészeténél fogva rendíthetetlen kételkedő volt, nagyon nehezen hajolt meg érveknek is, makacsul hitt önmagában, illetőleg ugyanolyan makacssággal hitt egynéhány barátjában, flegmán odavetett ígéreteiket készpénznek vette, jóllehet, szerkesztőként megtapasztalhatta, hogy a szerzők jelentős része nem a pontosságáról híres, hogy a lapleadás pontosságáról esetleg zavaros fogalmai vannak, minden késedelmeskedés veszélyezteti a megjelenés biztonságát, hiszen a nyomda nem pusztán azt az egyetlen kiadványt készíti, tehát ütemterve van, amihez a szerkesztőségnek kell alkalmazkodnia, a fordítottja általában nem szül jó vért (és akkor még a terjesztés kíváncsalmairól nem ejtettem szót); nos, Gyuri képes volt visszatartani az összeállított anyagot mondván: ide még Bella Pista ígért egy verset, azt megvárjuk! rajta kívül mindenki tudta, a vers nem érkezik meg, egyébként is éppen olyan jó lesz a következő

számba, ha mégis, a leadás, következésképpen a megjelenés, a terjesztés késett, olykor akár egy hónapot, a rendszertelenség pedig nem a legjobb ajánlója egy periodikus sajtóterméknek –

azaz Pete az a jóérzékű, viszonylag biztos ízlésű szerkesztő volt, akiben mindez nem társult a menedzseri következetességgel, rendszeretettel (általánosságban sem vonzották a rendezett viszonyok), bizonyos dolgokat fátumként élt meg, tudatát szerte volna elrekeszteni előlük; érdekes, számomra kissé érthetetlen, ez az elrendeltség másokban is realitásként talált elfogadásra; egy alkalommal Ágh István mondta Gyuri után érdeklődve: tudod, ilyen a szerkesztői sors: sokszor és sok szerzővel kell leülnie kézirat ügyben a szerkesztőnek, sok fröccs elfogy –

akik fölületesen ismerték, alighanem úgy vélhették, Pete Gyuri tájékozódása sokkal inkább szóbeli forrásokra hagyatkozik, semmint írásos dokumentumokra, az ő elbeszéléseiben az irodalom, a művészetek, de a politika is mesélhető eseménysorokban, legendákban, adomákban, olykor szinte apró mítoszokban jelent meg, mindig színeesebben, és elnagyoltabban egyúttal, mintha írott, hiteles információból származnék, ám csupán arról volt szó, hogy a szerkesztő ilyenkor élte ki a magában visszafojtott alkotói hajlamot, de többnyire megalapozta tájékozódását, képben volt a valóságos eseményekről (sarkított reakcióit hasonló valóságként intonálva), kiváltképpen büszke volt történelmi ismereteire, néha megszellőztette terveit, amik várják, ha megszabadul a lapszerkesztés terhédtől; ugyanakkor a lapszerkesztést legfőleg azért volt hajlandó háttérbe szorítani, hogy könyvszerkesztéssel, könyvkiadással válthassa föl, és az ad hocnak tetsző ötletek időről időre telitalálatok lettek, hadd utaljak csak László Gyula, Mészöly Miklós, Hamvas Béla, Jacques Derrida vagy a Magyar Műhellyel egyéb közös munkáira, de Határ Győző műveinek befogadására szintén, ami mindenképpen a naprakész figyelmet, a kurrens érdeklődést mutatja –

az említett szerzők kiválasztása tehát igencsak biztos aktualitás érzéket tanúsít; a munka azonban – sajnálatos módon – a megjelenésig tartott, a terjesztésre már nem futotta a lendületből, holott ezekből a kiadványokból egy élvezmes kiadó korántsem csak szellemi hasznot, de anyagi megbecsülést is szerezhetett volna, ám a kész példányok többsége nemigen jutott ki a nyomda területéről vagy éppen gazdátlanul kallódott, a könyvesboltok polcait aligha terheltek (évek múlva viszont antikváriumokban hajkurászták egyesek a legjelentősebb kiadványokat, ha valamilyen módon tudomásukra jutott létezésük); Gyuri büszke volt kiadói tevékenységére, noha a menedzser ezúttal sem működött; Határ Győző sóhajtott el nekem bánatát: az egyik legtöbbet publikált határon túli szerző vagyok, egyúttal a legkevésbé olvasott –

jellegetes Pete-mentalitás ez a *laissez faire*, lényegében az a fatalizmus áll mögötte, miszerint a dolgok megoldódnak maguktól, ha mégsem, akkor azt úgysem lehetne elintézni; noha csak aláhúzza azt az ellentmondásosságot, ami Gyurit jellemezte, hiszen vérmérséklete többnyire arra buzdította, vegyen részt mindenben, ami csak körötte – közelebb-távolabb – folyik, aktivitása tetőpontján meggyőződéssel hitte, képes bármilyen problémát megoldani; remekül kamatoztatta ezt a hitét a rendszerváltoztatás körüli lényeges viták becsatornázására a lapba (Csengey–Balassa

ütközet), mihelyst azonban a konfrontációk rejtettebbek, netán simábbak lettek, érdeklődése megcsappant, figyelme ugyan nem lankadt, de hagyta, járják a dolgok a maguk útját, ő majd vigyáz a magyar irodalom krémjére, jó szívvel várja kedves szerzői jelentkezését, illetőleg az általa favorizáltakat örömmel fölkereste –

az utazás lételeme volt, mindig talált rá indokot, hogy vonatra szálljon, vagy meggyőzzön egy-egy autós barátot, életbe vágó fontosságú útvjáról, fontos vendégek kényeztetéséről; és – persze – azonnal, még csak telefonelőzetest sem kockáztatva, nehogy hárítható legyen; végtelenbe nyúló fölösleges autózásokról többen beszámolhatnának, értelmetlenségükkel csupán kieszközlőjük nem volt tisztában, vagy éppen nagyon is: személyes mozgásszabadságát tágítandó –

méltányolható lett volna ez a szabadságvág, ha nem az önzés táplálja, valahogy azonban úgy érezte, vezetőként kijár neki ez a csekélyke szolgáltatás, amely jobbra végeérhetetlen várakozásokra kényszerítette fuvarosát, a kalandozás szenvedőjét; volt valami elfogadhatatlan részvétlenség benne, amit fölényeskedéssel tetőzött, rosszabb pillanataiban pedig az otromba parancsolgatástól sem riadt vissza, mindezek sokakat idegenítettek el tőle, holott szenvedélybetegsége nyilvánvaló következménye volt, ámbar sosem ismerte volna el magáról gyöngeségét, amely nyilvánvalóvá tette autoriter érzéketlenségét, finomabban szólva: személyiségzavarát (magam a rendszerváltás előtti minisztériumi státusából – irodalmi osztály –, abból ahogyan bizománnyba kapott szinte ifjan egy lapot, vezettem le, mondjam úgy: hivatali ártalomként) –

ám azt a lapot – kétségkívül – megcsinálta –

az ellen a lap ellen senki annyit nem vétett, mint hanyagságával, fölületességével, nemtörődömségével éppen ő, aki legszétszórtabb pillanataiban is hitte, mindezt a lap érdekében teszi; hogy rombolta saját és lapja renoméját, eszébe sem jutott; ráadásul ugyanazzal az elánnal tette, amivel mindenbe belefogott (a kalandos sorsú Vas megye lexikon), vagyis az önkritika hiányzott belőle leginkább, noha önellentmondásait ez tehetné volna rendbe –

nem találkoztam még emberrel, aki annyira ódzkodott volna a rendtől, a rendszerességtől, mint ő, ennek ellenére az általa olyannyira kedvelt „utolsó pillanatban” (állította: ugyanolyan, mint az első vagy a többi, ami – sajnos – logikailag sem igaz) valahogy (gond ez a valahogy) nagyjából előállt a produktum – olykor szármalmas tördeléssel, slendrián helyesírással, miképpen a kiadott könyvek hasonló minőségben –

és mégis, és mégis... Pete György jelenség volt a megye és Szombathely közéletében, igazi teremtménye, alkotása talán szerkesztői mítosza, aminek igazságmagvához – remélhetőleg – az irodalmi utókor majd igyekszik hozzáférközni, mi, akik ismerjük, megrendülten gondolunk eltékozolt tehetségére, hihetetlen energiáira, amelyek valóban formátumos szerkesztői rangra predesztináltak...

TÓTH LÁSZLÓ Életünk – Pete Györggyel

FUTAMOK EGY FOLYÓIRAT ÉLETÉHEZ

Meghalt Pete György. Pete Gyuri. Halálának híre már-már elfeledett, rég-volt életem elevenítette fel, annak tereit, történéseit, összefüggéseit toltá ismét előtérbe. Mindazt, ami nélkül tartalmatlanabb lett volna, s bizonyára nem csak az enyém. És az Életünk is az lett volna az adott időben. Hisz pont időben került a neki legmegfelelőbb, nekünk pedig különösen megfelelő helyre. Oda, ahova valószínűleg a teremtésben rendeltetett, a helyre és szerepre (feladatra?), ami valószínűleg már ott és akkor kijelöltetett neki.

Abban az időben, amikor Pete György az Életünknel – és az életünkben – főszerepet kapott, 1977-ben (az 1977/2. számtól, mert a folyóiratot még kéthavi lapként vette át, mellyel azonban nem sokkal később áttérhetett a havonkénti megjelenésre), ma már nehezen hihető, még *több* magyar irodalom is létezett (egymástól oly elszigetelten, hogy egyik a másikról alig-alig tud[hat]ott). Először is, ugye, ott volt a magyarországi magyar irodalom (mely nemes egyszerűséggel és meglehetősen csórárással a magyar irodalommal azonosította magát), azután ott még a romániai (erdélyi), a (cseh)szlovákiai, a jugoszláviai (vajdasági, délvidéki), s olyan-amilyen helyzetben a kárpátaljai, a nyugatiról már nem is beszélve (pontosabban: melyet még csak említeni sem lehetett, igaz, a kárpátaljai sem nagyon). S bár a magyar irodalom szintén Trianonnal határon kívül rekesztett részei ekkor már úgy-ahogy keresni kezdték az anyaországgal – s hellyel-közzel egymással is – a kapcsolatot, e mozdulataik még a múlt század hetvenes éveiben is meglehetősen esetlegesek és esetlenek voltak, a magyar(országi) (irodalom)politika pedig hideg közönnyel tekintett rájuk (ha tekintett, mert igazából figyelembe se vette őket, kizárva azokat a magyar[országi] *kultúrkörből*, ami aztán sokáig a maga 1956 utáni belső gondjaival küszködő „hazai” irodalmi életnek is a sajátjává vált). Így igazából csak az 1960–1970-es évek fordulójától, illetve az 1970-es években kezd(het)te a magyar irodalom *egyesítését* feladatának tekinteni egy-egy vidéki irodalmi folyóirat s egy-egy vidékifolyóirat-szerkesztő, élükön a szegedi Tiszatájjal, illetve Ilia Mihállyal, mely kezdeményhez azután sorra csatlakozott a tatabányai Új Forrás, a miskolci Napjaink, a debreceni Alföld, a kecskeméti Forrás, valamint Pete György vezényletével a szombathelyi Életünk is. Aki, színrelépésével, rögtön két(-három) irányba is nyitott a lapnál: részben az az évtizedben egyre erőteljesebben jelentkező fiatal nemzedékek, részben a határon túli magyar irodalmak (irodalomrészek), részben pedig – szintén első lépései egyikeként – a nyugati magyar irodalom felé. Ami korántsem volt veszélytelen vállalkozás akkoriban, mellyel rövid úton „illetékes elvtársak” és az államvédelmi hatóságok figyelmének homlokterébe kerül(het)et az ember: képzeljük el a helyzetet, amikor a nemzet határon kívüli íróitól és irodalomrészeitől kellett „védeni” a magyar államot, a szellemi

„honosításukat”, a részekre szaggatott magyar irodalom egy-voltát helyreállítani kívánó folyóirat-szerkesztők pedig „az irodalmi élet területén elhelyezkedő nacionalista platform alapján ellenséges tevékenységet folytató csoportnak” becézettek!

Így, ilyen körülmények mellett kerültem a lap vonzáskörébe magam is már rögtön a Pete által jegyzett harmadik (1977/4.) számtól, két „fiatal” szlovákiai magyar poétatársammal: Kulcsár Ferencsel és Varga Imrével együtt (aki később, Magyarországra települése után egyúttal szerződéses munkatársa is lett a lapnak, amit később nekem is felkínált főszerkesztő barátunk, de útjaim épp másfelé kanyarogtak akkoriban is). Mellesleg, velünk párhuzamosan, a szlovák irodalom felé is nyitott a lap, hiszen verseinken kívül egy kisebb kortárs szlovák lírablokkot is „megrendelt” tőlünk ugyanabba a számban. Sőt, az új főszerkesztő már rögtön az első általa jegyzett számokban verseket közölt a Kanadában élő Vitéz Györgytől és Kemenes-Géfin Lászlótól, valamint az USA-ban letelepedett Bakucz Józseftől (micsoda csapat ők is, s újraolvasva Bakucztól az 1977/4. számban megjelent *A törvény fáját* – micsoda lüktetés és milyen jelentős vers az még ma is!). De ezeken (s rajtuk) kívül is az irodalom mennyi *arca*, iránya, mennyi útja, lehetősége a lapban, melyek alkalmasint – szemléletben, felfogásban, eszményekben – olykor ki is zárták egymást, de nem úgy a csupán az általa vállalt kéziratok minőségére, súlyára, színvonalára kényes főszerkesztőben. Másképpen, ahogy ő maga fogalmazott egy helyt, „az Életünk nem akart irányzott lap lenni, s nem kívánt nemzedéki lap sem lenni, de értékelvű lap igen”. E szerkesztői szándék igazolására elég itt említenem a folyóirat 1979. évi novemberi számát, mely Zalán Tibor nagy port felvert vitaírása, az *Arctalan nemzedék* mellett olyan egymástól eltérő alkotókat és alkotokat szerepeltetett egymás társaságában, mint egyfelől Hervay Gizella, Dedinszky Erika, Papp Tibor és Czigány Lóránt, másfelől Mezey Katalin, Nagy Gáspár, Esterházy Péter, Géczi János, Tóth Erzsébet, Molnár Miklós, Villányi László vagy Rózsa Endre. De a folyóirat további számaiban, többszörös hangsúlyokkal Weöres Sándor és Károlyi Amy, Hamvas Béla és Kemény Katalin, Határ Győző, Mészöly Miklós, Ágh István, Páskándi Géza, Simonffy András, Lázár Ervin, Száraz György, Tandori Dezső, Jánosy István, Ladányi Mihály, Krasznahorkai László, Grendel Lajos, Balassa Péter, Jankovics József, Kiss Gy. Csaba, Láng Gusztáv (aki Erdélyből való áttelepülése után szintén szerkesztője lett a lapnak), Tözsér Árpád, Kukorelly Endre, Csiki László, Dobai Péter... az Életünkbe mindenki írt, aki csak számított, s mert mindenkinek sokat jelentett, hogy az Életünk számított rá... Vagyis – életünkben (a mi életünkben) az Életünk, ha nem is egymagában, nélkülözhetetlen irodalomegyesítő szerepet is betöltött, de nemcsak irodalomegyesítőt: nemzetegyesítőt is, mert főszerkesztőjében az irodalom és a nemzet (még) *egy* volt. Azt is mondhatnám: az Életünk bizonyos értelemben *nemzetközi* jelleggel, jelentőséggel bírt – a különböző európai és Európán kívüli irodalmakra nyújtott rálátás mellett a *nemzetrészek közöttiség* sajátos (sajátosan) magyar értelmezésében, mivel a magyarság teljes horizontját tudta az adott (történelmi) időben egymaga átfogni...

Szerencsés esetben valamely lap arculata szerkesztőjét – szerkesztője arcát – is felidézh(ett) bennünk, miként most, az Életünk 19970–1980–1990-es évekbeli számait nézegetve, Pete György alakját látom kiválni az idők ködéből, szűrös vagy épp távolba (s időnként ürességbe) meredt tekintetével, és mélyen zengő hangja is vissza-visszacsend még a végtelen terekből (az ironikus, a bölcsen érvelő, a viták hevétől fűtött, a búskomor, a felszabadultan anekdotázó, a nagy-nagy darvadozásokból elődöccenő – vajon hányféle szín és árnyalat, hányféle regiszter, hányféle hang és hangulat adja ki egyetlen ember teljességét?), de felmerülnek bennem a hozzá kötődő emlékeim is, holott jó ideje nem volt már kapcsolatunk egymással. Akihez azonban az embernek *köze van*, ha évtizedeken keresztül nem látják is egymást, ez a *köz* akkor is eleven és kitörölhetetlen marad benne, miként az az 1977 és 1990 közti tizenhárom esztendő is, ami alatt a Pete által főszerkesztett Életünk szerzője voltam, mely egyben életem máig okító tapasztalatait és legmélyebb emberélményeit is adja. Mint például a fiatal írók balatonszemesi szimpozionja 1980 nyarán (melyet az *Arctalan nemzedék* Életünk-beli megjelenését követő vita nyomán ugyan emlékezetem szerint nem a szerkesztőség szervezett, de résztvevői nagy részben a lap szerzői közül kerültek ki); vagy ugyanezen év februárjában az a nagyszabású értelmiségi demonstrációvá sikeredett Életünk-est a fővárosi Kossuth Klubban, melynek kapcsán az arról készült állambiztonsági jelentés legfőképpen azt vetette a lapértékelőt tartó Ilia Mihály szemére, hogy „dicsérte az újságot”, amiért „foglalkozik a fiatal magyar írókkal, költőkkel és nagy teret szentel a külföldi magyar irodalomnak, »hídként« a külföldön élő magyarok és a hazaiak között”, ráadásul a műsort követő Múzeum kávéház-beli baráti beszélgetésen Czine Mihály az ország „legjobb szerkesztőjének” kiáltotta ki a főszerkesztői székétől akkor már rég megfosztott Iliát, Petét pedig „másodikként említette”. De ilyen volt számomra az Életünk dráma-vitája, illetve bozsoki tanácskozása is a magyar dráma és a színház kapcsolatáról, élet- és történelemszemlélet összefüggéseiről.

Pedig e tizenhárom év alatt talán kétszer-háromszor ha járhattam Szombathelyen, illetve az Életünk szerkesztőségében (viszont hogy mikor először, az is ködben már); 1980 áprilisában azonban biztosan, amikor Tózsér Árpáddal és Varga Imrével tartottunk a szerkesztőség vendégeiként szerzői estet a vasi megyeszékhely ifjúsági és művelődési központjában, amit aztán azzal vizsnoztunk, hogy a hónap utolsó napján felvetésünkre a József Artlla Ifjúsági Klub is vendégül látta Pozsonyban a lap szerkesztőit. S jártam egyszer Pete Gyuriéknál is, igaz, egy szerencsétlen estén, még *vadember* koromban, amikor sikerült helyrehozhatatlanul megbántanom őt (őket, feleségével, Marikával), a társaságunkban levő barátommal úgy összekapva otthonukban az élet valamely „létfontosságú” semmiségén, hogy az éjszaka kellős közepén, az elfogyasztott boritalokból „kifolyólag” otthagytam csapot s papot, és elrohantam, bele a vakvilágba. S noha házigazdánkkal az első adandó alkalommal tisztáztuk a dolgot, máig szégyellem magam az eset miatt, és ez már így is marad az idők végezetéig.

Különben is: egy folyóirat elsősorban *fejben* (a fejekben) szerkesztődik; a szerkesztőségi helyiségek – ma már igazán tudható – csak nélkülözhető kiadási tételek hozzá, s a „világmegváltáshoz” már a számítógépek előtti időkben is elég volt annyi,

amennyi elfért egy kéziratokkal tömött jókora (fő)szerkesztői aktatáskában, a fogadóórákhoz meg ott voltak a kávéházak, presszók, kricsmik és más búfelejtők s ital-kimérdék széles e hazában, s annak határain túl is. (Örökre emlékeztetéseik maradnak számomra például az 1980-as évekből az Életünk havonkénti fővárosi fogadóórái, melyekre hol másutt kerülhetett volna sor, mint – akár jelképes mögöttest tulajdonítunk a dolognak, akár nem – a pesti Pilvaxban.) Internetes kapcsolat helyett pedig megtette a (magyar, csehszlovák, romániai, ilyen-olyan) posta (persze a *magát* is), mely a levélkihordás mellett *hivatalból* a levélfelbontásban is kitüntette magát, s a napjaink maroktelefon-csodáit megelőzőn a célnak megfelelően fungált a szerkesztő kezében az időnként meg-megreccsenő, legfőképpen azonban lehallgatható jó öreg vezetékes („vonalas”) telefon is. Igaz, Pete barátunk a levelezgetést sem kedvelte túlságosan, amivel persze munkatársai, szerzői, barátai türelmét és idegrendszerét is számtalanszor próbára tette (nekem is mindössze két levelem ha van tőle), amire azonban ott voltak mellette kiváló szerkesztőtársai (Péntek Imre, Ambrus Lajos, Molnár Miklós), akiknek annál több levelét őrzöm a szóban forgó időkben, s akik barátságát így első fokon szintén főszerkesztőjüknek köszönhetem. Mozgásterünk az Életünkben és az Életünkkel azonban, mint látható, adott korlátaink között is *korlátlan* lehetett, hisz a bennünket mindenfelől körülvevő apparátusi *korlátoltság* legfeljebb a dolgunkat nehezíthette meg, de aligha korlátozhatott bennünket bármiben (vagy csak alig-alig s ebben-abbban, amitől még *szépek* is tűnhetett az egész).

Az ismert szürrealista (és lélektani?) bonmot szerint: az *én az valaki más*. Ami lehet, így van, lehet, nem. De én mindenképpen más lettem volna Pete György nélkül. És vélhetőleg sokan mások is. S legfőképpen kora magyar irodalma alakult (alakulhatott) volna másképp nélküle. Aki egyike volt a XX. századi magyar irodalom legendás lapszerkesztőinek (s nemcsak a század hetvenes-nyolcvanas, de még a kilencvenes éveie is, több mint két évtizeden át).

A szerkesztő munkája az irodalom alakulásában, mindennapjainak életében általában nem látszik. Mert rendre eltakarják azt a művek, életművek. De megannyi mű – és jó néhány életmű – nem jött volna létre nélkülük (vagy nem úgy s nem olyannak, ahogy s amilyennek), és bizonyosan az irodalom egy-egy szelete is másképp alakult volna egyikük-másikuk nélkül. Az igazi (illetve valamirevaló) szerkesztők jelenléte a művekben láthatatlan, s szinte soha nem is vetül (nagyobb) fény rájuk, sok esetben mégis nélkülözhetetlenek a létrejöttükhöz. Miként Pete György ténykedése is sok mindenhez az volt. Akinek halálával egy – igaz, már életében többé-kevésbé elfeledett (még a haláláról tájékoztató írószövetségi értesítő is bő három hetet késett; de feltűnően szűkszavúan kezeli őt a wikip. is) – szerkesztőlegenda tette át létünk magasabb szféráiba fogadóóráit, ahol már egykorvolt szerzőinek az időben szünetlen sokasodó hada várta (hadd ne soroljam most a nevüket, az említett évtizedek fél- vagy inkább háromnegyed magyar irodalma kitelne belőlük, közéjük számítva korabeli literatúránk első vonalát is), s ahova valahai szerzőinek (barátainak) népes sereglete is szedelődzködik már, hogy elfoglalhassa helyét az ő mennybéli szerkesztői asztalánál.

BRÉM NAGY FERENC

„Te a mi szerzőnk vagy”

Hogyan és mitől lesz az embernek otthona egy város, amelyiknek soha nem volt a lakója? Miért érzi az ország keleti határszélén, egy Nyírségi zsákfaluban felnőtt valaki (én) a magáénak Szombathelyet, miért van az, hogy hosszabb-rövidebb időközönkénti megérkezésekor már a város határában a hazatérés nyugalma és csöndes öröme tölti el? Az első kérdésre nehéz a válasz; számtalan oka lehet, véletlen, olvasmány, elképzelés, egy kép, egy arc, egy szemvillanás, egy szerelem, bármi, ami közel hozza, maradandó emléket hagy, fogékonnyá tesz iránta, afféle mágnessé ülepedik, amely utána magához vonzza a telő idő információözőnéből a vele kapcsolatosakat. A másodikra, a rám vonatkozóra, viszont nagyon egyszerű: Pete György egy mondata miatt.

Annak idején, amikor a magyar irodalomnak a horizontális mellett volt még vertikális kiterjedése is, léteztek benne szakaszolható és szakaszolt pályák, és ettől nem függetlenül volt kívülről ráirányuló figyelem, belül pedig észlelés és perspektíva, a Pete György főszerkesztette Életünk novellapályázatát írt ki tízegynéhány évente, amikor egy új nemzedék vagy korosztály beérkezésére számítani lehetett. Kaput nyitva-teremtve – ahogyan ezt az 1991-es eredményhirdetésen az Írószövetségben elmondta – a fiataloknak a pályakezdéshez. Komolyan és méltó, a jelenlegi állapotok ismeretében bátran bőkezűnek mondható díjazással. (Harminc évvel ezelőtt ötven-, harminc- és tízezer forint volt az első, második és a harmadik helyezett jutalma, s a legkisebb is meghaladta egy akkori átlagos havi fizetés összegét.) Kicsinyes és sorvasztó viszonyainkba kopva ma már értelmezni is nehéz lenne, mit jelentett ez a pályán épp elindulónak, világosan látható viszont mögötte az elkötelezett és okos szerkesztő, aki nem csak a folyóiratához kötött fiatalokat (majd' nyolcszáz pályamű érkezett), de biztosította számára a figyelmet az irodalmi lapok között.

1989 szeptember elején kezdődött el az első könyvem megírására kapott Eötvös ösztöndíjam. '90 augusztusában befejeztem az elbeszéléskötetet, volt mivel pályáznom. Dániából érkeztem haza, az Írók Boltjának szeretett eladójától, Erzsitől tudtam meg, hogy nyertem, második díjat kaptam (az első nem adták ki). Daliás idők voltak, a magyar sajtó már háborús, de még expanzív korszaka, egy rákosmenti zene-egyesület lapját tördeltem, és fizetség gyanánt elmehettem az egyesülethez tartozó együttesek külföldi útjaira. Szóval hazaértem, lepakoltam Újpesten és rongyoltam be a városba, megmerítkezni a két hét után szörnyen hiányzó Budapestben, találkozni mindenkiel, akivel lehet. Az Írók Boltjából már az információ birtokában átmentem a nem sokkal előbb nyílt, cool helynek számító Örökmozgóba. (Apropó Írók Boltja: ez néhány évvel azelőtt volt, mielőtt a Magvető mellett a másik nagy, reprezentatív kiadó, többek között az Olcsó Könyvtár, a Diákkönyvtár, a Kentaur könyvek vagy a Magyar Remekírók sorozatot is birtokló Szépirodalmi Könyvkiadó a több tízezres

példányban megjelenő könyvek korában érdekes módon csődbe ment (!), de még előtte eladta a tulajdonában lévő kultikus könyvesboltot.) Gondoltam, meglepem a hírrel a barátokat, de mindenki tudott róla. Én lettem az ünnepelt, és a délután súlyos estébe fordult, majd a Körút Dob utca sarkáról az óbudai Harrer utcai lakótelepig tartó éjszakai gyalogútba torkollott Nagy Atilla Kristóffal és Téreyvel. Még a halála előtt néhány hónappal is emlegettük szegény Jánossal.

A díjátadás furcsán alakult. A kuratórium elnöke, Pomogáts Béla, közölte, azért nem adtak ki első díjat, mert egyetlen pályázat sem volt rájuk olyan releváns hatással, mint az előzőn nyertes Esterházy Péteré. Bosszantott. Nem azért, mert bármi bajom lett volna Esterházyval, sok más mellett az ő könyvein nőttem fel, csak faramucinak éreztem, hogy a bírálók őt vagy az ő fiatalabb kiadását keresik a sok száz pályázó között. Ki akar huszonévesen Esterházy Péter vagy Esterházy Péter árnyéka lenni?

De az elnök egy másik, nem sokkal előbb döntő grémium vezetője is volt, a folyóiratok támogatását első alkalommal elosztó kuratóriumé, amelyik simán elsunnyogta a Szentendrén megjelenő Folyam című folyóiratunkat. Nem elutasította, hanem úgy tett, mintha nem pályáztunk volna (pályáztunk). Csak éppen nem illettünk a kiépülni kezdő oldallogikába. A lap úgy indult, hogy minden megjelenhet benne, ami jó, nem törődve a népi-urbánus, hagyományos-posztmodern és ki tudja még milyen törésvonalakkal. Gondoltam, itt az alkalom, hogy szóvá tegyem Pomogátsnak. Ültünk néhányan a hivatalos ceremónia után az étteremben egy asztalnál. Mondtam neki. Meghökken és elpirult. Azt válaszolta, az ő feladatuk a régi orgánák életben tartása volt. Nagy csönd lett hirtelen. Mindenki tudta, hogy nem igaz, hiszen kapott a szintén nagyon új, ám igen irányzatos Nappali Ház, és nem adtak egy petákot sem a Juhász Ferenc főszerkesztette Új Írásnak. Kínos pillanatok következtek, aztán felálltam, köszöntem és elmentem.

Néhány hónappal később felhívtam Petét, hogy küldhetek-e írást. Nem tudtam, rámegett-e a kellemetlen szituáció, maradt-e benne valamilyen utóhatása. Ekkor mondta: „Ne hülyéskedj. Persze. Te a mi szerzőnk vagy.” S ez végigkísérte az elmúlt harminc évemet. Ritka publikációim ma is elsősorban az Életünkhöz kötnek, és Szombathely olyan, mintha az otthonom lenne. Figyelek rá, fontos nekem. Ott él a kapcsolataimban is, van bennem egy fenntartott hely az odavalósiaknak, legyen szó Tímár Péterről, Pál Feriről, Steindl Gabiról, Pados Gáborról vagy éppen Harangozó Bertalanról, és a sor folytatható lenne még.

Pete György régi mondatát úgy is lefordíthatnám, haza ott van, ahol számon tartanak és megbecsülnek. És ezt most inkább ne gondoljuk tovább...

SZÁRAZ MIKLÓS GYÖRGY

A tábornok és a hübrisz

Hübrisz és redaktor

HÁROM GYÖRGY: PETE, PÁLFFY, SZÁRAZ

A LEGENDÁS REDAKTOR

Azt kérdezi a redaktor, amúgy jó barát, hogy mi jut eszembe a legendás szerkesztő elődről, mi az első, valami kép vagy mondat vagy valami, ha egyáltalán ismertem. Az jut eszembe, felelem a telefont a vállammal a fülemre szorítva, az jut eszembe, hogy ebben a lakásban, ahol most is vagyok, miközben te meg Szombathelyről vagy Egyházashetyéről vagy honnan hívsz, az jut eszembe, hogy ebben a lakásban, ami apám és édesanyám, vagyis a szüleim lakása volt, itt apám és az említett redaktor biztosan megittak ketten egy fürdőkádnyi pálinkát. Először szilvapálinkát akartam írni, de aztán rájöttem, hogy az már stilizálás, szépelgés, íróskodás volna, mindegy volt az, hogy milyen, fekete címkés cseresznye (ha mond ez még valakinek valamit), kecskeméti fűtyülös barack, kóser vagy szatmári szilva, jobban mondvá dehogy mindegy, mert azért a legjobb volt mégis a saját szilágysági szilvánk, amit anyám nővére küldött rendszeresen a hepehupás vén Partiumból, amit jó ideje Erdélynek mondunk, és legjobb volt persze a vasi (mondhatjuk örvidékinek is) cefréből főzött vegyes is, ami a legendás bajuszú legendás redaktor legendás fekete aktatáskájából kerül olykor elő. Ez jut elsőre eszembe.

Meg az, hogy egyszer elautóztam vele Érdre. Hogy kihez tartott éppen, azt nem tudom, csak azt tudom, hogy az 1970-es évek végét írták a kalendáriumok, apám nem volt itthon, amikor (és szokás szerint) váratlanul becsöngetett, és azokkal az örökké álmosnak tűnő, fáradt és szelíd és szelíden borongós szemekkel úgy meredt rám, mint aki gyilkolni vagy öngyilkolni készül. Bejött, azt mondta, hogy egyenesen a pályaudvarról jön, leült ugyanoda, abba a fotelba, ahová akkor is ülni szokott, amikor apámat itthon találta, elővett valami kéziratot ama legendás táskából, felolvasott valamit, megkérdezte, hogy mit szólok hozzá, megkérdezte, hogy kérek-e én is pálinkát, nem zavarta, hogy nem kérek, meg-meghúzta az üveget, lapozgatott, ölében táska, dossziék, kéziratlapok, üveg, aztán, ki tudja, miért, elmentünk együtt Érdre. Amíg a kocsiban ült, táskáját végig az ölében tartotta, szinte ölelte magához, és az autót alatt egyetlen kortyot sem ivott.

Az is eszembe jut, hogy akkoriban még régész akartam lenni, és amikor nem csavartam, akkor bizonyára felvételre készülhettem itt a népek nagy országútjának végállomásán és a dunai limesen, hun temetkezési üstök és griffes-indás meg palmettás lemezek, szarmata és gepida fibulák meg kettős-honfoglalás és avar gyűrűk közt, és valahogy a kocsiban erre terelődött a szó, arra a témára, nevezetesen a népvándorlásra és annak korára, ami miatt magam is archeológus szerettem volna lenni, és legnagyobb megrökönyödésemre a legendás redaktor mindent tudott bezdédi tarsoly-

ról, gyulafehérvári indás faragásokról, a Szent István-kard viking motívumairól, megkockáztatom, lelkes és beképzelt önmagamnál sokkal, de igazán sokkal többet.

Amikor apám három-négy évre kibérelte a folyóirat ötödét, hogy azt aztán hónapról hónapra egy remek ember, egy magyar hazafi, egy gerinces, okos és művelt katonatiszt életének (valamint felmenői életének és korának) részletes bemutatásával töltsen meg, akkor a redaktor egyre sűrűbben mutatkozott nálunk. A remek katonát, akit apám a hőseül választott, Oesterreicher Györgynek hívták. Altábornagy, honvédelmi miniszter helyettes, a magyar néphadsereg főfelügyelője. Igen, ő az. Pálffy György. A hírhedt és rettegett Katonapolitikai Osztály tábornoka.

Apám könyvet írt róla, pontosabban belekezdett egy tanulmányba, ami az évek során hömpölygő korrajzzá duzzadt. A részleteket, vagyis hogy miért éppen az Életünk vállalkozott a közlésre, nem tudom. Közrejátszhatott benne az is, hogy akkor már évek óta nem a jóbarát Ilia Mihály volt a Tiszatáj főszerkesztője. Egy biztos, *A tábornok* című tanulmány első része 1981 márciusában jelent meg, nyolc-tíz hónappal azután, hogy 1980 nyarán az Életünk lehozta azt az apámmal készült interjút (*A leghosszabb híd*), melyben az *Ítéletidő* című drámája kapcsán számára nagyon fontos és súlyos ügyekről nyilatkozott. Román–magyar viszonyról, nemzeti bűnökről és erényekről, vérengzésekről és nemzeti önvizsgálatról, egyéni sorsról és felelősségről, egészséges nemzetről és dühös nacionalizmusról. Feltételezem, hogy ennek az interjúnak a leadásakor-megjelenésekor egyezhettek meg abban, hogy az Életünkbe írja a tervezett tanulmányt. Amiről szerintem gyanította, hogy nagy lesz, de azt nem, hogy több éven át írja.

Moldova azt írja valahol, hogy apám előle csaklizta el a „sztorit”. Hogy Kardos György, a Magvető hajdani legendás igazgatója, az „ávós Kardos” őt akarta megbízni a feladattal, csak apám elkunyorálta. Nem hiszem ezt a változatot. Azért sem, mert apám nem volt kunyorálás. Kardost tisztelte, amiért tisztelni lehetett, mert lehetett, mert férfi volt, voltak elképzelései a világról, és persze áldozat is volt meg kegyetlen, vonalas szörnyeteg is, szóval apám tisztelte Kardost, amiért tisztelhető volt, de sosem nézett fel rá, és sosem voltak barátok. Nekem az a valószínűbb, hogy Moldova kunyorált Kardosnál hiába. De, természetesen, ezt sem állíthatom, csak talán hihetőbb. Végül, és ez a legfontosabb, apámat Pálffy Kata, a kivégzett tábornok özvegye kérte fel férje életének megírására. És ez nem csak azért biztos, mert Kata többször is járt nálunk, hanem azért is, mert megvan a levelezésük.

Apámnak talán jobb lett volna, ha Moldova írja meg *A tábornok*-ot. Persze, a maga tábornokát. De veszített volna is. Ugyanis miközben Pálffy ellentmondások alakját próbálta megérteni, apám egy sor, a saját sorsát érintő kérdésre is választ talált. Pálffy összetett jellem volt. Nem Marosán György vagy Biszku Béla vagy Péter Gábor féle született gyilkos és gazember. (Ha ugyan van olyan.) Pálffy képzett katona volt, nyelveket beszélő, művelt, tiszta, okos, erkölcsös ember. Jó latinista, költészetben jártos. Tömören: nagyon jó „anyag”. Az a katona, amelyik minden rendszerben – legyen az k. u. k. vagy Horthy vagy Rákosi világ – ritka, mint a fehér holló. Az elhivatott, okos, a drillel nem szimpatizáló, gondolkodó ember. Aki a zsidó származású felesége miatt, meg a németellenessége miatt, hátat fordít a katonai pályának is. Aztán elérkezik az 1945 utáni kurta és dicstelen időszak. A hírhedt Katonapolitikai Osztály vezetője lesz, Rákosi, Gerő, Farkas Mihály munkatársa, emberek kínzatója és gyilkosa. Míg őt is el nem éri a nyomorult vég: a koholt per és az akasztás 1949-ben.

A tábornok című könyv 1984-ben jelent meg a Magvetőnél, előszavában apám így ír: „1980-ban kezdtem a munkát, és kezdettől engedtem az anyag csábításának: az életrajz korrajzzá terebélyesedett. Meggyőződésem, hogy hősöm sorsa csakis a korba, a változó világba ágyazottan válik érthetővé az önhibájukon kívül amnéziás múlttudaú nemzedékek számára. Három és fél év telt el a kezdet óta, s a munkában még csak az 1933-as esztendőnél – de az 1335. kéziratoldalon – tartok. Ez a kis kötet amolyan előlegféle.”

Apám a folyóiratközlést annál a bizonyos 1335. oldalnál abbahagyta, később pedig a teljes anyag könyvformátumban történő megjelentetésétől is elzárkózott. Halálos beteg volt már, amikor egyszer egy beszélgetős éjszakán rákérdeztem, hogy vajon a Pálffy-könyvet miért nem fejezte be. Azt felelte, hogy elment tőle a kedve. Pálffyt megszerette. Egyértelmű, hogy az élete nagyobb hányadában erős, kemény, jellemes férfi volt. Mégsem úszta meg tisztán. Nem úszhatta meg. A történelemmel szemben nem volt esélye. Belekeveredett abba, amibe ha belekeveredik az ember, akkor bármennyire jót akar is, bármennyire igyekszik is, már nem önmaga. És ezen nem segít semmiféle korrajz. Hiába tárjuk fel a hősünk múltját, hiába az egész családét, akár kétszáz évre visszamenőleg. Nem segít. Talán magyaráz, de nem ad felmentést. Van egy határ, amit nem lehet átlépni. Pálffy átlépte. Apám azt is mondta azon az éjszakán, hogy ha neki jutott volna a hőse sorsa, talán ő is, ahogy más is átlépte volna. Úgy érzem, apám akkor a hübriszről beszélt. Trója elesik ugyan, Agamemnon tíz év után győztesen tér meg a háborúból, a görög dráma kara mégsem csak a Priamosz-ház végzetéről, hanem már az Arteusz-ház jövődő vesztéről énekel. Iphigenia, Klütaimésztra, Élektra és Oresztész története ismétlődik. Az átok sújtotta Arteusz-család ősi bűne Tantalosz bűne, ami talán a kereszténység eredendő bűnével is azonosítható. Ember, nem úszhatod meg. Pálffy sem úszta meg.

Az a „kis kötet”, ami a Magvetőnél megjelent, 475 oldalas. És az csak töredéke a nagyobb töredéknek. El kell ismerni, apám mindent elkövetett, hogy feltárja az okok és okozatok rejtett és szövevényes hálóját. Megdöböntőnek mégsem azt találom, nem az alapossága, a munkabírása vagy a következetes igazságkeresése nyugozott le. Az is, de most valami másra gondolok. Öt-hat-hét évvel ezelőtt, amikor a saját regényemen, az *Apám darabokban* című könyvön dolgoztam, sok feljegyzést, családi és hivatalos iratot átböngésztem. Megtaláltam akkor egy kamaszkori feljegyzését. Megdöbönt, hogy tizenhét évesen előre látja a sorsát. 1948. április 22-én írja: „Könnyen ítélek az, aki nem hatol a dolgok mélyére. Ha a bíró ismerné a vádlott életét, lelkivilágát, akkor a legelvetemültebb tömeggyilkost sem tudná halálra ítélni. Ha a pártemberek behatóan tanulmányoznák a politika és pártharcok történetét, a pártvezér rövidesen egyedül találná magát. Legjobb annak, aki tudatlan. Az gátlások nélkül mond ítéletet, mert valójában érzelmeit nyilvánítja ki. A tudós csak hosszas fontolgtatás után mer véleményt nyilvánítani, de még akkor is nyitva hagyja a hátsó kisajtót.”

Ha apám nem hal meg 1987-ben, ötvenhét évesen, akkor valamikor később talán drámát ír Pálffyról. De az is lehet, hogy megegyeznek ő és a legendás redaktor, és más viszonyok közt, élve a rálátás megnyíló lehetőségeivel, folytatja a végtelen történetet az 1336. oldaltól.

TÓTH CSABA

Fénycsapdában

EMLÉKEZÉS PETE GYÖRGYRE ÉS

A RENDSZERVÁLTÁS ELŐTTI ÉLETÜNK

SZERKESZTŐSÉGÉRE

Akkor ezt senki *így* nem érzékelte, nem is gondolt rá, de az idő és a rendszerváltozás távlatából nézve az akkori épp a csúcsra érő szerkesztőség abszolút a célkeresztben volt. Csak azt érzékeltük, hogy napról napra lazább a hurok körülöttünk, egyre kevésbé lehet kordában tartani a múlt beidegződéseit, korábban olajozottan működő mechanizmusait.

Vas megyében egyértelműen az Életünk szerkesztősége és Pete György személye volt a rendszerváltozás előtti évek katalizátora. Minden cselekedetével elment a falig, így érzékelte, hogy hónapról hónapra, sőt hétről hétre egyre messzebb mehet, és ezért mindig mindent meg is tett.

Ezekben az időkben az ő javaslatára „átment” az illetékes fórumokon, hogy a két-szintes szerkesztőség alsó szintjén a lap tevékenységéhez lazábban kapcsolódó kulturális rendezvényeket lehessen szervezni. Mivel a szerkesztőség a Forgó közben volt, ezt Forgó Klubra keresztelte el, aminek az emblémáját (egy Univerzumra utaló spirált) e sorok írója tervezte. Később a rendezvények plakátjait is el kellett készítenem, rendkívül pezsgő szellemi élet alakult ki rövid idő alatt. Az irodalmi rendezvényeket a szerkesztőség és a Magyar Írószövetség Nyugat-dunántúli írócsoportja szervezte, míg a kiállításokat Váradi Gábor és jómagam.

Ezekben a forrongó időkben itt alakult meg a Magyar Nyugat című ellenzéki lap, aminek hivatalból Pete György nem lehetett a szerkesztője, hiszen ez azonnal az állásába került volna, de sajátjának érezte, ő kért meg az 56-ot megidéző plakát megtervezésére is, ami azt sugallta, hogy amit egy korábbi generáció 56-ban elkezdett, azt 89-ben a mostani fogja befejezni. Ugyanakkor épp ő beszélt re arról, hogy megjelenjen a Magyar Nyugatban a *Vas és Aczél képtára* című írásom, ami a Szombathelyi Képtár baloldali beágyazottságáról szólt, ez ugyanis akkor az én állásomba került volna, ha megjelenik.

Az eddig elmondottakból következően, törvényszerűen az Életünk szerkesztősége falai között alakult meg a szombathelyi MDF, ami szintén Pete György érdeme volt, azonban ő a pártpolitikában közvetlenül nem akart részt venni. Ő vetette fel a Művészetek Háza gondolatát is, ami tulajdonképpen a Forgó Klub továbbfejlesztését jelentette volna, azonban ahogy az később megvalósult, teljesen eltért a Forgó Klub rendszerváltó ars poeticájától.

Az 1990-ben megrendezett *Zsdanov utca* (Az ötvenes évek képzőművészete Vas megyében), és a 91-es *Tűrtiltott* kiállítások (A Vas megyei képzőművészet aczélos évtizedei) után 1992-ben a Szombathelyi Képtárban rendezhettük már meg A *gondolat valósága* című kiállítást (Absztrakciós törekvések a Vas megyei képzőművészetben a kezdetektől napjainkig), aminek megnyitására Pete Györgyöt kértem fel, akit abban az időben a megyeszékhely leghitelesebb szellemi emberének véltem. A megnyitó szövegét később *Gondolatok a Képtárban* címmel megjelentette a megyei napilapban. A kiállítás reveláció volt, a szombathelyi vonatkozású részét később a bécsi Collegium Hungaricumban is kiállítottuk.

A szerkesztőségben Pete Györgyön kívül Ambrus Lajos volt még nyitott a képzőművészetre, így A *táj elváltozása* című kiállításomat 1994-ben ő nyitotta meg, a megnyitó írott változata utána megjelent az Életünkben. 1995-ben publikáltam először az Életünkben *Az idő a képzőművészetben* címmel, így e két írással váltam fokozatosan a lap „rész(es)évé”.

Pete György 1999-ig volt az Életünk főszerkesztője, a lap szó szerint az „élete” volt, egyenlő volt vele, ezután megszűnt a közeg, amiben létezett. Ezt az új léthelyzetet nagyon nehezen viselte el, szinte légüres térbe került. A Faludi Ferenc Alapítvány elnökeként még továbbra is kapcsolatban maradt korábbi enjével, de ezt már szinte élve eltemettetésként élte meg. Könyvkiadói tervei éltették, amik helyyel-közzel is csak jóval később valósultak meg.

2005-ben a *Költőnk és kora* című, József Attilára emlékező kiállításom megnyitására Pete Györgyöt kértem fel, amit megtiszteltetésnek vett, és örömmel vállalta el. Először tudta festői munkásságunkról szisztematikusan összeszedni és elmondani gondolatait, sajnos a megnyitó szövege kéziratban maradt.

Később megkeresett, hogy segítsék könyvtervezőt, grafikus találni Varga Írisz Dóra *Örökség* című mesekönyvéhez. Diákjaim közt kisebb pályázatot hirdettem, a pályázók közé elrejtettem leányom munkáit is. A szerző végül őt választotta, ám végül leányom mégis elállt a munkától, mivel szobrászi ambíciói erősebbek voltak a könyvillusztrációnál.

Pár évvel később Pete György ismét megkeresett, ezúttal Sebestyén Gyula *Gesta Hungarorum* című monumentális művéhez keresett grafikus, könyvtervezőt. Szerette volna könyvkiadói munkássága záróakkordjaként újra megjelentetni ezt a kötetet. Németh Zsoltot, volt tanítványomat javasoltam neki, aki végül az ő elképzelései szerint, Jankovics Marcell egy rajzának felhasználásával formát adott a könyvnek.

Pete György hihetetlen kvalitásérzékkel választotta ki a szellemi alkotásokból az értékest, minden műfajban (vers, próza, esszé, tanulmány, képzőművészet) otthonosan mozgott, szellemi polihisztor volt. Atyai természetét, ha már az életben nem adatott meg számára, hogy kiélhesse, szerkesztői, kultúramenedzseri ambícióiban valósította meg, ebben alkotott nagyot, talán térségünkben, régióinkban a legnagyobbat. Ezt a tevékenységét voltak, akik értékelték, voltak, akik nem, barátokat és ellenségeket egyaránt szerzett ezáltal. Azzal, hogy az Életünk szerkesztőségét, szellemi műhelyét a késő-Kádár korszak egyik országosan is jelentős és meghatározó szellemi

központjává emelte, maradandó értéket hozott létre, hagyott maga után, amit sajnos csak nélküle most látunk igazán.

Abban a sötétségben, ami 56 elvesztése után borult erre az országra, minden kis fény sugar a reményt jelentette, a szellem szabadságát, e fényforrásokhoz közeledve mindenütt rajzás indult, szellemi pezsgés, ami sok esetben vesztét is okozta a fény-sóvárgóknak, hisz a remény mégsem teljesült be, az önfeláldozó küzdés majdnem hiábavaló vált, mivel a sötét alvilági hálózatban minden változatlan maradt, így a fénycsapdák is veszítettek vonzásukból.

*Tóth Csaba kiállításának megnyitása 2005-ben. Közreműködik Joós Tamás.
(Garas Kálmán felvétele)*

MAJTHÉNYI LÁSZLÓ

Emlékek Pete Gyurkáról

Szinte mindenki így hívta. Huszonegykét éves lehettem, amikor először találkoztam vele a Forgó közben működő Életünk szerkesztőségében. Pete György, Gyurác Ferenc, Ambrus Lajos – a nyolcvanas évek második felének legendás szerkesztő triumvirátusa, és az elmaradhatatlan szerkesztőségi titkárnő, Editke.

A Németh László Szakkollégiumban Ambrus Lajos vitt egy Hamvas szemináriumot, így kerültem a szerkesztőkkel kapcsolatba. Pete a hetvenes évek végén érkezett a lap élére Budapestről Szombathelyre, és vidéki periodikából országos hírű lapot hoztak össze, fókuszban a nyugati magyar irodalommal. Az ő közvetítésükkel érkeztek Svájból a SMIKK kiadványai. Hamvas kéziratai A/4-es, indigóval sokszorosított gépiratban, bekötött „selyempapíron” terjedtek a nyolcvanas évek közepén.

*

Az egyik első emlékem róla a szerkesztőségben: nyikorgó parketta, elnyűtt szőnyegek és két vendég: Dala József Celldömölkéről/Ság hegyről és Vajda Lajos Borgátáról/Kis-Somlyóról, kezükben egy befont (de lehet hogy kettő...) demizsonnal. Véget nem érni akaró baráti beszélgetés Weöres Sándorról, Berzsenyiről. Aztán az elmaradhatatlan ebéd a VAOSZ-ban, majd folytatás a szerkesztőség familiáris, áporodott, de pezsgő szellemű szobájában.

*

Gyurka imádta Grúziát és a grúzokat, volt egy Tbilisziben kiadott testvér folyóiratuk, a Mnatobi. A nyolcvanas évek végén a szerkesztőség kiadott egy grúz költői változatást, RTVELI – a georgiai irodalom antológiája címmel. Manana Szaledzének volt óriási szerepe ebben a kapcsolatépítésben. Egy alkalommal, amikor Szombathelyen járt, vendégségben voltunk többek között Ambrus Lajossal Gyurkáéknál. Tejfölös-szájúként hallgattam a történeteket a grúz szokásokról. Jó házigazdaként Gyurka volt a szertartásmester, a tamada, aki engedélyt adott a szólásra, és megbüntette azt, aki a pohárköszöntők után nem itta ki rendesen a kecskeszarvból a bort...

*

A nyolcvanas évek végén egy alkalommal Bécs belvárosában jártunk Monoszló Dezsőéknél. Gyurka külsőre kicsit hasonlított is Monoszlóyra, na nem annyira, mint a szintén az Életünk által kiadott Határ Győzőre. Monoszlóy szép mély hangon, már-már dalolva beszélt, érzni lehetett rajta, ahogy a saját mondandóját élvezi. Épp valami rádiójátékon dolgozott az Osztrák Rádiónak. Igazából már arra sem emlékszem, hogy volt-e valami konkrét célja a látogatásunknak. A nagy öregek megittak néhány fröccsöt Dezső bácsi feleségének nem enyhén korholó tekintete alatt, aztán eljöttünk, mint aki jól végezte dolgát. Egyetlen dolog hagyott mély nyomot bennem: Monoszlóy képernyős szövegszerkesztő gépe, amit életemben először láttam és ahogy füstölgő cigarettával a kezében, erősen gesztikulálva elmesélte, hogy ebbe a masinába diktálja műveit a feleségének.

*

Nyolcvankilenc őszén jelent meg a Szombathelyi Ellenzéki Kerekasztal (MDF–SzDSz–Fidesz) közös kétheti lapja, a Magyar Nyugat. A Fő téri szerkesztőség raktárnak használt kis szobáját kaptuk meg, itt szerkesztettük a lapot. Az oldalak elektronikus előállítás – ami nagy szó volt akkor – a SZÜV-ben történt, oda hordtam ki a cikkeket, és nem ritkán a szerzőket is. Két olyan állandó szerzőnk volt, akik soha nem adták le időben a kézírataikat: Láng Gusztáv és Pete György. Gyurkát nem egy alkalommal vittem ki taxival a SZÜV-be, ahol az egyik szedőnek, Berkes Kálmánnak élesben diktálta be a cikkét. Közben jókat húztak a doppingszernek előkészített barackpálinkás üvegből. Ha Gyurka estére végzett, már csak Guszti bátyámból kellett kiperéselni a szöveget. Hozzá hajnali ötkor csöngettem be a lakótelepi lakásuk ajtaján, általában fekete klottgatyában, fehér atlétában, felhúzott szemöldökkel fogadott. Tudta miért jöttem, én meg tudtam, hogy még nincsen kész. Általában reggel 7-8 óra között már vihettem is el tőle a friss kéziratot.

*

Amikor kitört a romániai forradalom 1989 decemberében, gyűjtést indított a Szombathelyi Ellenzéki Kerekasztal és a Magyar Nyugat szerkesztősége. Megható volt átélni, hogy napokon keresztül özönlöttek az emberek, hozták a lisztet, cukrot, száraztésztát. Emlékszem egy aranyos, kedves idős nénire, aki könnyező szemmel hozott egy üveggel a saját baracklekvárjából. De összefogtak a megye cégei, a kenyérgyár, tejüzem, húsipar, a szombathelyi laktanya parancsnoka (ha jól emlékszem: Német ezredes?) pedig katonai teherautót adott. Szenteste előtti napon indult a konvojunk, élén egy mikrobusz haladt, heten-nyolcan ültünk benne és kísértük a szállítmányt. Akikre emlékszem, Pete Gyurka, Hende Csaba, Ádám Károly és Ambrus Lajos. A határra szerettük volna vinni az adományt, sőt, én azt szerettem volna, hogy vigyük át a határon és juttassuk Romániában célba, de épp előző nap lőtték le helikopterről a budapesti taxist. Mindenesetre taknyosként sikerült kierőszakolnom egy szavazást arról éjszaka a kocsiban, hogy átvigyük-e a szállítmányt, de minden idősebb útítársam bölcsőbb is volt nálam, egyhangúlag leszavaztak. Aztán mikor Gyulára értünk, a rendőrök a gyulai kórház udvarára irányítottak bennünket, amikor behajtottunk az ör odalépett hozzánk, és kérte, hogy Majthényi úr fáradjon be a portára, mert telefonon keresik. A szombathelyi laktanya parancsnoka volt, aki csendben, higgadtan arra kért – ismervé azt, ahogy fogalmazott, hogy milyen forrófejű vagyok –, hogy ne vigyem át Románia területére a magyar katonai járműveket, hanem a határon rakodjunk át...

*

Kárpátaljára tartottunk 1990. áprilisának végén Pete Gyurival és Gyurácz Ferencsel, Jánosik Gábor volt a sofőrünk. Magyar nyelvű irodalmat és az Életünk számaint vittük magunkkal a 3-4 napos túrára. Gyurka mondta, pénzt ne hozunk magunkkal, korábbi – főleg georgiai útjaiból fakadóan – egy vagyonnak számító rubelköteg volt nála – csak nem nagyon lehetett elkölteni.

Ungváron éppen alakult meg a KMKSZ, nagy volt a forgalom a városban, ott volt Für Lajos bátyánk és még sokan mások. A Za Kárpácia Hotelben vertünk

tanyát, megnéztük – kívülről, mert zárva volt – az Antikommunista Múzeum má „átalakított” egykori katolikus templomot, a várat, amely akkoriban emlékezetem szerint női börtönként funkcionált. Gyurka nem először járt a szovjet birodalomban, és meglepve tapasztalta, hogy a megszokotthoz képest mennyi mindent lehet kapni, a boltokban volt élelmiszer, a cukrászdában krémes, csak egy dologhoz nem lehetett a boltokban hozzájutni a gorbacsovi alkoholtilalom miatt: szeszes italhoz. Az éttermekben volt bor, sör meg vodka is, de oda meg szinte lehetetlen volt bejutni... Beregszászon szerettünk volna ebédelni, az egykori tiszti kaszinó épületében működött a Zlatnaja Fazan nevű étterem, de mivel május elseje volt, a parkoló tömve volt a Szovtransztvo buszaival, az étterem meg moszkvai turistákkal. Egy ajtónállón fennakadtunk, mikor szerettünk volna asztalhoz és némi harapnivalóhoz jutni, sajnálattal közölte, hogy teltház van, egész napra lefoglalták a turistáknak az éttermet. Én meglepve mondtam neki, hogy furcsának tartom, hogy az új kijevi magyar konzult – és gyorsan, de jelentőségtelesen az öltönyös, nyakkendős, tekintélyes harcsabajszos Gyurkára mutattam – nem engedik be a kíséretével. Gyurka és Gyurác Feri köpninyelni sem tudtak meglepetésükben, de a tekintélyelv hatott, és gyorsan asztalhoz jutottunk a zsúfolt étteremben. Gyurka hamiskás mosollyal, a rá annyira jellemző „he” kiáltással nyugtázta: Na, öcsém ezt jól csináltad! Került az asztalra disznótoros zónaétel, meg ungvári sült kolbászkák literes kárpáti rizling kíséretében.

*

Nem így volt! – kiáltana fel Gyurka, ha még élne és olvasná a fent leírtakat.

A politika sodrásában (1989)

FÜZFA BALÁZS

Pete Györgyre emlékezve

Az Életünk fénykorában, 1985-ben kerültem Szombathelyre. De már egyetemista koromban is sokat hallottam e folyóiratról. Két személy, két jeles irodalomtörténész, Láng Gusztáv és Lőrinczy Huba okán elsősorban. Nekik már Budapesten, ELTE-s tanári és egyetemista körökben is hírük volt. (Sosem gondoltam akkor, hogy egyszer majd a kollégájuk lehetek.)

Pete György főszerkesztő úrral még évekig nem ismertük egymást személyesen, ám számomra az Életünk fellegvára a Belsikátorban már akkor, a nyolcvanas évek második felében felfoghatatlan magasságban honolt. Kétszer jártam a szerkesztőségben a nyolcvanas években. Először egy szociográfiámat vittem be közlésre Ambrus Lajosnak – amiről akkor még sejtethetően aligha lehetett szó, hiszen a rendszerváltás előtt voltunk még, az én szövegem pedig nagyapám szovjetunióbeli hadifogoly-élményeit dolgozta fel. Több folyóirat visszautasította már a közlését addigra, mire az Életünk közelébe kerültem. Másodszor pedig akkor jártam ama híres redakcióban – akkor immár sokakkal együtt –, amikor tucatnyi skandináv egyetemi vendégünk volt (tanárok és hallgatók egyaránt, öt országból), és vendégségbe vittük oda őket. Ez egészen biztosan a Páneurópai Piknik évében történt, azaz 1989-ben. A Nyugatról jövő – főleg értelmiségi! – vendégek gyanúsak voltak még akkor a hatalom számára, ám az Életünkben nyilvánvalóan otthonosan mozoghattak ők is, mi is, és ez elsősorban nyilván a főszerkesztő, illetve az általa megteremtett nyugodt légkör miatt lehetett így. Gyurác Ferenc fogadott bennünket készséggel a szerkesztőség nevében, s vele beszélgettünk talán egy órán át derűsen és optimistán, a tisztulójövőbe vetett hittel. Előtte vagy éppenséggel utána, már nem emlékszem, de arra nagyon is, hogy a vasfüggöny romjait néztük meg nyugati vendégeinkkel Pornóapátinál, nyilván erre voltak a leginkább kíváncsiak – mi pedig, kiszabadulva kertrezeinkből, némi büszkeséggel mutattuk meg nekik egy letűnni készülő kor relikviáit.

Pete Gyuri aztán, évtized múlva kikerült az Életünk köreiből – az okokat én nem tudtam akkor sem, most sem –, viszont a mi személyes ismeretségünk tulajdonképpen ezektől az évektől datálódik. 2000 körül járhattunk, amikortól kezdve egyre többször futottunk össze s váltottunk szót egy-egy irodalmi rendezvényen. Mindig meglepődtem, hogy mennyire jól tájékozott a legkisebb, irodalmat érintő kérdésekben is, sőt, még az én igencsak szerény munkáimat is ismeri (melyek akkoriban még a szerénynél is szerényebbek voltak). Persze, mert miként a nagy szerkesztők (Osvát, Babits) és a nagy tanárok (Horváth János, Szerb Antal, Hankiss Elemér, Zsolnai József), ő is mindent elolvasott. És a „minden” itt azt jelenti, hogy tényleg mindent. Nem a sűrűjét, nem bizonyos témákat, hanem valóban mindent. Ráadásul ez a minden a fejében is megmaradt. Végtelen irigykedéssel hallgattam őt mindig, s szedgettem közelében a tudásmorzsákat.

Nem ismertem Őt jól, nem ismertem Őt közelről. Nekem már tulajdonképpen csak a legendája jutott. De nem is bánom ezt nagyon, mert ugyanakkor a legendája volt hozzám igazán közel. Egy olyan szerkesztőnek a legendája, aki képes volt Szombathelyen – a Vasfüggöny közelében! – egy országos érvényű és értékű, mondhatni elsődleges frissességű folyóiratot összeszervezni és hosszú évekig működtetni. Vagyis egy olyan szerkesztő arcéle rajzolódik ki előttem ma is, ha Rá gondolok, aki mert kockáztatni, mert különbözni, mert nem félni, mert rajongani: szerzőkért, mondatokért, szavakért, betűkért. Ennél többet pedig, emitt az ég alatt, aligha tehetünk.

Pósfai János újságíróval és Dala József kulturális „mindenessel” Weöres Sándor és Károlyi Amy kertjében (Vasi Szemle, 2011. 5-6. szám)

CSIDER SÁNDOR

A szíved varázshegedű

„Szellemi értelemben mindnyájan abból élünk, amit életünk döntő óráiban mások adtak nekünk.” Albert Schweitzer igazságát magam is megtapasztaltam, miután egy köteg verssel a kezemben 2005-ben felkerestem Pete Györgyöt.

Úgy látta, hogy vannak megjelenésre alkalmas részletek, ám sok rajtuk a csiszolnivaló. Ha elfogadom a segítségét, szívesen mellém áll. Hónapokig tartó, élményekkel teli *munka* várt ránk.

Egyetemes műveltségével, kiváló esztétikai érzékével minden egyes szót átvilágított. Ceruza volt a kezében, pontot tett oda, ahol valami nem tetszett neki. A javítás dolgát rám bízta, nem akadályozott függetlenségemben. Véleménye megfellebezhetetlen volt a számomra. *Nem elég jól írni, a legjobbra törekedj!* – figyelmeztetett.

Egy-egy szó vagy versrészlet megindította gondolatainak áradatát. Letette kezéből a ceruzát, hátradőlt és rögtönzött előadásokba kezdett. Beszélt az Isten és az ember kapcsolatáról, a teremtésről, életről és halálról, a művészet és a tudomány kapcsolatáról, a Mindenségről s benne mindenről. Mélységekbe és magasságokba kalauzolt. Mondandójába beleszótt életútjának állomásait, titkaiba avatott. Mosolya mögött eredendő szomorúság bujkált. Láttam, gyakran könnyes a szeme.

Egy este a főtéri Bécsi Kávézóban dolgoztunk, amikor néhány percre magára kellett hagynom. Mire visszaértem Gyuri megírta a Tanítás című versét. A költők sorának mestere versíróként tudtommal egyetlen egyszer, ekkor nyilvánult meg. Megszólalt benne a VARÁZSHEGEDŰ és ő lejegyezte a *hangját*:

Tanítás

A szíved varázshegedű,
ha húrján te vagy a vonó.
A Mindenség üzen veled,
ha megérted, mi a Való.

Keltds életre a dallamot,
ami te vagy, de nem tiéd,
sződd bele búdat, bánatod,
öröm és bánat mit sem ér.

Csak a dallam, a hegedű,
amit megvenni nem lehet,
de apránként magadból tán
lassacskán felépíted.

Miután kiadójánál, az Életünk – Faludi Ferenc Alapítványnál megjelent az általa szerkesztett első kötetem, én már nem voltam ugyanaz az ember, mint annak előtte. Gondolatai otthonra leltek bennem. Alkotó beszélgetéseink óta másként látom a világot s magamat.

Az Életünk folyóirat egykori legendás főszerkesztője mások szolgálatában lelte meg örömét. Így teremtette meg a pótolhatatlan, nem feledhető PETE GYÖRGYÖT.

E VARGA ÍRISZ DÓRA „Csontig...”

Pete György mindig azt kérdezte tőlem találkozóink alkalmával, amikor megmutattam neki regényem újabb fejezetét a Zöldszigetben, a Luxembourg Kávézóban, a Bécsiben..., éppen aktuális törzshelyünkön, ahova évszaktól függően kihelyeztük a Faludi Ferenc Műhely kétszemélyes tagozatát: „De mire is megy ki ez az egész? És miért a lepkék?” ...Korvinuszt, a meghatározó szimbolikus figuráját a regénynek, egyenesen neki köszönhetem. A hollóm ugyanis először rigó volt, feketerigó. „Miért nem inkább holló?” Igen, miért is ne inkább holló? Milyen igaza volt ebben is, mert hogy is tudta volna a kellő magasba emelni a történetet egy feketerigó, ha mégoly nagyravágó is! Érdek nélküli érdekeltség – ha mindenáron definiálni akarnám munkakapcsolatunkat. De igazabb, ha néven nevezem: valójában Barátság szövődött közöttünk. A legfontosabb iránymutatása szó szerint belém égett: „Csontig kell sütni a húst!”

Csider István felvétele

G Á L J Ó Z S E F

Pete György emléke

1992-ben ajándékozás révén Szántó Piroska 197 grafikája és 51 festménye, életművének jelentős darabjai Vas megyébe kerültek. Az előkészületi tárgyalások éveken át folytak, amelynek eredményeként az alkotások otthona a Szombathelyi Képtár lett. E munkálatok közben (nem voltam tárgyaló, de értesültem az aktuális „állapotról” N.N. tájékoztatásából) gondoltam arra, hogy az ajándékozó alkotót is kissé alaposabban meg kellene ismertetni az érdeklődőkkel, nem is beszélve arról, hogy Szántó Piroska ekkor már nem csak képeivel, hanem írásaival (Bálám számára, Akt, Forradalmi szvit) is jelen volt az ország kulturális életében.

A megismertetésnek számomra legelérhetőbb fóruma az Életünk volt. A főszerkesztőt akkor még személyesen nem ismertem, de tudtam ki ez a jellegzetes járású és feltűnő bajszú úr. Tudtam, hogy ő Pete György, ismerősei szerint Petegyuri. A folyóiratot már a Pete „korszak” előtt is át-atlapoztam, néhány érdekesnek látszó írását azért el is olvastam. Később Petét is hallottam néhányszor különböző fórumon, irodalmi esteken megszólalni. Nem csak a „szakmáról,” hanem a hétköznapiokról is tudott érdekeseket mondani.

Ismeretlenül szólítottam meg: elmondtam neki, hogy egy „terjedelmesebb” interjúra szeretném kérni Szántó Piroskát. Igényt tartana-e erre? Meglepetésemre és örömömre nem utasított el a gyakran hangoztatott mondattal „lábom termést nem veszek.” „Megvette,” talán nem is tartotta hosszadalmasnak a 16 oldalas interjút (1992/1 sz.), mert változtatás nélkül közölte. Ez persze elsősorban Szántó Piroska érdeme volt, aki a mondatait is mindig jól tudta érzékelhető, képekben is láttató, szívesen olvasható formába önteni.

Ez volt az első „találkozója” az Életünkkel. 1998-ban másodszor, valószínű, hogy folyóiratban utoljára megszólaló súlyos beteg Szántó Piroskával készült másik beszélgetésünknek is az Életünk (1998. 7-8. sz.) adott helyt, ez már sajnos a festőművész búcsúja volt az élettől. Egy másik számban Gyulay Líviusz fogalmazta meg általam az Életünknek, hogy szerinte „az illusztráció – kísérezene.”

Pete György ezeknek az interjúknak a közreadásával adott bizalmat arra, hogy később megszólaltathassam (már Alexa Károly irányítása alatt) azokat a képzőművészeket, elsősorban Vas megyei, vagy a megyéhez kötődőket, akik főleg a XX. század második felében meghatározói voltak a Nyugat-Dunántúli képzőművészeti életének.

Az Életünk olvasói remélhetően még nem felejtették el Pete munkásságának azt az irodalomtörténeti jelentőségét sem, amelynek köszönhetően sokan ekkor ismerhettük meg a határon túli magyar írók, költők nevét, munkásságát. Én legalábbis itt találkoztam velük először.

Nem lehet eléggé hangsúlyozni, hogy a „Pete-leltárban” fontos szerep jutott a Hamvas Béla életmű „föltámasztásának” is csakúgy, mint az Életünk könyvsorozat újabb kötetei kiadásának, amelyben Hamvas Béla és Határ Győző művei is megjelentek.

A főszerkesztőnek nem tartoztam a baráti köréhez. A Berzsenyi Könyvtárban azonban, főleg már főszerkesztősége utáni időben, többször is találkoztunk, ilyenkor szót váltottunk aktuális munkájáról, közérzetéről. Jegyzetei mellett mindig ott tornyosultak a régi Életünk számai. A folyóirat történetének megírásához gyűjtötte az anyagot. Nem tudom elkészült-e.

Még egy fontos – sajnos kudarcos – elképzelésemhez is segítséget adott. Szerettem volna föltérképezni, hogyan tudják a megye pedagógusai fölismerni, segíteni a különböző területen tehetséges diákjaikat. Ezt a kulturális – elsősorban az irodalmi – életben jelentős alkotók megkeresésével próbáltam (volna) illusztrálni, kérve, mondják el ők is példaként pályájuk indulásában miként segítette iskolájuk. Javaslatot, címeket kértem tőle, kiket lehetne megkeresnem. Pete többeket javasolt és közülük néhányan meg is tiszteltek a válaszukkal, köztük a határokon túlról Határ Győző és Sütő András is.

(Kár, hogy ezek a mondatok inkább rólam szólnak és nem róla, Pete Györgyről. Pironkodom is miatta.)

A Talpig Vasban kötetbemutatóján Láng Gusztávval és a kiadó Gyurácz Ferencsel, 2010. június 17-én (Rozán Eszter felvétele, vaskarika.hu.)

TURCZI ISTVÁN

Metamorfózis

*Pete Gyurira emlékezve,
egykori kedves versével*

A vereség után mindenki elfordult tőlem

Kétségbeesésemben elhatároztam, hogy ezentúl rugalmasabban haladok a korral és szemafornak álcazom magam egy kisvárosi vasútállomáson. Azután vasúti fékező lettem, de valaki kérte a bizonyítványt. Máskor mezei nyúl voltam nagy piros szemekkel, de rámtaláltak a vadászok. Nincs több trükköm: marad a való látszat: győztesnek kell feltüntetnem magam, hogy időben rajtaüthessek másik énem gyanútlan lelkiismeretén. A hazugság hasznos kábítószer mammutok, medvék, sarki ludak és papagájok ellen. Bármikor beve(t)hető, s a hatás is biztosított, csak az adagolást kell illendően megválasztani. Az efféle szérum a viperát is balzsamos ágyba kényszeríti, a dögkeselyűből így lesz postagalamb, s a rezervátumból jól szituált szeretetotthon. Nesze neked, szólt maradék lelkiismeretem, és széttéphetetlen ráccsá változott. Most körül vagyok véve mammutokkal, barlangi medvékkel, sarki ludakkal, papagájokkal, viperákkal, dögkeselyűkkel, és a kábítószerem is elfogyott. Új módszerhez kell folyamodnom: vadőr leszek az anyag nem vész el csak védekezik

A SZERKESZTŐ ÉS KORA

AZ ÉLETÜNK ARCHÍVUMÁBÓL

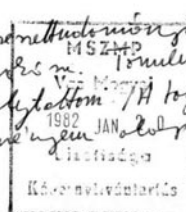

Önéletrajz

1944 február 20-án születtem Budapesten. Édesapám, néhai Pété Gyula szobrász mester volt. Édesanyjom, néhai Pété Gyulóné, sz: Saffó Vilma - köztisztviselő volt, majd 1953-tól nyugdíjazásáig a Magyar Filmnépszerűsítőben dolgozott albumintézkedéseket. Őken nagyon kedvelték. Két nővérem fűszert, egyike már nyugdíjas, a másik a MHLÉV dolgozója. Két bátyám nővérem.

Középiskolai tanulmányaimat az Állami Arpád Gimnáziumban végeztem 1958-62 között. 1962-ben érettségiztem jó eredménnyel, majd betűnyelvi ipari tanulmányok jelentkezték. 1964-ben lettem le - kitüntetéssel a nyomdai vizsgát. 1962-67 között az Athenaeum Nyomdában dolgoztam. Viszonylag korai életről intenzíven érdeklődtem az irodalom, a művészet, és a filmvilág iránt. Az iskolai életben, szabadidőben, ill. a KISZ - szervezetben is ilyen irányú munkát végeztem. Az Athenaeum Nyomdában lehetett ideális körökben tanulni - külső munkatársaként - újságírói tevékenységet folytatni. 1964-69 között számos lap foglalkoztatott rendszeresen. (Főként a Teológusok lapja) Dolgoztam a Népszava és a Hétféla Hétet rovatban is. 1965-67 között intenzív munkát végeztem az Athenaeum Nyomda üzemi lapján.

1965-ben jelentkezték az ELTE Bölcsészettudományi Kar Esti Tagozata magyar - történelem szakára. Tanulmányaimat 1967-től a nappali tagozaton folytattam. A tagozaton világhírű hazai kitűnő tanárai közül az egyik volt Kovács Árpád a rektor!

Egyéb tevékenységeim mellett 1972-74 között a daktatór
 a. folyóiratnál vezette elővioletűst szerkesztést, majd
 1975-től 1977-ig az Ujvási Magyar iskolai tanács
 /Műhely/ rendszerében leteleltetést. E munkám során
 néhány megállapítást vezettem a pedagógusok helye-
 tébe, gondjába. 1977 márciusától - felkészítés- és
 Elektromos című iskolai - tanács- és tanács- folyó-
 irat szerkesztése, igazgatói munkatársai és szerkesztői
 és tanácsadói. Felkészítés a Magyar Művelődési
 és Ujvási Központ működésére. Az elmúlt idő
 alatt a rendszerben munkájának eredményeire
 a. a további tanács- megállapítások Elektromos meg-
 szerkesztése a további megállapítások, és 1982-től pedig
 III. kötetűs leírás II. kötetűs leírás minősítették elő.
 (Tájékoztató: Hírtől) Munkámra vonatkozóan 1981.
 novemberében megkötött a Magyar Művelődési Magyar
 Munkatársi Szervezet. (Magyar és 1981 óta a Magyar Művelődési Szerve-
 zethez hozzá tartozó és igazgató a folyóirat és a saját
 iskolai iskolai tevékenység és megállapítás.)

Szombathely 1981. december 10.

KULTURÁLIS MINISZTERIUM

Postacím: 1363 Budapest, Pf. 69.

Telefon: 118-600, 125-390 — Telex: 235935

Irodalmi Osztály

Ügyiratszám: 61.268/75

Előadó:

Tárgy:

Hiv. sz.:

Melléklet:

1975/3

Kulcsár János főszerkesztő
elvtársnak
Életünk Szerkesztősége
9700 Szombathely
Rákóczi út 3.

Kedves Kulcsár Elvtárs!

Tervét, hogy az Életünk a Szovjet Kultura Napjai alkalmából mari szerzőktől kíván blokkot közölni, jó és hasznosnak ígérkező vállalkozásnak ítéljük. A szerzői jogdíjak a Szovjetunió vonatkozásában forintban is megoldhatók. A lebonyolítás a Vas megyei Lapkiadó Vállalaton és a Szerzői Jogvédő Hivatalon keresztül történhet. Az Életünk forduljon levélben a Lapkiadóhoz, hogy a szovjet szerzők megállapított jogdíjait utalják át a Szerzői Jogvédő Hivatalhoz. A Lapkiadó írjon ez ügyben levelet Timár elvtársnak és kérje meg a jogdíjak folyósítására. Miután a honorárium-átlag a Szovjetunióban magasabb, mint Magyarországon kb. a következő honoráriumok látszanak elfogadhatónak: vers soronként 10-15 Ft., próza flekkenként 100-120 Ft.

Egyébiránt szívesen vennénk, ha a közeljövőben létrejöhetne egy műhelybeszélgetés az Életünk helyzetével, munkájával, terveivel kapcsolatban.

Budapest, 1975. szeptember 17.

Tisztelt Pete Elvtárs!

Az MSZMP Központi Bizottsága nyilvánosságra hozta és széles körben vitára bocsátotta a párt XII. kongresszusa irányelveit. A Központi Bizottság a párttagok mellett érdeklődéssel várja a pártönkivüli közvélemény véleményeit, javaslatait is.

A megyei pártbizottság számít a megyében élő művészek felelősségteljes véleményeire, az elkövetkezendő esztendő tennivalóira vonatkozó elképzeléseire.

Ezért tisztelettel kérjük, hogy a mellékelt kongresszusi irányelveket tanulmányozza át, és a véleményeit, javaslatait január 24-én /csütörtökön/ 14.00 órákor Szombathelyen, a Bartók Béla zeneiskolában rendezendő vitán mondja el.

Megjelenésére és a vitában való aktív részvételére feltétlenül számítunk.

Elvtársi üdvözléssel:

Rácz János :/

megyei titkár

NAGYVILÁG
VILÁGIRODALMI FOLYÓIRAT
1054 Budapest, Széchenyi u. 1.
TELEFON: 321-160, 120-839

Budapest, 19 81. II. 18.

P e t e György
Szombathely

Kedves Gyuri !

Egy konkrét ajánlattal szeretnék zavarani. Megkaptam Szépfalusi Istvánnak az ausztriai magyarokról szóló közel-múltban megjelent könyvét /Lássatok, halljátok egymást! Bern 1980./ . 4-5 flekkes ismertetést írnék róla. Először Nektek akartam följajnlani, mert profilotokba vág.

Föltétlenül várom válaszd, érdekel-e Benneteket a dolog.

Jó barátsággal üdvözl:

King (tal)

Megyei Művelődési és Ifjúsági Központ
9700.Szombathely, Ady tér 5.

Tárgy: megkeresés.

Art - 3/17

Életünk Szerkesztősége.
Szombathely, Savaria u.25.
Pete György részére.

1983.októberében Bozsokon tartózkodó vendégeivel meglátogatta a Velei Stúdió Faragóházát. Ott 500.-Ft értékű népművészeti/fafaragás/tárgyat vásároltak meg vendégei. Kérem a vásárolt tárgyak értékét címre sürgősen feladni szíveskedjék. A könyvelést ezen probléma miatt lezárni nem tudjuk. Kérem sürgős intézkedését.

Velem, 1984. febr. 22.

Artner Margit
programszervező

VAS MEGYEI LAPKIADÓ VÁLLALAT

9701 SZOMBATHELY, BÉRSZENYI TÉR 2.
PF.: 100 — TELEFON: 12-393.

Szombathely, 1984. május 10

Pénzforg. jelölés szám 470-11641

Ugyintéző: Dr. Gyné/Szné

Levelünk ikt. száma: 264/1. /84

I g a z o l á s

Igazoljuk, Hogy Pete György az Életünk c. irodalmi folyóirat
főszerkesztője: Állandó lakóhelye Budapest Kavics ut 16.,
1983 évi 1 hónapra eső átlagkeresete: 9.000.- Ft

Ezt az igazolást szovjet vendég meghívásához szükséges ügyintézés
céljából adtuk ki, mely vendéglátással kapcsolatban a vállalatunk
semmilyen költséget és felelősséget nem vállal.

VASMEGYEI LAPKIADÓ VÁLLALAT
SZOMBATHELY
Steiner Sándor Benédek Mihály
igazgató főkönyvelő

Тбилиси. Панорама города.
თბილისი. ქალაქის პანორამა.
Фото Г. Костенко

Üdvözletemet
szüldémi gratulációval
"Kisbarnai a regyő-
biy" jelisével. (Оттук
с мажориниом и интелуид)

Pete Gy

Индекс предприятия связи места назначения

Куда: Szombathely
ELEKTORAT - Szerviz
HUNGARIAN
Кому: Mindenkinék
Индекс предприятия связи и адрес
отправителя

Pete György elvtársnak,
ÉLETÜNK főszerkesztője
Szombathely

Kérem Főszerkesztő Elvtársat, póstafordultával adjon írásos igazolójelentést arról, hogy milyen megfontolások alapján közölte le Varga Imre "Nem kár" c. versét, különös tekintettel arra is, hogy hangsúlyos helyen, a lap élén publikálta.

Budapest, 1982. október 20.

Elvtársi üdvözléssel:

Róth Dezső

VARGA IMRE

Nem kár

Mézes-szavú költőknek bitorlásul

Minden rosszat visszatart
magában ez a nép:
jogos dühét, szitkait, igazát
takargatja mint szegyenét.

Mézelt szavakkal, mázolt mondatokkal
szól aki nevükben beszél.
Itt csak tavasz van, hajnalpír, aranyfény
meg lengécske szél.

Az üröm s a maró méreg
odabent marad.
Ömlenek bőven cukros dallamok
s feledve Kufstein és Arad.

Rontja a gyomrot, marja a máját,
rágja a szívet,
mit kimondani kell, elmondani kell,
míg szólni van hited.

Törne csak téboly, időleges,
e finomka csapatra,
odabenn megromló igazát
hogy világra fakassza.

Áradjon csak a maró nedv
akár folyónyi magasan,
amit szét dönt, elvisz, letarol,
szért nem kár, ha odavan.

I g a z o l ó j e l e n t é s

Varga Imre 1971, az Egyszemű éjszaka c. antológia megjelenése óta folyamatosan jelen volt a szlovákiai magyar irodalmi életben. Több évig az Irodalmi Szemle szerkesztőjeként dolgozott. 3 önálló verseskötete jelent meg a magyar-csehszlovák közös könyvkiadás keretében, melyeket Magyarországon is terjesztettek. Neve ismerősen cseng nálunk is. Irodalmi köztudatunkban Varga Imre azt a teljesítményt és rangot jelenti, mint amit Király László, vagy Farkas Árpád neve fémjelez a romániai magyar költészetben.

A vers a szlovákiai magyar kisebbség szorongatott léthelyzetéből fakad, azt tükrözi. Indulatainak közvetlenebb forrása a pozsonyi Magyar Szóban 1980-ban a szlovákiai magyar költészet szerepéről, lehetőségeiről lefolyt, Magyarországon is élénk figyelmet és visszhangot kiváltó vita volt. Egyfajta "mit tehet a költő" vita is volt ez, amely ^{ben}hangsúlyos szerephez jutott egy olyan nézet - gyakran dilettáns költők által kifejtve -, amely a nemzetiségi létproblémákat figyelmen kívül hagyó, népieskedő lira, lényegében véve a provincializmus és epigonizmus pálmát követelte az Irodalmi Szemle és Madách Kiadó, de az egész csehszlovák irodalmi élet által is elismert élvonalbeli teljesítményekkel szemben. A vers ajánlása "Mézes szavu költőinknek ajánlom" világosan utal erre, márcsak azért is, mert Varga Imre jelenleg sem érthetné, de a vers megírásának idejében semmiképpen sem érthette másra az "ink" többes számú birtokos ragot, mint a szlovákiai magyar költőkre.

A vers arm poética, mely a költő néphez való elkötelezettségét fogalmazza meg, nagy emociális erővel. Annak a költői magatartásnak a mai érvényességét hangsúlyozza, mely a magyar költészet u.n. "fővonalának" volt eszménye. Ha úgy tesszük, parafrázisként is felfogható a vers, ha nem is egy konkrét mű, de egy, már sok költő által, sok versben megfogalmazott költői magatartás parafrázisaként. Allúziós lehetőséget kínál Petőfi

A XIX. század költői című verséhez éppugy, mint Ady, József Attila vagy akár közelebbi idők elkötelezett, népben, nemzetben gondolkodó, a költészet közösségi szerepét hangsúlyozó irányzataihoz. Plebejus indulat, maró guny, vateszi emelkedettség, harmónikusán olvad össze a versben és jelentésében ki áll tágul. Mint ars poetica, minden idők ars poeticáihoz hasonlóan, a világ állapotáról is vall, nemcsak a költészetéről, s e tágabb jelentése is mélyen etikus, közösségi fogantatású. A bajok gyökeréig leásó, önmagával számotvető, a megújulást akaró és merő társadalmi elkötelezettség verse is, a Nem kár, s ezért indulatai alapvetően a megtisztulást, a továbblépést, a visszahúzó erőktől való megszabadulást célozzák. A vers katartikus, de optimista, hisz a jövőben, a kibontakozás belsőleg adott lehetőségében. Jelentős költői teljesítmény.

E költői és közösségi értékei következtében soroltuk szeptemberi számunk élére e verset, melynek fentebb emlegett általános érvényű üzenetét - úgy véltük - itt és most mi is vállalhatjuk. A vers direkt sikja - szerintünk - semmilyen olvasatban sem applikálható a mi viszonyainkra. /Egyébként a vers márcsak dimenziója, a választott forma miatt is messze túlnő minden aktualizálhatón./ Ennek bizonyosságaként két tényt kívánok felhozni. Először. A mai magyar költészetet, vagy tágabban a mai magyar közszellemet, közgondolkodást minden inkább jellemzi, mint az optimista önáltatás, l'art pour l'art szépelgés. Kibontakozó gazdasági-társadalmi reformpolitikánkat éppen a minden korábbinál nyitabb, őszintébb, a népet felnőttnek és partnertnek tekintő felelős beszéd jellemzi. Elképzelhetetlennek tűnt és tűnik számunkra, hogy ebben a versben politikánkra utaló sandaságot lehessen feltenni. A másik tény. Ha - szerintünk minden alap nélkül - feltennénk is a vers szerzőjéről, hogy a mai magyar viszonyokat kívánja bírálni, ellentmond eme vélekedésnek már az a puszta tény is, hogy a vers bizonyíthatóan Csehszlovákiában keletkezett, más oldalról pedig az, hogy szerzője másfél esztendő óta már Magyarországra áttelepülve folya-modik a magyar állampolgárságért. Ugy véljük, ha politikánkkal

alapvetően nem érezne és nem vállalna közösséget, ezt aligha tenné. Azzal, hogy Magyarországon kíván élni és alkotni, Varga Imre emberileg is bizonyította pozitív elkötelezettségét. Megjegyezni kívánom továbbá, hogy Varga Imrét szeptemberi számunkban sem csupán a jogos kisebbségi indulat szülte versével szerepeltettük, hanem az egyik legkiválóbb szlovák költő Lubomír Feldek verseinek avatott tolmácsolójaként, a közép-keleteurópai népek közeledésén aktívan munkálkodó költőként is. S hogy ez nem egyszeri kivélte, erre folyóiratunk előző számaiból is idézhetünk példákat, amióta Varga Imre az életünk külső munkatársa lett.

Végül egy sajnálatos, ám szerkesztőségünk szándékától független tényre szeretnénk utalni. Szeptemberi számunk anyagát júliusban adtuk nyomdába. Az, hogy általunk is érthetetlenül nagy késéssel //! és éppen október 20-a után //! hagyta el a nyomdát, egy sokkal feszültebb időszakban, mint gondolható volt a nyár derekán, nemrajtunk mult. S ha ez tápul szolgálhatott netán tulzó kombinációknak, őszintén sajnáljuk, remélve, hogy az általunk itt előadottak meggyőzik felügyelő szerveinket arról, hogy pozitív szándékok, az érték tisztelete és megbecsülése vezéreltek bennünket, amikor nyíltan vállaltuk Varga Imre versét folyóiratunk első oldalán.

Szombathely, 1982. október 28.

Pete György
főszerkesztő

Száraz György archívumából

Száraz György (befejezetlen-befejezhetetlen) életrajzi esszéjét
Pálffy Györgyről, *A tábornok címmel XXXV folytatásban közölte*
az *Életünk* (1981. 3. – 1984. 4. szám)

György Gyuri !

December 18-án, kedden este 6 órakor, a **Museum Kávéház** különtermében munkajellegű, de hangsúlyozottan bardti eszmecsere-t szeretnénk folytatni munkatársainkkal – jóféle italok mellett. Remélhetően ez a kardcsongy és ujév előtti találkozás serkentően fog hatni valamennyiünkre, főként szellemi értelemben. Kritikai észrevételekre és új kéziratokra egyaránt számítva várjuk Önt

Pálffy György
az *ÉLETÜNK* szerkesztője

Szombathely, 1979. december 10-én.

Száraz Györgynek
Budapestre

Kedves Gyurkám,
most vettem meg az *Életünk* 5-6. számát és rávetettem magam nyilatkozatodra. Rég olvastam ilyen erősen rezonáló szavakat. Szívesen írnám, hogy egy felnőtt nép felnőtt fiának szavai ezek, de csak azt írhatom, hogy egy felnőtt ember szavai; ez sem kevés, ez is vigasztaló már. A legjobbak belátása, így gondolkodása reményt ad és fölemelő érzést sugall.

Szeged, 1980. jun. 12. Ülél és üdvözlél:

/Ilia Miska /

Száraz Györgynek
Budapestre

Kedves Gyurkám,

tegnap nyilván odaértél Pete Gyuriékhoz a Nyugati restijébe, de én már nem tudtalak megvárni, mert jött a vonat. Nem is a vonat miatt siettem, hanem mert igen kutyául vagyok, megint a téli bajtól, bronchitis spastica + egy kis asztma körítve. Alig bírtam hazajönni, itthon már hatalmas köh fogadott és csak szép lassu ballagással értem ki a lakótelepre a nagy ködben. Hát ezért nem vártalak meg, pedig még volt egy későbbi vonatom is 5 óra után. Ne haragudj.

Az asztalnál ülő közös barátoktól tudom, hogy igent mondtál a K-ra. Nagyon remélem, hogy jó lehetőségekkel indulhatsz és főleg jó személyi feltételek között. Nagy baj lenne, ha egy áldatlan személyi küszködésbe kellene belemenni az érdemi munka helyett. Nem tudom a feltételeket, de majd csak szót váltunk valamikor és elmondod mi is hogyan van.

Egyelőre nem utazhatom Pestre, mert kutyául vagyok. Még van két hét a félévi szünnetig, addig csak az órákat tartom meg, semmi másért nem megyek be az egyetemre. Aztán meg újra itthon próbálom magam kúrálni.

Szeged, 1982. dec. 4.

Feleségednek kézcsókját küldi, téged
ölel szerető hivatok: Ilia Miska

Ilia Miska

MAGVETŐ KÖNYVKIADÓ

1806 Budapest V., Vörösmarty tér 1.
Telefon: 176-222
Titkárság: 185-308
Műszaki osztály: 185-219
MNB számla száma: 215-11770

Budapest, ~~1980~~ 1980. jan. 10.

Ügylintéző:

Iktató sz.:

Tárgy:

Hadtörténeti Intézet

Nádor Tibor alezredes elvtárs, parancsnok

Budapest

Tisztelt Parancsnok Elvtárs!

Száraz György író, a Magvető Könyvkiadó megbízásából
Pálffy György tábornokról monográfiát ír.

Kérjük, hogy a munkájához szükséges forrásanyagot
rendelkezésére bocsátani sziveskedjenek és - amennyiben módjukban
áll - az olvasótermi kutatás mellett a kért könyvek kikölcsönzésé-
nek lehetőségét is biztosítsák számára.

Segítségükért előre is köszönetünket fejezzük ki.

Elvtársi üdvözléssel

Kardos György
Kardos György/
igazgató

Egy. Miskai

1980. június 7.

Kedves György!

Röstellkedve írom ezt a levelet: hiszen csak most köszönöm meg a drámakötetért kapott nivódijat is. Mentségeket persze mindig talál az ember; ezúttal azonban csakugyan vannak, amik, ha nem is mentik, de talán enyhítik a vétség súlyát. Anyósom hónapok óta beteg volt, gyomorrákkal; a kórházi kivizsgálás után hazahoztuk, nem akarván elfekvőbe "suvasztani"; ez a legutóbbi időkben már pelenkázást, éjjel-nappali váltott családi ügyeletet jelentett. Végül csöndesen, szépen halt meg, idehaza. Aztán a temetés következett, s ami ezzel jár. Mostanában szedjük össze magunkat, s zökkenünk vissza a "normális" életvitelbe.

Kérlek, ne haragudj a hanyagságért, s hidd el: igen nagy örömet szerzett a nivódij - s nem csak anyagi értelemben.

A másik, amiért írok - s ami levelem megnyújtja kicsit - , az, ami, gondolom, legjobban érdekelt: a Pálffy-kötet dolga. Gondjaimról már beszéltem "eked; azt hiszem, a monográfiának 1948 őszén vagy 1949 tavaszán kéne zárulnia - de ebben még mindig nem vagyok egészen bizonyos. A dologhoz tartozik, hogy Tito halála után írtam egy 30 oldalas esszé-félfét, s annak egyik "fejezete" az 1948-53 közötti időszakról szól, tehát erősen találkozik a Pálffy-témával. Az És, majd az Új Tükör visszahökölt tőle, jelenleg a ^Valóságnál van. /Hittem szerint nem provokatív, hanem tisztázó jellegű./ A dolog mindenestre a fentebb írottakat erősíti.

Említettem, hogy az És-beli Pálffy-cikk egy kicsit a műfaj ki-tapogatása is akart lenni. S a 80 huszár-ban megjelent Sára-inter-júm is valami ilyesmivé vált. A beszélgetés valójában fiktív, magam konstruáltam - s részben rekonstruáltam - régebbi Sára-nyilatkoza-

tok, beszélgetések s nem utolsó sorban a művek alapján. Itt kerestem - s véltem megtalálni - a Pálffy-monográfia formáját is. A bőséges anyag - levelek, publikációk stb. - lehetőséget ad bizonyos "szellemidézésre", fiktív voltukban is pontos és jellemző "interjú"-szövegekre. A fejezetek váltakozása: hol őt "szóltatom meg", hol magam igyekszem esszé-formában jellemezni a kort, a korok és idők változásait, az erővonalakat stb. Ebből viszont következett a másik lehetőség a tágításra: nemcsak Pálffyt szóltatni meg, hanem másokat is - róla. Katára gondoltam elsősorban - vele folytatott beszélgetéseink jegyzetanyagából gyönyörűen rekonstruálható egy ilyen "interjú". /Ezt, kérlek, ne emlited neki, meglepetésnek szánom./ Megvan az anyag a hajdani Izzó-beli kollégával, későbbi bori fogollyal is. S most bököm ki a lényegét: szeretnék Veled is egy hasonló beszélgetést beiktatni. Érzed bizonyosan, a személyiség ilyenfajta "körüljárása" nagyon gazdagíthatná, plasztikusabbá tenné a portrét. /Ez már kevésbé körvonalazott elképzelés: egy záró -vagy nyitó? - beszélgetés a kisebbik Katával, az igazából nem ismert, képzetekben - talán fikciókban is? - élő apáról./

Kérdésem - és kérésem - tehát: hajlandó vagy-e /névvel vagy név nélkül/ a számomra oly szükséges kontrollszerkesztői segítségen túl, egy fejezet erejéig "társ szerzői", illetve riportalanyi közreműködésre? Kérlek, ha időd engedi, beszéljünk erről. /Szeretném megmutatni a Tito-esszé ilyen szempontból fontos, fentemlített fejezetét is./

Egyébként most nyugodt - vagyis: munkára alkalmas - időszaknak nézek elébe. A nyarat itthon töltöm, viszonylag csekély és kötelezettségekkel; feleségem és Káta Svédországba, a fiam Dániába megy, s most a nyáron szeretnék elkészülni végre a könyvvel.

Mégegyszer köszönök mindent, és barátsággal üdvö-

zöllek:

/Szárász György/

Kedves Gyuri!

Azért nem küldtem eddig utánad a kéziratot, mert abban reménykedtem, hozzácsaphatok még egy elkészült adagot. Pizkoszatban csaknem annyi van készen, amennyit most teszlek boritékba, de nem volt időm tisztába tenni. /És-be márciusi cikk, meg még egy-két rámégett apróbb feladat.../ Küldöm hát ezt, jövő héten kapod a többi. /Hogy nyugodtan aludj./

Fényképek ügyében az van, amit a telefonba mondtam. Pálffy né szorgosan - de kicsit lassan gyűjtögeti innen-onnan a családi képeket, épp ma hívott fel nagy-naivan: elég lesz-e, ha a jövő héten adja, mert megint eszébe jutott egy rokon... Én bizony leállítottam, jobb, ha nem kísérletezünk. Ez így, hogy az első folytatás képekkel van, s a többi anélkül jön, még koncepciónak is látszhatik; ha a második-harmadik rész után kell abbahagynunk, az már nem jó. Esetleg a befejező részhez megint tehetnénk képanyagot, s akkor "zárt a kompozíció". Mindenesetre: ne vacakoljunk most a képekkel. Rendben?

Még egy: Rajknének ti ne küldjétek mégsem példányt, jobb, ha én adok neki - ha adok - ; a többi szóban. És kérlek: ne feledd: 25 példányt nekem, utánvétellel, jó? De addig még úgyis találkozunk.

Ülél:

Ép. 1987. X. 26.

Kedves György!

B 1988/2138

Nem tudom, hogy mit/rov szándék/rozod
hozni a bolgár fordításokat, de úgy gondoltam,
nem lenne rossz dolog, ha én is küldenelek abba a
számba egy verset.

Helléretlen küldöm is a költeményt,
ha tudjátok, használjátok föl.

Munkatársakkal együtt

Ölöl

és üdvözöl:

Utány f. 2. 1

B 1984/881

Tisztelt Buktom nam, György!

Itt van a drámadarab. Hogy mit írjunk az elejére,
a jövő héten még kiegészítem. Jól van, igen jól van, ha már
decemberben körölkétek egy-felét. Chechtov január 12-án
lett a bemutatója, s addig jó volt - lenne látnunk, mi az
irodalmi munkacsoport is. Remélem, önértékünk még addig
valahol. Itt nem kéne nekünk a munka, kélek, küldd vissza
azonnal, hogy esetleg másutt próbálkozhassak.

Szerint. Ölöl

Rakó János

Waghal, 1984. okt. 12.

b 1983/54

Bp. 83. nov. 4.

Kedves Gyuri!

Még egyszer megköszönöm, hogy elhoztad a levonatot. Igazán nagy örömet szerezteél vele.

Igyekeztem gondosan korrigálni. Sajnos kiderült, hogy a darab első részét prózaként szedték /majd csak vájtfüllűek hallhatják ki belőle a vers-szerű lüktetést/, de ezen sehogysem tudtam változtatni, oly keskeny a tűkör, hogy ilyen "generáljavítások" sehogysem fértek volna el. Most már hadd maradjon így, egyszer ha netán kötetben is megjelenik, majd helyreállítom az eredeti formát. A második rész furcsa módon formailag is pontos, egyébként is jobb az elsőnél; nyilván más kéz csinálta. Így aztán - látszatra - egy félig prózai, félig verses darabot publikálunk, de hát ez talán nem tragikus.

Nagyobb baj, hogy a darab utolsó két és fél oldala teljesen lemaradt a hasáb-levonatról. Ezért ezeket az oldalakat most fény-másolatban mellékelem, mert több kéziratos példányom már nincs. De ez a fénymásolat jól olvasható, bizonyára használhatjátok. Csak arra kérlek, korrigáljátok pontosan, mert nyilván pótleadás lesz, s nyilván nincs rá mód, hogy én is láthassam.

Csak arra kérlek még, ha megjelenik a darab, abból a lap-számból küldess nekem /honoráriumom terhére/ 3-4 példányt, mert Pesten nem könnyen szerezhető meg a lap, s szeretnék néhány jó emberemnek /köztük Dr. Káldy Zoltán evangélikus fő-püspöknek, akitől sok forrásmunkát kaptam/juttatni belőle.

Ismételt köszönettel és barátsággal üdvözl:

Garai Gábor
/Garai Gábor/

	1980	1981
Päpikhoitaja	134.65,-	134.199,-
Nyandahoitaja	187.97,-	160.565,-
Alkuvuoden dolegras veie	243.724,-	233.307,-
- " - luovutettiin	23.700,-	23.200,-
Alkuvuoden vakuutus	368.500,-	385.100,-
- " - maksut	57.600,-	62.200,-
STTK	60.155,-	55.994,-
Alkuvuoden kintu	4.720,-	
Nyandahoitaja	4.017,90	2.693,-
Kokouksen hoitaja	16.028,90	29.019,20
Postiluokitus	24.093,20	34.311,20
Rekrytointi, aine	5.048,60	3.305,-
Käytännön	6.413,-	3.294,50
Egypti hoitaja	19.858,80	3.074,50
Alkuvuoden vakuutus	17.400,-	17.400,-
Kokouksen hoitaja	1.473.853,40	1.448.662,40
1980 vuosi	147.353,-	124.874,-
500 kassan	81.063,-	78.677,-
10. kassan alga	4.000,-	4.000,-
Kokouksen hoitaja	1.706.309,40	1.656.213,40
Kokouksen hoitaja	84.311,86	107.840,28
Dokki	1.624.997,54	1.565.373,12
Pöytäkirja	28.700	35.200,-

4. február 14.

ELEK TIBOR elvtársnak

a Szombathelyi Városi Tanács
általános elnökhelyettesének

Szombathely

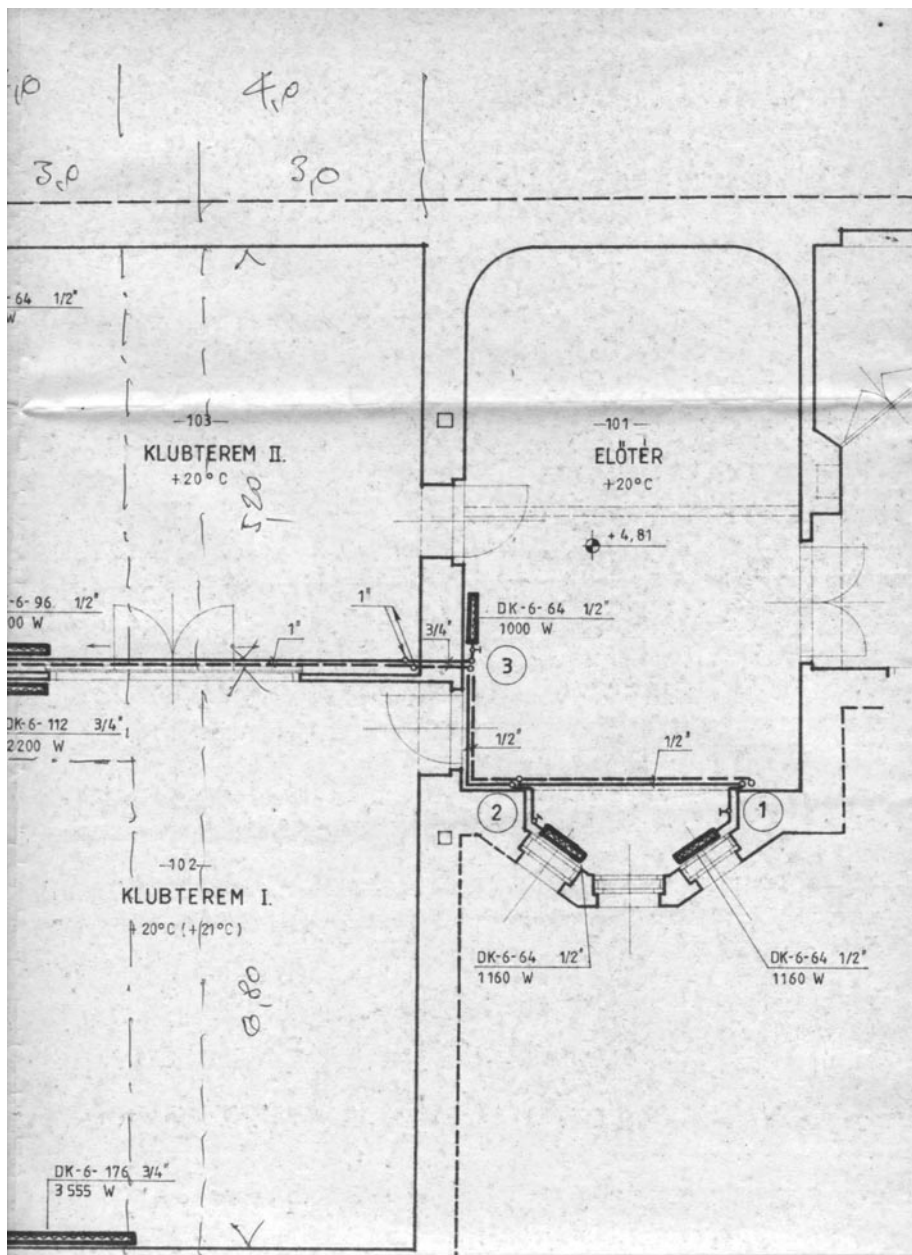
Tisztelt Elek Elvtárs!

A Nyugat-magyarországi Írócsoporth részére a volt TIT székházat /Forgó utca/, annak mindkét szintjét szeretné a Magyar Írók Szövetsége bérbevenni. Ezzel látnánk megoldottnak a megye és a város irodalmárainak, elismert alkotóinak /szövetségünk tagjainak/ már régóta létező jogos igényét, miszerint egy ilyen közösségi helyre szükség van, ahol meghatározott napokon egybegyűlhetnek, irodalmi esteket rendezhetnek, más művészeti területek alkotóival találkozhatnak. Ismerve a kétszintes épületekomplexum központi fekvését, helyiségeit, azok elrendezését és nagyságát, bizvást mondhatjuk, hogy ennél jobb helyre a városban nem találhatnak. Az épület belső rendbehozatala után ideális körülmények teremthetnének a műhelymunkához, valamint a nagyobb irodalmi és művészeti rendezvények színvonalas megtartásához. Az Életünk szerkesztősége is szeretne idővel ideköltözni, s a ráció is ezt diktálja, de pillanatnyilag jelenlegi helyén még jobb körülmények között dolgozhat. Ugyanis a megtekintett helyiségek állaga erősen lelakott, a központi fűtés nincs megoldva. Az Életünk szerkesztősége az épület teljes felújítása után költözik csak, de az írócsoporth a maga helyiségeit a megígért belső munkálatok befejeztével /javítások/ elfoglalná.

Az Írószövetség anyagi helyzete igen szűkös, ezért kérjük szíves közbenjárását, hogy méltányos bérleti szerződést köthessünk.

Üdvözléssel:
Nagy Gáspár
/Nagy Gáspár/
titkár

/Hubay Miklós/
elnök

Rendőrkapitányság
Bűnügyi osztály
SZOMBATHELY

kapitányság
osztály

Szám: 1354...../1984.évi.

Határozat

a nyomozás megszüntetéséről

A Btk. 316 § (1) bek.-be ütköző és a /3/bek.szer.min. lopás
bűntettének,* vétségének* alapos gyanúja miatt ismeretlen tettség
(és társai) ellen indított bűnügyben.

Név, személyi szám: XXXX
(szül. hely, idő): XXXXX
(anyja neve): XXXXX

A lakos ellen indított nyomozást a Be.
139. § (1) bek. a) b), c) d) pontja alapján II.fordulata alapján
-tettség ismeretlen volta miatt -

megszüntettem.

Gyanúsítottat a Btk. 71. § (1) bek. alapján megrovásban részesítem.*

A keletkezett iratokat a Be. 139. § (2) bek.-re figyelemmel a XXX-hoz
a szabálysértési,* fegyelmi,* társadalmi bírósági* eljárás lefolytatása céljából átteszem.

A nyomozás során elrendelt őrizetbevétel,* előzetes letartóztatás,* lakhelyelhagyási tilalom,*
lefoglalás,* zár alá vétel* megszüntetéséről külön intézkedtem.

A határozatot meg kell küldeni: 1./ Szombathelyi Városi Ügyészségnek jóváhagyására
2./ Pécsi Városi Szombathelyi "em J.u.14.VII/29.. mint feljelentőnek
3./ Intéző

A határozat ellen a Be. 148. § (1) bek. alapján panasznak van helye, melyet a (4) bek.-re figyelemmel a kézbesítéstől számított nyolc napon belül a Városi Fő ügyészséghez címezve, a fenti rendőri szervnél lehet előterjeszteni.

INDOKOLÁS:

Pete György szombathelyi lakos azért tett feljelentést ismeretlen tettes ellen, mivel 1984. december 10-én Budapest és Szombathely között közlekedő Savaria gyorsvonaton eltulajdonította a Chinon típusú 035084. gyáriszámu fényképezőgépét 4290.Ft értékben.

A nyomozás során az ismeretlen elkövető ki-létének a megállapítása és a bűnjeltárgy fel-kutatása érdekében bevezetett intézkedések eredményre nem vezettek. Mivel a nyomozás továbbfolytatásától sem vár-ható eredmény, ezért a rendelkezés részben írtak szerint határozta.

Amennyiben az ügyvel kapcsolatban érdemleges adatok jutnak a hatóság tudomására úgy a nyomo-zás továbbfolytatásáról intézkedünk.

Szombathely, 1985. év január hó 14. -n.

r. ...

Városi Ügyészség***

B10.078 /1985

Szombathely, 1985. év január hó 16. -n.

Jóváhagyom!

Dr. Ferencsik Miklós

vezető ügyész

(Megrovás esetén a határozat indokolásában — a törvényhely megjelölésével — meg kell állapítani, hogy az elkövetett cselekmény bűncselekmény. Kifejezésre kell juttatni a hatóság rosszallását, és fel kell hívni az el-követőt, hogy a jövőben tartózkodjon bűncselekmény elkövetésétől.

- * A nem kívánt részt törölni kell.
- ** A megszüntetés okát be kell írni.
- *** A Be. 152. § alapján, ha a cselekményre a törvény egy évnél súlyosabb büntetést nem rendel, ügyészi jóváhagyás nem szükséges.

IKV.Takarító Csoport

Szombathely

K1085/795.

Megrendeljük Önöktől, az Életünk Szerkesztősége/Savaria út 25.sz./ ablaktisztítását.

Köszönettel

Szalay Istváné

Szombathely

Bo 236a Sylvester J. Ny.

ÉLETÜNK SZERKESZTŐSÉGE

Szombathely, Savaria út 25.
Telefon: 13-630

1980.

7.február 2.

Molnár Miklósnak

Kőszeg

Rohoncát ut 42/c

K1087/902

Kedves Molnár Miklós!

Decemberi, szóbeli megállapodásunkra hivatkozva értesítem, hogy az Életünk szerkesztőségével fennálló szerződéses munkaviszonyát 1987.januárjától megszüntettük.

Eddig végzett munkájáért fogadja köszönetünket.

Az első példányt
átvettem:

Molnár Miklós

ÉLETÜNK
SZERKESZTŐSÉGE
Savaria út 25.
Szombathely
Pete György
főszerkesztő

5.nov.25.

K 1985/837

Rátki András
Főosztályvezető elvtársnak

Irodalmi- és Művészettájékoztatási
Főosztály

Budapest
Szalay ut 10-14.

Kedves Rátki Elvtárs!

Értesítelek, hogy korábbi egyeztetésünk alapján decemberi számunkban közölni kívánjuk Határ Győző: A patkánykirály című kétrészes kamardramáját. A 60-as, 70-es évek fordulóján íródott darab általános humanista tendenciája, politikailag - szerintünk - nem okoz gondot. Jelen levelemmel egyidejűleg a Szerzői Jogvédő Hivatalhoz fordultam a szerzői jog megkérése ügyében,

Elvtársi üdvözléssel:

Pete György
főszerkesztő

ÉLETÜNK SZERKESZTŐSÉGE

Szombathely, Savaria út 25.

Telefon: 13-630

1980. 7. február 2.

K 1637/882

Vas megyei Lapkiadó Vállalat

Schermann György
igazgató elvtársnak

S z o m b a t h e l y

Kedves Schermann Elvtárs!

Mint az előttem ismeretes, 1985 augusztusában meghalt Rózsa Béla folyóiratunk főszerkesztőhelyettese. Helyét - sajnos - különböző problémák miatt mindezekig nem sikerült betölteni.

Miután a kérdés megoldása nem tűr további halasztást, előzetes megbeszélésünk alapján úgy döntöttem, hogy Ambrus Lajost, az Életünk munkatársát terjesztem elő a főszerkesztőhelyettesi posztra.

Ambrus Lajos 1983 augusztus 15-óta dolgozik szerkesztőségünkben. Munkáját megbízhatóan, nagy odaadással, ügyességgel, áldozatkészséggel végzi. Maga is alkotó író, részt vett az írószövetség mellett működő József Attila Kör munkájában, regénye a Megvető Kiadónál rövidesen megjelenik. Rendszeresen publikál az országos irodalmi folyóiratokban/Hozzó Világ, Forrás, Életünk stb./ Főleg a fiatalabb írónemzedékekkel jó személyes kapcsolatainak vannak, de szerkesztőként levelezésben áll az irodalom teljes mezőnyével. Eddigi szerkesztői munkája, szerzett tapasztalatai jó alapot adnak a felelősségteljesebb pozíció betöltéséhez.

Ambrus Lajos főszerkesztőhelyettesessé történő kinevezésével a megyei pártbizottság és a megyei tanács illetékes vezetői, Rácz János titkár és Szabó László elnökhelyettes, valamint a Művelődési Minisztérium Irodalmi és Művészettájékoztatási Főosztálya egyetért. Mindezek alapján kérek, hogy a Vas megyei Lapkiadó Vállalat terjeszse elő jóváhagyás végett a Tájékoztatási Hivatalnak Ambrus Lajos 1987. február 15-vel főszerkesztőhelyettesessé való kinevezésével kapcsolatos kérelmünket.

Szíves segítségét ezúton is köszönöm

ÉLETÜNK SZERKESZTŐSÉGE

Szombathely, Savaria út 25.

Telefon: 13-630

VAJDA GYÖRGY elvtársnak
miniszterhelyettes
Művelődési Minisztérium

1980
7 június 4.

B u d a p e s t
V. Szalay u. 10-14.

Kedves Vajda Elvtárs!

Folyóiratunk augusztusi számában közölni szeretnénk Csűrke István: **Viszág és fegyelmik c. színművét.** A darabot a szerző még 1985-ben juttatta el szerkesztőségünkbe közlés céljából. Tekintettel az ekkori zavaró tényezőkre, Rátki András elvtárs tanácsára a tervezett színházi bemutató időpontjához /1986 ősze/ akartuk a publikációt kapcsolni. Ismeretes okok következtében azonban a szerzőt kulturális politikánk meghatározatlan időre közlési tilalom alá helyezte, így erről szó sem lehetett. Miután több mint egy év telt el Csűrke szilencium alá helyezése óta, tisztelettel érdeklődnénk, továbbra is fennáll-e a teljes körű közlési tilalom, vagy már esetleg szó lehet egyes nem publicisztikai, hanem szépirodai művének megjelentetéséről. /Mint ismeretes, 1984-ben Csóri Sándor esetében is ilyen formában könnyített kulturális politikánk a közlési tilalmon, továbbra is tiltva együttáll az ideológiai természetű írásokat./

Mi a nálunk lévő színművet alkalmasnak látjuk közzétételre, természetesen megfelelő, szakmai-ideológiai tekintetben korrekt műbírálat kíséretében.

Tul a magyar humán értelmiség társadalmi felelősségét boncolgató darab irodalmi értékein, a közlés pusztá ténye is demonstrálná kulturális politikánk rugalmasságát, kezdeményező erejét, a jótékonyan hatna az irodalmi életre. Minden bizonnyal erősítené a gesztus Csűrke István együttműködésre való hajlandóságát is.

Kérem Vajda Elvtársat, hogy a fentiek, és az egyéb figyelembe vevendő tények és szempontok mérlegelésével kialakított álláspontjáról tájékoztasson bennünket.

Elvtársi üdvözléssel

/Buda György/

PETE GYÖRGY

Használni... nem tündökölni

LEVÉL ELEK ISTVÁNNAK

Kedves Pista!

Köszönöm leveledet, beleegyezésedet, hogy azt nyilvánosságra hozzassuk. Mint említettem, a jelenlegi helyzetben ez a levél szinte fontosabb, mint tavalyi cikked, melynek „vergődéseiből” kiindulva jutsz igen izgalmas kérdések taglalásáig. Szükségesnek érzem a cikk közreadását is, attól függetlenül, hogy mára jónéhány konkrét vonatkozása elveszítette időszerűségét. Részint azért, mert központi gondolatai ma is érvényesek, részint mert az olvasó azt nem ismervén, sem leveleddel, sem az én válaszzal nem tud mit kezdeni. Szükséges végül a közreadása azért is, mert a két írás gondolatilag szorosan összefügg.

A cikkkel is, leveleddel kapcsolatban is — mint azt jeleztem — vannak bizonyos észrevételeim, amelyek szerintem a konkrét írásokon túlmutató tanulságokat hordoznak. Köszönöm tehát, hogy módot adottál egy előfeltétel nélküli, nyílt eszmecsere-re; független, elkötelezett reformer gondolkodó és nem egészen független, de talán szintén elkötelezett szerkesztő között. Mielőtt a tulajdonképpeni problémámat körvonaloznám, néhány mellékes körülményről hadd ejtsek szót. Én nem vagyok párttag, de a hivatalostól deklaráltan is eltérő nézeteidet nem ezért nem bírálom. Ez legyen, lehessen vitapartnereid dolga. Ezek ismert, kifejtett, vitaképes nézettek. Egyetértésnek sem kívánok minden vonatkozásban hangot adni, úgy érzem, olvasóid majd úgyis a maguk olvasatát fogadják el érvényesnek. Lemondok tehát az írások részletező elemzéséről, s általánosabb problémákat vetnék fel azokra támaszkodva.

Először is szeretném hangsúlyozni, hogy levelemben személyes véleményemet, meggyőződésemet fejttem ki, tehát ez a levél nem az *Életünk* főszerkesztőjének valamiféle hivatalos, protokolláris, netán előírt penzuma, még ha ez a személyes vélemény óhatatlanul főszerkesztői vélemény is. Csakhogy a sorrend nem mindegy.

Mert az ember a saját véleménye alapján foglal állást a lapot érdeklő kérdésekben is, nincs előregyártott „főszerkesztői” véleménye. Ne haragudj, ha hosszabban időzök el a problémánál, de mielőtt az érdemibb részekre térnék, feltétlenül szeretném ezt tisztázni, mert párbeszédünk értelme függ attól, hogy elhiszed-e, elfogadod-e ezt a beszédhelyzetet. Az aggályt bennem az szülte, hogy leveledben többször is használsz olyan megfogalmazást, mintha a hivatalban-lévőségnek, a főszerkesztői minőségnek külön/korlátozott minőséget tulajdonítanál, ami az ilyenek számára nem teszi lehetővé a szabadon szólást, a saját, őszinte meggyőződés szerinti megnyilatkozást, cselekvést. Azt írod ugyanis cikkedben: „Ha korábban nem sikerült megjelentetnem, ma amikor a helyzet a lényeges mutatókat tekintve rosszabb, mint egy évvel ezelőtt, a cikk születésekor volt, *nem számíthatok arra komolyan, hogy szó nélkül közölheted.* (Kiemelés tőlem — P. Gy.) Ami egészséges szellemi életben természetes volna. Bocsánat, hiszen ezt a cikket akkor bizonyosan meg sem írom.” Én e feltételezésedet a magam részéről vissza kell hogy utasítsam, nem azért, mintha tagadni akarnám, hogy mindig voltak, vannak és lesznek mindenkinek — így nekem is, mint főszerkesztőnek — helyzetéből adódó kötöttségei, korlátai. (Még a teljesen független szabadgondolkodónak is vannak ilyen — legfeljebb más természetű — korlátai.) Azért utasítom vissza megjegyzésedet, mert ennek a korlátozottságnak a jelentőségét mértékén túl kiterjesztetted. Hasonlóan a köztudatban élő le-

gendákhoz, úgy tűnik, olyan cenzurális/öncenzurális viszonyokat tételez, amilyenek nincsenek. És ezt neked is tudnod kell. Ha másból nem, az általad említett *Mozgó Világ*- és *Tiszatáj*-ügyből is nyilvánvaló kell legyen számodra, hogy fobia, jobb esetben túlzó általánosítás a főszerkesztői szuverenitás ilyen mértékű kétségbevonása. Nem akarok ágyúval löni verébre, tudom, Te sem így gondoltad, de ilyen megfogalmazásban érzékenyebb kolléga talán még sértést is vélhet érzékelni. S erre semmi szükség, ez könnyen elkerülhető. Ítéld meg magad, hogy levelem írására külső okok készítették-e, de ezt valóban csak *melleleg* emlitem.

Cikked kálváriájáról azt írod: „csak egyetlen példa, igen kicsiny kis lakmusz-papír ez a cikk, de téveszthetetlenül azt mutatja, ami van. A káoszt, a szempontok és az elvek összevisszaságát, ahol minden igaz már, és mindennek az ellenkezője is, a személyekre szabott szerepekből összeálló egyetemes felelőtlenség rendszerét. A valóság és a róla alkotott kép, a hirdetett elvek és a gyakorlat nyílt szembenállását...” Nem az én dolgom senkit megvédeni, sem az érintett személyek, sem a kulturális politika nem szorul e tekintetben rám. De Te is tudod, hogy az általad bírált lapok és folyóiratok rengeteg értéknek is vállalói, számtalan érdemes vállalkozásnak kezdeményezői, akik a maguk helyén és idején meg-megírogatják a maguk igazoló-jelentéseit. Legfeljebb arról lehet szó tehát, hogy a Te érdekedben most nem kockáztattak, ami a Te szempontodból tagadhatatlanul kellemetlen lehet, de ebből az egyedi példából kiindulva nem lenne szabad ilyen sommás, és végleges érvényű következtetéseket levonni. Egyedi esetek, példák alapján minden kikezdehető, általános igazságokkal szemben nem létezhet valóság, ami el nem marasztalható. Gondolj a Bibliára: „ki állhat meg előtted, Uram?” Az ilyen túlzó általánosításokat persze a publicisztika, mint műfaj elvileg nem zárja ki, a dramatizálás, a stilizáció bevett eszközök, ám ebben az esetben én hibának, a *captatio benevolentiae* szükségleten elmellőzésének érzem, amely polemikus írás esetében nem szerencsés. Mert egy dolog, hogy a műfaj rászorít egy sereg túlzásra; például: „ma... a helyzet a lényeges mutatókat tekintve rosszabb, mint egy évvel ezelőtt”, ... „ha... nem történt is visszalépés... voltaképpen haszontalanul telt el egy újabb év” stb.; s más dolog, hogy érzékeli-e az olvasó, hogy e kemény megállapításokat nem valamiféle sandaság, hanem a szenvedélyes jobbító szándék mondhatja a szerzővel. Megteszed, persze hogy megteszed — sokkal alaposabban és részletesen kifejtve a Te alapállásodat tisztázó értelmezéseket, de egészen más szöveghelyeken. Így pedig akaratlanul olyan érzés támadhat az olvasóban, hogy kívülállóként bírálsz, sérelmi politikát folytat, személyeskedsz, hogy *mellőzhető* a véleményed. S a dolog itt válik véresen komolyá, formai, stílári kérdésből tartalmivá. A Te szempontodból sem, az általad meggyőződéssel képviselt elvek, igazságok szempontjából pedig még kevésbé mindegy szerintem, hogy írásodban alkalmat adsz-e erre az elmellőzhetőségre.

Arra, hogy diagnózisod nem teljesen pontos, konkrét példával is szolgálhatok. Utaltál leveledben arra, hogy tavaly tavasszal szöbakerült cikked esetleges *Életünk*-beli megjelentetése. Engedd meg, hogy megismételjem, álláspontunk az volt, hogy bizonyos műhelymunka, a félreérthető helyek pontosítása után vállalkozunk a cikk közlésére. Erre jött a válaszod, hogy fix ígéreted van egy folyóirattól a cikk *változtatás nélküli* megjelentetésére. En ezt tudomásul vettem, bár őszintén szólva nem voltam abban biztos, hogy nem ér csalódás; nem-közlés, vagy ami talán rosszabb lett volna, egy nem kellően megdolgozott szöveg közreadása, amelyet nagyon könnyű kikezdeni. Te magad is tanúsíthatod, én mindig ősztokélni szoktam a szerzőket a kézirat javítására, ha úgy érzem, hogy lehet valamit pontosítani, ha úgy gondoltam, felesleges, félreérthető részek elhagyásával, egyes részek teljesebb kibontásával a szöveg immanens értékei jobban, teljesebben juthatnak érvényre. Hogy ebben az én szubjektív rögzéseim, elképzeléseim is megnyilvánulnak? Természetes. Hogy ebben a kultúrpolitikus, a szerkesztő óvatossága, rutinja is vezet? Természetes. De gyávaság nem, és manipulatív szándék sem. En szerzőt jégre nem viszek. Nem közlök valamit azért, hogy parádés ellenglosszával, lehengető ellencikkkel mutassam meg: nem értek egyet az általam közölt írással. En nem közöltem, és nem akarok közölni olyan írást, amelynek szellemi hasznában kételkedek. Ha hozzáfűzni valóim

vannak, azok más természetűek. Ezért nem volt rokonszenves számomra az a bizonyos „változtatás nélküli” közlés ígérete. Mert a cikk igazságának teljesebb érvényesülése érdekében én változtatásokat tartottam volna szükségesnek. És csaknem bizonyos vagyok benne, hogy el is fogadtad volna javaslataimat, mert beláttad volna, hogy azok a cikk javára válhatnak, és nem tompítják, hanem felerősítik igazságait, ugyanakkor megakadályozzák, hogy támadhatóvá váljék mellékes szempontok szerint. (Lásd vitáink természetrajzát: én félreértlek, hogy te majd félreérthess, miközben a lényegről már egy fia szó sem esik.) Egyébként nézetem szerint ez az elemi szerkesztői tisztesség kell, hogy jellemezzen minden szerkesztőséget. Ennyit a lakmuspapírról.

Félreértések elkerülése végett megismétlem: nem lényegi kérdések ezek, csak azért utalok rájuk, mert alkalmasak arra, hogy eltereljék a figyelmet a lényegről: nem hasznos, ha ilyesmire valamely írásmű alkalmat ad. Azt sem állítom, hogy akár a folyóiratok eljárását, akár szellemi állapotainkat bírálom megjegyzéseid jogosulatlanok. Sőt, tudom, hogy a lényeget illetően is, sok igazságot tartalmaznak. De hatékonyabb lenne a kritika, ha nem vállal ilyen véletem megfogalmazásokat.

Ami cikked, leveled alap gondolatát illeti, azzal azt hiszem maradéktalanul egyet tudok érteni. Igényes, bátor, egyértelmű elemzésekkel mutatsz rá a változtatások elkerülhetetlenségére, a halogatás káros következményeire. Türelmetlenség, jobbitó szándékod legtöbbször túlzásaiban sem zavarhat senkit, hiszen perspektivikus, előremutató. Rokonszenves magatartás, hogy állástfoglalasz a párbeszéd szükségessége, a reformban érdekelt erők széleskörű összefogása, a demokratikus nyilvánosság megteremtése, a bürokratikus korlátok felszámolása, stb. mellett. Én úgy látom, ezzel — elvben — ma már mindenki egyetért, a politika is visszavonhatatlanul rálepett erre az útra. Most a gyakorlaton áll, vagy bukik minden. És itt van cikkeddel ismét problémám. Vajon jól szolgálja-e mindenben a fentebb kissé leegyszerűsítve sommáztott lényegi célkitűzéseket? Én azt hiszem, vannak pontok, amelyek kifejezetlenségük, egyszóvalásuk miatt jószándékaid ellen hatnak. Ezekről lett volna szó közöttünk tavaly, ha úgy adódik. Most már cikked dokumentum-értéke sikkadna bármilyen utólagos korrekcióval, erre nem is gondolok. De talán mégsem fölösleges egy-két ponton utalni ezekre a problémákra.

Te magad hívod fel a figyelmet leveledben arra a veszélyre, ami a konfrontáció eluralkodásából, a társadalom túlságos polarizálódásából, az esetleges késlekedésből származhat, s kinyilvánított szándékodat, hogy az ezek ellen ható tendenciákat kívánod támogatni. Mégsem tudsz ellenállni a kísértésnek, s egyes megfogalmazásaiddal bizalmatlanságot sugallsz a politika/kultúrpolitika iránt, melynek természetes reakciójaként a politika bizalmatlanságát hívod ki magad ellen — ez hagyján —, de az ellen a népi-radikális szellemi csoportosulás iránt is, melyhez tartozónak vallod magadat. Nem arról szólok, kell-e, lehet-e, szabad-e bírálni a politikát. Kell, lehet, sőt (bizonyos mértékig) szabad is. Újabbban a párt és vezetői erőteljes önkritikáját is tapasztalhatjuk a nyilvánosság fórumain. A *hogyanon* van a hangsúly! Arra nem vesztegetek szót, hogy cikkedben úgy ítéled meg, a politika nem képes megújulni a szükséges mértékben, a vezetés egyhelyben toporog, nincs alkotó szellemű politikai gondolkodás; hiszen ezek tavalyi-tavalyelőtti állapotokra vonatkoznak, s bár leveledben is megismétlődnek bizonyos fenntartások: pregnáns politikai változások, elmozdulások hiányát panaszolod, de konkrét tények cáfolják ezt, melyeket nem hagyhatnál figyelmen kívül, ha most fogalmaznád meg véleményedet ezekben a kérdésekben. Komolyabb gondnak érzem cikked intonációját, az erkölcsi terror — vagy erkölcsi vonzerő kérdésének felvetését. Azért érzem ezt gondnak, mert okos, szépen kifuttatott gondolatmeneted nem disztíngvál, hanem egybemos, differenciált valóságból kétpólusúra zsugorított sémát csinál. A hatalom, a vezetés, és az azon kívüliek világát. E struktúra riasztó, de igaztalan képzet. Még legfelsőbb absztrakciójában sem igaz, hát még az egész mechanizmusra vonatkoztatva. Te is tudod, hogy nem így van. Magad írod, hogy „persze a párttagság és az apparátus sem egységes.” Akkor viszont miért kell ez a fordított „pars pro toto”-elv, miért az egész felel a részért? Hiszen erkölcsi vonzerőre nemcsak „kívül” lehet szert tenni — hadd

ne soroljam a mindenki által ismert neveket —, s bizony, tréfásan szólva, a „kivül-
liek” is „megtisztíthatnák” néha soraikat.

Ha valóban az egyet akaró erők összefogását óhajtod, ilyen szembeállításokkal miért irritálsz azokat, akik „belül” teszik a dolgukat? Mert ilyenek is vannak, so-
kan, és csak velük együtt lehet reális változásokat elképzelni és végrehajtani. Ha
egy jószándékú bíráló nem veszi figyelembe a partner kötétségeit — minden ha-
talmi struktúra, intézményrendszer, maga a politika is mindig függőségeken belül
fejti ki működését —, célja ellenében hat. S ugyanez érvényes a másik frekvenciát
ponttal, az Írószövetség 1986. évi Közgyűlésével kapcsolatos megállapításaidal ka-
pcsolatban is. Itt sem vagy vádolható tájékozatlansággal. Ha pedig érzékelted, hogy az
akkori konfrontáció nagyobb léptékű dimenziók függvényeként alakult, érzékeltet-
ned kellett volna — szerintem legalábbis most, idei leveledben —, hogy tisztában
vagy vele, hogy éppen ezért a politika maga sem volt akkor abban a helyzetben,
hogy csupán az irodalom nézőpontját vegye tekintetbe. Ismét nem a bíráló jogosu-
latlan, hanem érvényességi köre nem tisztázott, így újra hamis látszat keletkezik,
mely a kulturális politikát, valamint a kulturális intézményrendszert is egészében
hibáztatja olyasvalamiért, aminek az okait esetleg azon kívül (is) kellene keresni. A
kulturális politika és intézményrendszere maga is tagolt, differenciált. A „közös ka-
lap”-elv ebben az esetben is elidegeníti a valóságos, vagy lehetséges szövetségeket
egymástól. A lényeg az, hogy különvéleményed, deklarált radikális kritikái maga-
tartásod, sőt konkrét bírálataid csorbítatlan meghagyása mellett árnyaltabb, pon-
tosabb megfogalmazással az ilyen irritáló, félreérthető felhangoktól az írás — elő-
nyére — megszabadulhatott volna.

Nem felejtettem el, hogy esszéről van szó, tudom, hogy Te magad írod: igazság-
talan vagy... mert az igazságtalanság már hozzátartozik, mintegy természetes vissza-
hatásként, a dolgok logikájához. Én e gondolkodás motivációit megértem, hasznos-
ságában azonban kételkedem. Csak akkor volna ennek létjoga, ha kifejtett demok-
ratikus struktúra és nyilvános vitagyakorlat lenne mögötte. Így ezt a keveset is fe-
nyegeti, kikezdi, ami van. Vallom, hogy valaminek a hiánya nem képezhet akadályt a rá való törekvésnek. Tudvalevő, a politika önmagától ritkán lép nagyobb
az éppen elkerülhetetlennél, tehát nem felesleges a különféle érdekek felszínre ho-
zásával, a társadalmi közvélemény formálásával valamiféle nyomást gyakorolni rá,
hogy lépje át a szűk praktikum korlátait. De a konfrontáció nem mindig a legha-
tékonyabb eszköz. Ezt igazolhatja mindenki számára az Írószövetség státusának ta-
valy év végi visszarendeződése is. Egy legalisan működő, önmaga jogi és erkölcsi
alapjait fel nem adó, öngazgató szervezet be tudta bizonyítani, hogy ő az egyetlen
igazi érdekképviselője a magyar írói társadalomnak. Ehhez együttműködésre való
készsége mellett a politika hasonló készsége is kellett természetesen, s egy olyan
szituáció, amelyben más vonatkozásokban is bátran vállalta a kultúrpolitikai irá-
nyítási gyakorlat felülvizsgálatát, korrigálását, a nagyobb önállóság/felelősség, a
nagyobb nyilvánosság irányába.

Végül is, mint látod, mindig ugyanoda ér gondolatmenetem. Széchenyi és Petőfi
nyomán: „használni... nem tündökölni...” Tudom, ismerve írásaidat, Te sem tö-
rekedsz másra. Tiszteltem és tiszteltem feladatvállalásodat. Tudom, ismerem civil-
kurázsidat, elméleti felkészültségedet, igényességedet. De úgy hiszem, nem hiába-
való, ha együtt látja valaki az ideált és a valót, a perspektívát és a konkrétan meg-
teendő utat. Én ilyesféleképpen próbálok gondolkodni, tevékenykedni. Mélységesen
hiszem, és remélem, és ebben maradéktalanul egyet is értünk, úgy hiszem, hogy
régiónkban a kor kihívásaira — szavaiddal — „a termékeny válasza a legnagyobb
esélye Magyarországnak van”. Erősen hiszek abban, hogy átmegyünk ezen a válság-
időn, megújulva és ami még fontosabb, talán megtisztulva is egy kicsit, mert csak
akkor lesz, lehet bármire is esély. Ha önös érdek, hatalomféltség, partikuláris, szét-
húzó indulat ebben megakadályozza a nemzetet, aligha nézhet bárki is jó lélekkel
az utódok szemébe. Egy nemzetnek — nézetem szerint — éreznie és tudnia kell,
mikor engedheti meg magának a belső megosztottság — gyakran igen hasznos és
szükséges — luxusát, és mikor kell egyesíteni erőit az önmegtartás, a nehéz idők

átvételése érdekében éppúgy, mint az elemi közös érdek érvényre juttatására. Ez célirányos cselekvést, bizalmat tételez fel a meghatározó társadalmi-politikai csoportok, valamint az egyének között egyaránt. Történelmünk bizalomra jogosít, ha nagy volt a baj, eddig képesek voltunk erre az összefogásra. Én azt hiszem, a politika végleg eldöntötte, hogy visszafordíthatatlanná teszi azokat a legfőbb folyamatokat, amelyek egy demokratikus nemzeti megújulás alapfeltételeit jelentik. Amíg nincs okom kételkedni ebben, én megpróbálom megtenni azt, amire képességeimből futja. Nem vagyok csodaváró, nem hiszem, hogy egyszerre túl nagyot lehet lépni. De emiatti elkeseredettségemben nem becülöm alá az egyetlen megtett lépést, ugyanakkor minden dühöm és indulatom kiöntöm, ha azt az egy megtehető lépést nem tesszük meg. S ha ez a politika hibája, akkor a politikát bírálom magam is. De *ha a változást akaró erők nem adnak „hátszelet”* a jóra törő politikának, azt még megbocsáthatatlanabb hibának tekintem. Emlékszel, volt idő, amikor egy „radikális csoport” megpróbálta holnapra megforgatni ezt a mi magyar világunkat. Részben — sajnos — sikerült, de ők sem *úgy* gondolták. Még most is éppúgy feladat ennek a visszarendezése, mint az újabb, talán most sikeresebb „megforgatás”. Határozott véleményem, hogy távlatos gondolkodással, a mindennapok lehetőségeibe szívósan megkapaszkodva, „higgadt velővel”, fokozatosan érhető el az optimális eredmény, minden rendelkezésre álló erőt integrálva. És nem a kritika visszafogásával, hanem még bátrabb, még erőteljesebb és mélyrehatóbb kritikával; de pontos, félremagyarázhatatlan szövegezésben.

Ennyi volna, amit én mondhatok. Tudom, hogy ebben a levélváltásban nem az én pozícióm a kedvező, a vonzó, a népszerű, bizonyára lesznek számosan, akik legyintenek avittas ízű közhelybőlcsességeimre. Én mégis örülök, hogy elmondhattam neked nyilvánosan azokat a gondolataimat, melyek írásaid kapcsán foglalkoztattak. Úgy is, mint főszerkesztőt, természetesen. Talán annyi elégtétele, fanyar örömd neked is lehet e későn megvalósuló közlés alkalmából, hogy gyakorlatban is láthatod — s tapasztalhattad; más közleményeink is tanúsították korábban is —, nálunk nem szerkesztői „bátorság” dolga valamely cikk megjelentetése, hanem az írás minőségének, belső tisztességének függvénye.

Baráti üdvözléssel:

Pete György

Szombathely, 1988. április 6.

0271 ig. szám

Halász
alírást

MAGYAR ÉPÍTŐMŰVÉSZEK SZÖVETSÉGE

TAGSÁGI IGAZOLYVANY

Név: *Határ Győző*

Szül. év és hely: *1914. Groma.*

Mendán P.H. *ifj.*

előző n. *ifj.* titkár.

MAGYAR ÍRÓK SZÖVETSÉGE

582. szám

Halász

P. H. - Budapesti írók.

MAGYAR ÍRÓK SZÖVETSÉGE

TAGSÁGI IGAZOLYVANY

Határ Győző

a Magyar Írók Szövetségének rendes tagja részére.

Budapest, 1948. június

Bartók Ferenc *Baranyai Tibor*

titkár. *Baranyai Tibor*

Zsámboki Árpád elvtársnak

Vas megye Tanács V.B.

Művelődési Osztálya

8. december 21.

U 1088 / 1018

Kedves Zsámboki Elvtárs!

Knopp András közelgő Vas megyei látogatása alkalmából az Írók-Képző.-művészek és Ujságírók Klubja az alábbi kérdésekre kér választ:

1./ Közismert, hogy a három T-vel jellemzett művelődéspolitikai koncepció és gyakorlat megbukott, és Debrecenben Pál Lénárt által nyilvánosan is hibásnak és alkalmatlannak minősítettett. Van-e, lesz-e

helyette új művelődéspolitikai koncepciója a pártnak és a kormánynak, s ha igen, kik fognak ebben közreműködni? Azok-e akik korábbi időszakban kritikátlanul végrehajtották az előzőt, vagy netán bekapcsolatnak ebbe a munkába azok is, akik - retorziókat is vállalva - másfajta modell szükségességét fogalmazták meg, illetve akik gyakorlati tevékenységük során a három T-s kulturpolitikát tágították?

2./ A kiépülő szocialista/?/ piacgazdaság keretein között mi módon kívánja a művelődéspolitika, s konkrétan a művelődési tárca biztosítani a társadalmilag fontos művelődési-művészeti értékek megszületésének, közkincsétételének, súlyának megfelelő elismertetésének erkölcsi-anyagi feltételeit?

3./ Speciálisan az irodalmi-művészeti alkotóműhelyek színvonalas munkájához szükséges anyagiakról hogy kíván gondoskodni - gondoskodtatni a tanácsai apparátusok keresztül a Művelődési minisztérium? Különös tekintettel arra, hogy az infláció a támogatások reálértékét már ma is jócskán kikezdte, s e folyamat kompenzációjáról gondoskodás nem történt, valamint a várható s jórészt prognosztizálhatatlan ár-emelkedések, költségnövekedések ellensúlyozására sem tudunk intézkedésről.

/Pete György/

MAGYAR MŰHELY-találkozó Szombathely, 1989. július 11–14.

Megyei Művelődési és Ifjúsági Központ, Ady tér 5.

Jelentkezés: Tanárképző Főiskola Kollégiuma, Ady tér 3/A.
Telefon: 13-591
Levelezési cím: Székely Ákos, Szombathely, Váci M. u. 4. I/8.
H-9700

Kedves

A Szabadterület — aktuális művek címmel rendezendő baráti összejövetelünk programja:

Július 11., kedd

- Érkezés: a délelőtti folyamán.
- 12 h.: ebéd.
- 15 h.: Az összejövetel megnyitása.
- 16 h.: Ágoston Vilmos vitaindító előadása. — Bujdosó Alpár: Intermedialitás a művészetben.
- 18 h.: vacsora.
- 19 h.: A Kassák-díj kihirdetése. — Művek bemutatása.

Július 12., szerda

- 8 h.: reggeli.
- 9 h.: Petőcz András: A posztmodernen is túl. — Zsilka Tibor: A posztmodernizmus és a vizuális (irodalmi) szöveg.
- 12 h.: ebéd.
- 14 h.: Aranyi László: Abraxas (napjaink experimentális költészetének rejtélyes üzenetei). — Papp Tibor: Irodalom számítógépen. — Maurer Dóra: Szóval.
- 18 h.: vacsora.
- 19 h.: Művek bemutatása.

Július 13., csütörtök

- 8 h.: reggeli.
- 9 h.: De-konstruáljunk?! Posztmodern háromszögelési pontok: Habermas, Lyotard, Derrida. Molnár Miklós, Nagy Pál, Hegyi Lóránd előadása.
- 12 h.: ebéd.
- 14 h.: Szombathy Bálint: A korai avantgárd ifjú örökösei. — Tóth Gábor: Ellenhang száll felénk. — Záró-vita. — Művek bemutatása.
- 17 h.: Pátkai Ervin kiállításának megnyitója: — Sály László koncertje: Hommage à Pátkai Ervin. (Szombathelyi Képtár)
- 18 h.: Állófogadás a képtárban.
- 19 h.: Művek bemutatása. (MMIK)

Július 14., péntek

- 8 h.: reggeli.
- 9 h-tól: hazautazás.

A rendezőszervek nevében:

Tisztelt Dúe Antal!

Ízeit címestem Önnek a
levellem, amit maga szeretett.
Hannas Béla életmű - ri-
adását.

Borzasztóan örülök, hogy vala-
ki felfigyelt Hannas Béla-ra,
válogatott művei kiadására
és lehetővé tette, hogy én
elvashassam. (Itz antologia
humanaból 3 pt-t vettem.)
Ezen kívül csak a Scicucia
Sactat ismerem, amit meg

jó ideig fogok olvasgatni.

Személy szerencsés! En ide-
gen vagyok, igaz kisváros-
ban, de itt van egy gyenge
könyvesbolt van.

Honnan tudhatnám meg,
ha újabb kötetek jelennek meg?
Nem szerencsés egy művészt
sem lemaradni!

Jó lenne azt is tudni, milyen
művei jelennek meg, ha
ez életünk viadása! Lesznek
a még ki nem adottak
közül is?

3

Nem lehetne megrendelni a
sorozatot?

Kérem, ha tud választani
és nem sajnál egy kis időt
rájón, vagy küldjön valami
tájékoztatót!

Köszönettel.

Vagy kedv'.

2370 Dabas

Rudas L. u. b.

MÜVELŐDÉSI MINISZTER
EÖTVÖS JÓZSEF ALAPITVÁNY ELNÖKE

Budapest, 1987. szeptember 3.

Pete György
főszerkesztő

SZOMBATHELY

Kedves Pete György!

Örömmel értesitem, hogy az Eötvös József Alapítvány
Kuratóriuma benyújtott pályázata alapján, 1987. szeptem-
ber 1-jétől kezdődően egy éven keresztül

havi 7.000.- Ft.

Ösztöndíjban részesítette Önt.

Az Ösztöndíj átutalásáról a Magyar Népköztársaság Mű-
vészeti Alapja gondoskodik.

Kérem, hogy az alapítványi támogatás felhasználásával
kapcsolatos mellékelt Nyilatkozat egy példányát aláírva
juttassa el a Titkárságnak.

Munkájához sok sikert kívánok!

/Köpeczi Béla/

Tisztelt nagy jó Úr!
Kérlek az alkoholizmus, 8. január
2-án, Pálvax-béli orvoslásról
felkérésni el ne mulassd.
Ugyanis Hommes-küldet
adunk ki kütyükre. Az
öt gémet, valamint a Bor
főnökjait, s én - az övével
együtt - a keresetnek
felkérésni lehetne jelen
kéni kére. Ezen kívül is
többrendbeli fontos ügyben
keretnek kéni fordul,
s személyes közreműködése-
det. Minden nem droblap-
ra Beművelhet perre, hogy
emer díjértendő hólmi
vess borszár meg ne tenné
rel sük. Uol. Szombathelyi

Kedves Gyuri,

kb 1991/2742

már megkérdezem, hogy nem tévedés volt-e: az augusztusi cikkemért 2874 Ft - 40 Ft-ot kaptam. Ez kb 24 oldal volt, ha jól emlékszem. Ilyen terjedelmű cikkért 6-8 ezer Ft-ot szoktam kapni.

Tavasza lenne egy másik cikkem, szent Mártonról; élete, tisztelete, jelentősége stb.

Budapest 1991 október 29.

baráti üdvözléssel, válaszádat

várva

Bauk'

/Tóth Endre/

PUSZTAI GYULA úr részére,
Vas megye Közgyűlések elnöke

Szombathely

91. június 18-án

kb 1991/2109

Tisztelt Elnök Úr!

Tisztelettel kérek, hogy a Megyei Tanács átszervezése során lecserélésre került bútorokból az ÉLETÜNK Szerkesztősége kiegészíthesse berendezését, felszerelését. Szükségünk volna

2 db kisméretű íróasztalra,
hozzávaló székekre,
2 db fiókos kiasszekrényre,
1 db nagyobb üveges-polcos szekrénysorra,
2 db dohányzóasztalra,
8 db székre avagy ülőkére,
1 db írógépasztalra,
2 db kanapéra, és
1 db írógépre.

Kérlek, engedélyezd, hogy a Gondnokság kezelésében lévő anyagból ezeket a bútordarabokat kiválogathassuk és felhasználhassuk.

Szíveskedet előre is köszönöm!

Tisztelettel:

/Pete György/
- főszerkesztő -

Wagner András
polgármester úr
Városháza

91.IX.2.

K 1991/2133

Kedves András!

Az Írószövetség múlt héten levelet kapott az Ingatlankezelőtől, melyben ez utóbbi - a szombathelyi önkormányzat döntésére hivatkozva az eddigi kb. 22.000 Ft-ról több mint 50.000.-re emeli a Forgó utcai klubhelyiség bérleti díját. Ez természetesen egyértelmű a kilakoltatással, mert az Írószövetség ezt a horribilis házbért kifizetni nem képes. Ráadásul - s ez az oka, amiért e levéllel zaklatlak - a "bérleményt" nem is az írószövetség használja, hanem a Forgó Klub, mely egy szombathelyi művelődési egyesület, s bár anyagi lehetőségei nagyon szűkösek, mégis számos állusztis hazai és külföldi művész találkozását szervezte meg, sok vasi képzőművésznek biztosított kiállítási lehetőséget, filmek klubokat működtetett stb.

A klubot a megyei önkormányzat évi 100 000.-Ft-al támogatja, tehát a fenntartás költségeinek aránytalanul nagyobb részét eddig is az Írószövetség vállalta magára. Az egyre rosszabb anyagi feltételek közepette valamilyen áldozatot a város is hozhatna az irodalomért: én azt kérem, hogy

1./ a bér maradjon a régi:

2./ ebből is 100 000Ft-ot az önkormányzat vállaljon magára.

Még egyszer hangsúlyozom: ez a klub "szombathelyi hasznosítású", s az Írószövetség lényegében nem tett mást, mint önzetlenül támogatott egy helyi művelődési fórumot. S ezért méltánytalanul többlet "piaci" bért követelni - amikor az eddigi bért is helyettünk, vasi irodalmárok helyett fizeti, illetve azok helyett a szombathelyi intézmények helyett, melyeknek ez az irodalomtámogatás helyi és közvetlen feladatuk lenne.

Megértésedre számítva

Öszinte nagyrabecsüléssel üdvözlő

Láng Gusztáv
titkár

MŰVELŐDÉSI ÉS KÖZOKTATÁSI
MINISZTERIUM

Postacím: 1884 BUDAPEST, Pf. 1.

Telefon: 153-0600 --- Telex: 22-5935

Könyv, Lap és Irodalmi Főosztály

Előadó: Erdiné Csaplár Katalin

Tárgy:

Pete György főszerkesztő Urnak,

Szombathely

Ögyiratszám: 80031/92

Hiv. szám:

Melléklet:

B 1993/2722

Kedves Pete Ur!

Az 1991. évi folyóiratpályázaton lapja által elnyert állami támogatás felhasználásáról - az MKM-el megkötött szerződés alapján - 1992. január 20-ig el kell számolnia. Miután a mai napig elszámolása nem érkezett meg -méltányosságból- az elszámolási határidőt január 30-ig meghosszabbítjuk. /A határidő a beérkezés napját, s nem a postára adás idejét jelenti!/
b

Felhívom szíves figyelmét kötelezettsége teljesítésére, ellenkező esetben - amennyiben állami támogatásra az 1992-es évben is pályázott - a jelenlegi pályázatból lapja automatikusan kizárásra kerül.
Mindezekon túl, a továbbiakban a PTK vonatkozó szabályai az irányadók.

Üdvözléssel:

Budapest, 1992. január 17.

Dr. Gallyas Csaba

Életünk Szerkesztősége

9701 Szombathely, Belsikátor 1., Pf.: 168. Tel.: 94/13-630

Vas megyei Rendőrkapitányság
Szombathely

Tárgy: feljelentés

Tisztelt Kapitányság!

Sz hely, 1992. V.21.

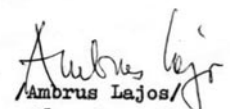
Alulírottak, az Életünk című folyóirat szerkesztői feljelentési kötelezettségüket teljesítik, midőn feljelentéssel élnek külső munkatársunkkal SZENTKIRÁLYI ZSOLTAL szemben.

Nevezett volt munkatársunk /jelenleg az UJ HIREK újságírója/ bizalmi helyzetével visszaélve eltulajdonította a cég bélyegzőjét és a Jáki Takarékszövetkezettől okirathamisítással 200 ezer Ft. kölcsönt vett fel. A takarékszövetkezetnek hamis munkáltatói igazolást állított ki, kezesként aláhamisította a lap főszerkesztőjének és helyettesének a nevét. Miután Szentkirályi Zsolt a tartozását rendezni nem tudta, a lap vezetőit villámcsapásként érte a szövetkezet fizetési letiltása. Megbizonyosodtak róla, hogy a takarékszövetkezetnél rendelkezésre álló dokumentumok közönséges hamisítványok.

Miután Szentkirályi Zsolt "akciója" napfényre került, felhívították őt arra, hogy a legrövidebb időn belül fizesse meg tartozását. Erre azonban most már semmi esélyt nem látunk, ezért teljesítjük kötelezettségeinket.

/Pete György/
főszerkesztő

Tisztelettel:

/Ambrus Lajos/
főszerkesztő helyettes

K. 1992/2147

Szentkirályi Zsolt Úrnak

Szombathely

Tisztelt Szentkirályi Úr!

Újólapon értesített bennünket a Jáki Takarékszövetkezet, hogy fenálló tartozását, többszörös ígérete ellenére mindaddig nem rendezte. Miután a kölcsön felvétele oly módon vált lehetségessé, hogy kezesként - bejegyeztetésünk nélkül, nevünket aláhamisítva - Ambrus Lajost és engem nevezett meg, kénytelenek vagyunk ez ellen fellépni és ezért Szombathely Város Rendőrkapitányságához fordulni. Együttal lépésünkről tájékoztatjuk a Jáki Takarékszövetkezet igazgatóját, Németh Lajos urat, valamint jelenlegi munkáltatóját, Lukácsffy Dénes lapigazgatót.

Szombathely.1992.junius 15.

Pete György
főszerkesztő

SZOMBATHELY MEGYEI JOGÚ VÁROS
KÖZGYÜLÉSÉNEK
KULTURÁLIS BIZOTTSÁGA

ÉLETÜNK SZERKESZTŐSÉGE
PETE GYÖRGY FŐSZERKESZTŐ
ÚRNAK

S z o m b a t h e l y
Belsikátor 1.

Tisztelt Pályázó!

Örömmel értesítem, hogy Szombathely Megyei Jogú Város Kulturális Bizottsága a szabad kulturális kezdeményezések támogatására benyújtott pályázatát elfogadta, s annak alapján

Hamvas Béla "Pathmos" c. kötetének kiadási munkáira
400.000,- Ft

egyszeri támogatást nyújt.

A pályázaton elnyert összeg felhasználásának számszakilag értékelhető bizonylatait kérjük legkésőbb 1992. december 1-ig a Kulturális Bizottság címére megküldeni.

Az elszámolás elmaradása visszafizetési kötelezettséggel jár, ugyanakkor a további pályázatból való automatikus kizárással is.

Kérjük, postafordultával jelezzék, hogy a megítélt összeget hova utaljuk át.

Tevékenységükhöz sok sikert kívánok.

Szombathely, 1992. május 25.

Üdvözléssel:

Feist György
(: Feiszt György :)
a Bizottság elnöke

Sylvester-PRINT Nyomdaipari Kft.

9701 Szombathely, Kiskar u. 6. Pf. 13. · Telefon: 14-762 · Telex: 37 208 · MHB elszámolási számla: 470-11036

Címzett: ÉLETÜNK SZERKESZTŐSÉGE

Szombathely

Tárgy:

Levelünk száma: 286/92.

Ügyintézőnk: Bálintné

Ügyintézőjük:

Hivatkozási szám:

Dátum: Szhely, 1992. aug. 12.

31992/8

Leszámláztunk Önöknek 1992. május 19, 20, 25-i keltű 480, 487, 503. sz. számlákban összesen 6.500 db Hamvas Béla "Szilveszter ..." című könyvet.

Megállapodásunk szerint a számlák értékének 50 %-át levontuk, figyelemmel a fizetett előlegre. Így a három számlára jelenleg fennálló tartozásuk összesen 440.831,- Ft.

Megjegyezzük, hogy a 3.500 db "Szilveszter ..." című könyvet május 19-e óta tároljuk.

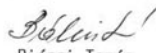
Ugyancsak leszámláztunk a "Patmosz" című könyvből 2.875 db-ot az 1992. 07. 22-i keltű 728. sz. számlában 316.251,- Ft értékben. A többi - 7.125 db - könyv szintén elszállításra vár július 22-e óta.

Kérjük sürgős intézkedésüket egyrészt a számlák kiegyenlítésére, másrészt a könyvek elszállításával kapcsolatban, hogy a további számlázást és az előlegek elszámolását mielőbb el tudjuk végezni.

Együttal felhívjuk figyelmüket, hogy a könyvek tárolásáért tárolási díjat számítottunk fel 1.500,- Ft/hó mértékben.

SZOMBATHELYI SYLVESTER-PRINT KFT.
SZOMBATHELY 1

Varró Attila
ügyv.igazgató

Biácsi Tamás
gazd.igh.

MŰVELŐDÉSI ÉS KÖZOKTATÁSI
MINISZTERIUM

Postacím: 1884 BUDAPEST, Pf. 1.

Telefon: 153-0600 — Telex: 22-5935

Ögylratszám: 80.725/1992.XVII.

Hiv. szám.:

Melléklet:

Előadó: Erdeiné dr.

Tárgy: Visszatérítendő támogatás átminősítése

Pete György főszerkesztő
Életünk Szerkesztősége

Szombathely

Tisztelt Főszerkesztő Úr!

A Művelődési és Közoktatási Minisztérium Kulturális Alap könyvszakmai kerete terhére 1989. októberben Határ Győző 75. születésnapjára az "Életünk Könyvek" sorozatban kiadott Golgheloghi c. fő művéhez nyújtott 500.000.- Ft, azaz Ötszázezer forint visszatérítendő támogatást indokaik alapján egyszeri céltámogatássá minősítjük át.

A Kulturális Alap céltámogatása az 1989-ben megjelent Határ Győző: a Golgheloghi c. kiadvány előállítására nyújt részbeni fedezetet.

A beküldött anyag /pályázat/ alapján a céltámogatási összeget elszámoltnak tekintjük. Egyidejűleg a Szerkesztőség átmeneti támogatás visszafizetési kötelezettségét megszüntetjük.

Budapest, 1992. augusztus 12.

Üdvözlettel:

Dr. Gallyás Csaba
főosztályvezető

SIMONFFY ANDRÁS LEVELE AMBRUS LAJOSNAK

1993. jan. 8. Duka

1993-1994

Kedves Lajos, Don Luigi d'Ambrosiano & Oda- s Visszacsatolt
Részeid,

a devecseri Hölgy nemrég mondja, hogy - kívánni nem tudván, míg a szombathályi ügyvédő úgy fogalmazza meg kifo-
gásaimat, hogy azért az az eredeti maradjon, s azt mindjárt x
hejesírásilag is áttegye másfél ujjal a gépeletbe /na meg ön-
kormányzói xeroxba/ a jegyzőő - vártatok Hetyén bekukkantás-
ra, de ő féltett engem és nem mondta /stb./ Mit félt rajtam?
A Nádasdy vár elpolitizálódván szép szüzességét veszette, va-
lahogy elkezdett nem érdekelni, hogy László Gyula MDF-es-e vagy
titkos párttagként publikált-e Aczél korszakban, s hogy a ket-
tős honfoglaláskor a népnemzetiek gyürődtek-é be ide előbb
vagy a multinacionális kriptobolsevikakukkok Szvatáplukkal Co-
ca-Cola reklámot hordozó ijjakat egyeztetni.

Sárvárra, Szombathelyre nem számíthatván, megyehatárok
oldásának ígérétében megpróbáltam Devecserre bazirozni. Épít-
kező, jól menő művelődési központ lett, jobb az ajkainál,
veszpréminél, átvészelték a moziból kupleráj, színházi öltöző-
ból kozmetika-szalón stb. szintű önkormányzati mohóságokat is.
Folytattam ott a sorozatot /a sárváron megkezdettét/, lehívtam
nekik köztársasági elnököt, a Világszövetség elnökét, másokat,
megpályáztunk és elnyertünk Sorost /video kivetítő, szövegszer-
kesztő, egyebek/, ott állnak kihasználatlanul, illetve csak ál-
talam kihasználtam. Felkínáltuk Dukának, önkormányzó uőnak az-
zal, hogy az embert, aki pl. a kivetítővel jön, bizony fizetni
kell. De hát itt csak annyi érthető és annyi bizonyos, hogy aki
ide nő jön, az bizonyára az én kurvám, legyen az Csomós Mari
vagy Liptay Kati a Rádiótól, Szegvári a TV-től.

Azt hittem volna, hogy az általam /is/ megteremtett országban /-ból/ haza is lehet/ne/ egyszer. Hát nem lehet, ez nem az. Itt ellenség-kép kell, és úgy látszik, erre ujracsak kiválóan alkalmas vagyok. Nem lenne baj, az örök megaláztatásban inkább otthon vagyok, mint mások a frissen szerzett hatalom mámorában, és jól megjegyeztem egy néhai nagy magyar író tanácsát: "Ne politizálj, építkezz!", csak hát itt a ne politizálj, harácsolj helyett is a rabolj szabadon, most lehet meg, Adyval szabadon: a rabló rabol mert rabolni akar.

Legyen neki, ámen.

Csend alattam, csend felettem. Kónya uré, az ő nyugodt derűje egy hiszterikus sikoly a nagy magyar űrben az én újra megszerzett békés hazátlanságom, kitagadottságom és idegenségem árnyékában.

Kapcsolódások rendszere lehetett volna Duka. Ám ebben a soha nem változó országban csak újabb félelmek és gyanakvások kiküszöbölendő bizgentyűje. Meg egy ember, aki nem fér a képletbe. Csupa primér indulat, közelítés, előítélet.

Hamarosan meglepem az ELETÜNK-et egy kéziratral. A többi szóban.

Kiváló hűtővel

Sándor

PS: Most értesülök, hogy július 1-el a devsceri művház is megpályáztatják. Pincéjében már ott az ELZA KOLYKEI butikhálózat madara.

ÉLETÜNK Szerkesztősége

S Z O M B A T H E L Y

Tisztelt Szerkesztő Úr!

Nagy örömmel vettem tudomásul, hogy Önök vállalkoztak HAMVAS BÉLA életmű sorozatának beindítására és már a 4.kötet is megjelent a PATMOSZ II. Ebből a kötetből 5 példányt vettem, részben magamnak, részben ismerőseim számára. Mind az öt kötet igen kiméletes olvasás mellett szétesett a 130.oldal körül a lapok már nyitásnál kiestek, ezért a könyv olvasása elég nehéz, sőt én aki nagyon vigyázom a könyveimre - különösen Hamvas Béla könyveire - az eset mérhetetlenül bosszant. A Könyv ára 350 Ft, amit nem sajnálnok, de szeretném kérni Önöket, hogy a következő könyveknél a kötésre jobban ügyeljenek, mert a sorozathoz nem illik ez a silány munka. Könyvesboltokkal beszéltem, akik szintén panaszkodtak a fenti problémára. Kérem, az illetékeseket tájékoztassák és próbáljanak segíteni ezen a problémán. A könyv ujrakötöttetése minimum 200 Ft.

Maradok tisztelettel:

Pécs, 1993. július hó 07.

Koszorús Erzsébet
KOSZORUSNÉ DR. VÉGHÉLYI ERZSÉBET
7623. Pécs, Rét u. 39.

Sajnos a szerkesztő is megkapta a levelet.

61995/2808

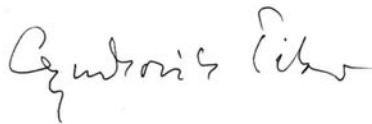
Kedves és derék Barátaim!

Mindig és most is meleg szívvvel gondolok rátok, akik a tiszta és tisztességes irodalmat képviselitek. Jó folyóiratot csináltatok huszon öt éven át, a magyar irodalomtörténet szép lapjain jegyzi föl multatokat - s merem remélni, jövőtöket is.

Helyi és európai, magyar és éghközeli irodalmatokkal kiálltatók azt a próbát, melyre a nehéz évek ígája kötelezett. Gondolom, a legjobb folyóiratok közt fognak embegetni titeket az igaz-értő irodalmárok és az igaz-értő olvasók. Sok tizezer embernek adtatok hitet, értékrendet és utravalót akkor, amikor álnok évek buktatói és szögesdrótjai közt haladt az ember.

Magam is hálás szívvvel emlékezem közléseitekre, s nem feledem, olyan verseim, mint a "Forradalmár", vagy a "Magyar sanzón" és társaik csak nálatok jelenhettek meg. Szerény lehetőségeim szerint magam is igyekeztem minden fórumon támogatni jeles munkátokat.

Üdvözlöm a bizenyára kiváló társaságot, mely nálatok az ünnepe alkalmából egybegyűlt, és jővő sikereitek biztos tudatában régi szeretettel öllelek benneteket:

1993 szept 27

P.S. Sajnos nem vagyok a legfényesebb állapotban s elkötelező dolgaik miatt nem tudok személyesen jelen lenni, pedig igencsak szerettem volna.

Juhász Gyula írta: "Fiatalok, még itt vagyok..."

Pete Grün fiókájában — ÉLETÜNK

Kedves Grün! \$ 1996 | 308 |

A tegnapi esti-éjszakai beszél-
getésünk sarkalt arra, hogy
ettól kezdve megismerjem a kutyámat
és Netted. Mondanék meg ^{ca 48 sor}
a beszélgetésünk folytatására.

A szekrénydi mögött reggelre
megjtem. Egyszerre,

és az Életünk fennmaradásán
is. II. Földművelésügyi Minisztérium
kínai és Barátságjel kártya:

Maggyar

1996. április 12.

Houda-Hud - Budapest Budapesti-

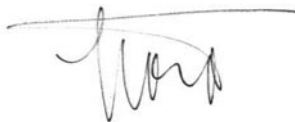
V. G. J. HATAR 12 Edge Hill LONDON SW19 4LP UNITED KINGDOM
Phone: (0208) 946-1515 e-mail: Victor.Hatar@btinternet.com

PETE GYÖRGY — SZOMBATHELY

1999 06 30 Kedves Gyurkám — esős hidegek járnak mifelénk, jól illenek annak az életérzéséhez, akinek az elméje még nem, de a kedélye már elborult. Örömmel töltött el az a nem remélt, hirtelen viszontlátás, amelyre méltattál, jól lehet idődnél és a vonatjegy áránál kisebb vagyok. Hasztalan delejezem kristálygömbömet (nem Nostradamus és setét jóslata aggaszt, hanem kiadványaitok sorsa:) csüggedten remélem és iparkodok lelket önteni magamba — hogy fáradozásod sikerrel jár. Beszéltem Láng Jóskával is és ő megígérte, hogy bokros teendői mellett is mindenben segítségére lesz, ha megkeresed. Vajha jeleznéd, hogy az említett terjesztőkkel (céduláimat elhánytam, se névre, se címre nem emlékszem) mire mentél. Idejét se tudom, mikor láttam utoljára ÉLETÜNKET. Megígértem, hogy készülő könyvemből szemelvényt küldök, esetleges közlésre, vagyis mindig azzal a megszorítással, hogy ha és amennyiben arra alkalmasnak találod (a jó ég a tudója, a Honban milyen új tabuk hogyan működnek és az új felületi feszültség a víz színén hogyan alakul). Ezúttal az elejét vágtam le (a svert-je, az középen van — de nálunk a filozófia — *bóvli*, az ilyesmi olvasóidat amúgy se érdekli). A szöveg azért olyan „keskeny”, mert voltaképp ez maga a szedés, ezzel dolgozik a nyomda; az anyag a ti tipográfiaidokkal nem lehet több 6-7 oldalnál. Egyébaránt azt is beleírták sorsomba, hogy Árpi bácsi hivatalos látogatása alkalmából és ürtügyn zárándokoljak el a windsori palotába, legyenek a 90-méteres asztalnál a 180 vendég egyike és (hölgyemmel) egyem végig a (kitűnő) díszvacsorát. Közeli láthattam a koronás nomenklatúrát és megállapítottam, hogy mindenki jóval kisebb és jóval öregebb, mint amilyenek a lapok meg a tévé képei alapján hittem volna; vagyis: minden *vanitatum vanitas...*

Adnál visszajelzést, kérek, arról, hogy ez a paksaméta megérkezett és vajha tudatnád, ami rám tartozik. Piroskám mindkettőtöket üdvözl, mihez üstöllést csatlakozom. Ölel — baráti öreg hived

MELLÉKLET

T. Károly!

Novák & Társai Ügyvédi Iroda
Dr. Meskó Tamás
ügyvéd

1126 Budapest, Márvány u. 27.
Tel: 214-0225, 224-7090
Fax: 224-7099

B 2000/186

Életünk Szerkesztősége
részére

Szombathely
Thököly u. 12.

9700

Tisztelt Szerkesztőség !

A folyóirat 1997. évi 11-12. havi összevont számában Weöres Sándor 22 db., szerzői jogi védelem alatt álló levelét közölték a jogutód Károlyi Amy hozzájárulása nélkül.

A jogutód képviselőjében, mind a lapnak, mind Pete György volt főszerkesztőnek többször felajánlottam a jogsértés utólagos orvoslásának a lehetőségét.

Sajnálatos módon Pete úr olyanira nem kívánt élni ezzel a lehetőséggel, hogy a leveleimet is megválaszolatlanul hagyta, s ezzel megbízomat arra szorította, hogy az igazságszolgáltatást igénybe vegye.

A Szombathelyi Városi Bíróság Pete György büntetőjogi felelősségét a szerzői jogok megsértése miatt megállapította, s egy év próbára bocsátotta.

Az ügy polgári jogi vonatkozásai azonban még a mai napig nem zárultak le.

Ügyfelem elsődleges célja az erkölcsi elégtétel adása, így anyagi igényt nem kíván érvényesíteni a lappal szemben, amennyiben a következő számban az alábbi közlemény kiemelt helyen és formában megjelenik.

„Sajnálattal tudatjuk, hogy a folyóirat 1997. évi 11-12. havi összevont számában engedély nélkül közzétűk Weöres Sándor leveleit. Az érintettek utólagos elnézést kérjük.”

Hangot kell adnom annak a reményemnek, hogy a T. Szerkesztőség a rendkívül méltatlan ügyet a fenti elégtétel adásával lezárja, s így a polgári igazságszolgáltatás igénybevételére, illetőleg kártérítés érvényesítésére nem kell, hogy sor kerüljön.

Kérem a Szerkesztőséget, hogy a választ tudassa, s amennyiben él az ismételt felajánlott békés lehetőséggel, a közleményt tartalmazó lapszámot küldje meg.

Budapest, 2000. december 13.

Tisztelettel,
Dr. Meskó Tamás ügyvéd
Novák és Társai Ügyvédi Iroda
1126 Budapest, Márvány u. 27.
Tel: 214-0225, 224-7090
Fax: 224-7099

VAS MEGYEI ÖNKORMÁNYZATI HIVATAL
MŰVELŐDÉSI ÉS SPORT TITKÁRSÁG
9700 Szombathely, Berzsenyi D. tér 1. Pf. 35.

Fábián László főszerkesztő úrnak
Életünk Szerkesztősége

Szombathely

15.000/193

Tisztelt Főszerkesztő Úr!

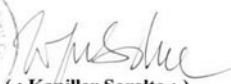
Sajnálattal vettem tudomásul, hogy Pete György volt főszerkesztő nyugdíjazási kérelme előbb került az érintett elé, mint ahogy tisztázhattuk volna a nyugdíjaztatás körülményeit. Pete úrral folytatott megbeszélésem arról győzött meg, hogy ő semmilyen körülmények közt nem kíván nyugdíjba menni. Arra hivatkozik, hogy Ön az elmúlt időszakban nem adott neki feladatot, bár képesnek érzi magát a szerkesztőségi munka bármely részének vállalására.

Kérem, szíveskedjék tisztázni vele a szerkesztőségben betöltött (betöltendő) szerepét, illetve azt, milyen elvárásokat támaszt vele szemben.

Zavartalan együttműködésükben bizva tisztelettel üdvözlö:

Szombathely, 2001. február 19.

(: Kapiller Sarolta :)
titkárságvezető

70 évesek vallanak önmagukról

NAPÚT 2013. DECEMBER

Pete György

kritikus, szerkesztő, könyvkiadó, irodalomszervező (Budapest, 1944. február 20.)

Fotó: Stekovics Gáspár

Az egyetlen fontos tény: 1944. február 20-án születtem Óbudán, magyar-ként, magyar családban, ötödik, legkisebb gyerekként.

A második fontos tény: élek, magyar emberként, magyar emberek között. Szolgálva az általam hitt és vallott emberi, nemzeti ügyeket, célokat, gyarlóságom kényszerzubbonyában. Családtagjaim, barátaim, ismerőseim amúgy tisztességes, ám „teljesítmény nélküli” emberként értékelnek. Én vagyok az első, aki ezt aláhúzza. (De mi a „teljesítmény”, miben áll, mivel mérhető, és hosszú távon vajon minek minősül majd?)

Közeledő elmúlásom után nem létező családfánk férfi ágon kihal (hál’ Isten!).

Régebben büszkén mondtam, valltam, hogy „saját erőmből lettem semmivé”. Ma már nagyképű gőg nélkül azt mondom: az ember megteszi lehetőségei töredékét, és imádkozik, hogy legalább ez a kevés ne ártson senkinek.

A legnagyobb bölcsek tudták és mondták, hogy aki a legtöbbet tudja a tudhatóról, az tudja csak igazán, hogy nem tud semmit. A tudhatóról sem, nem is beszélve arról, ami nem is tudható!

A Biblia legalább két és fél ezer éve hirdeti, hogy a bölcsesség kezdete az Úrnak a félelme.

Mindenki csak útközben lehet, a sokfélének mondott egyetlen igazság felé haladtában, ha legalább ezt képes felfogni. Ami mindebből következik, nem tartozik másra, még csak a gyóntatószékre sem, legfeljebb ránk és a bennünk is lakozóra.

Aki mindezeket tudja, az a másokra is tartozó dolgokat valószínű-

leg kellő önismerettel, tehát alázattal szemléli, így viszonyul a másokra is tartozó dolgokhoz.

Bármilyen cselekedetünk előfeltétele létezésünk maga. Ezt a lehetőséget mint ajándékot kapjuk, s mert kapjuk, ezért hálára vagyunk kötelezve.

Rohanó évmilliárdok és vánszorgó évek, évtizedek után mindenki felismeri, hogy hálára kötelezett, és – ha tisztességes – hálás, hogy élhetett és cselekedhetett halami keveset.

Ma már én is büszke vagyok arra, hogy 1944. február 20-án születtem. Még a német, majd az azt követő orosz megszállás előtt, a szabad Magyarországon. Ennek persze szimbolikus jelentése van csupán, de jelentése volt és van. Aminthogy annak is bizonyos, hogy a Vízöntő és a Halak jegyeinek váltónapján születtem. Annak is, hogy Rákosiék alatt az iskolában az engem megszégyenítő „egyéb” kategóriába soroltak mint osztályidegen kisiparosfit. Már az iskolában is rejtőzködnöm kellett. Korán megtanultam, hogy az otthoni, családi – számomra egyedül igaz és elfogadott – véleményem nem szabad az iskolában, a szomszédoknak, az utcán stb. kibeszélni, mert nem tartozik másokra, főleg „ezekre” nem.

Nem volt dicsőség, sőt szégyellni, titkolni kellett, hogy legidősebb bátyám önként, hazulról titokban megszökve, mint levente, idősebb társaihoz csatlakozva 1944-ben bevonult, harcolt a háborúban, fogságba esett Németországban (először amerikai, majd utána – elbolondítva – orosz táborlakó lett). Csak egy tisztességes, jóindulatú tábori orvosnak volt köszönhető – aki felfedezte, hogy bátyám még csak tizenöt éves –, hogy hazakerült. Idősebb társait sosem látta viszont. Elnyelték őket a Szovjetunió fogolytáborai...

1944 telén óbudai házunk kertjében csata dúlt a Hármashatárhegy felé visszahúzódó magyar csendőrök és a támadó oroszok között. Belőttek az elfüggönyözött ablakunkon, s hajsza híján eltaláltak engem és az engem éppen szoptató édesanyámat, az összetolt kettős ágy egyik végében ülve. A golyó teljesen áthatolt az ágy előtámláján. Ha talál, rajtunk is. A lövés magassága éppen megfelelő volt. (Később is ott nézhettem a lukat az ágyunk végében, ahol aludtam.) A hullákból a kerti kútba is jutott (azután már csak mosásra használtuk a vizét). Ennyit történelmi meghatározottságaimról, melyek egész életemet meghatározták.

1953-ban, kilencéves koromban meghalt édesapám. Hozzászóltam, hogy jobbára énnekem kell döntennem. (Ezt követően lógtam rendszereken a számtanórákról, majd az iskolából általában, és a misékről is.)

Végtelenül hálás vagyok, amiért 1956 felszabadult néhány napját átélhettem. Az a néhány nap végképp meghatározó volt. Október 25-én két évvel idősebb barátommal a Bajcsy-Zsiliszky úton sodrattuk magunkat az emberáradattal a Kálvin tér irányába. A közeledés okán csaknem befordultunk az Alkotmány utca sarkán az Országház felé. Máig nem tudom, nem tudhatom, miért mentünk mégis inkább a Kálvin tér felé. Ha másként döntünk, talán más lett volna a történet is...

1968-ban, augusztus 20-án este ért be a vonatunk Munkácsról a pályaudvarra. Nem is sejtettem, hogy ugyanakkor útban vannak a katonák Prága és Pozsony felé. Micsoda félelmetes párhuzam! Anyám kislánykorában Munkácson élt, ott járt iskolába. Miatta jöttünk idősebb bátyámmal ide, megnézni a várost, a várat, az itt élő magyarokat. Mi jöttünk, ők mentek.

1971-ben kezdtem dolgozni a Művelődési Minisztérium Irodalmi Osztályán. Nemsokára tagja lehettem Simonffy András jóvoltából az általa kreált Ráday utcai Képzelteteli Írószövetségnek. Vele az akkoriban a Ráday utca túloldalán lakó költő barátom, Apáti Miklós ismertette össze. Andrásról már korábban írtam nyúlfarknyi kisportrét az általa jegyzett, antológia formájú Mozgó Világba. Igazi barátok lettünk, közös történelmi világlátásunk alapján. „Félszavakból is értettük egymást.”

Amikor elkezdtem írni az Életünk első 30 évének történetét, bejáratos lettem a Történelmi Hivatalba is. Az ottani aktákból tudtam meg, hogy fedőnevem, amely alatt összesítették a rólam szóló információkat, az volt, hogy „Kiismerhetetlen”. Dosszié is készült a rólam szóló besúgó jelentésekből, amelyek aztán valahogy 'elvesztek', csak a felcímkézett dosszié maradt meg. Fénymásolatát elküldték. Furcsa...

Mindenesetre tudomásul vettem, hogy az idők során 'egyéből' kiismerhetetlenné avanszáltam. Összintén szólva, legyezgette ez a tény a hiúságomat. Itt is, ebben is tetten érhető, kiirthatatlan, mindig működő hamis tudatom. Erről is kell valamit szólnom. Mert a hamis tudat valóságos és szükséges. Akinek hamis tudata sincs, az mit akar? Az tényleg szánni való. A hamis tudat lelkünkben leledzett, őszinte, mélyen átélt és igaznak hitt kell hogy legyen. Így lehet meghatározó, bizonyos értelemben és mértékig hasznos rögeszmék forrása, egész életünket végigkísérő vezérlő kalauz. Ember hamis tudat nélkül nincs, és nem is lehet. De tudni kell, hogy ez a hamis tudat személyre szabott, változatos, gazdag, sokszínű. Szörnyű lenne a létezés nélküle. Szeretni kell,

elfogadni, cselekedni általa a legjobb szándékkal.

Persze az igazi hamis tudat is folyton változik és fejlődik, ismereteink tapasztalataink bővülésének mentén. Mindig aktuális, mindig maximális egzisztenciánk leghitelesebb tartalma. Az igazi hamis tudat a lehetséges tudás maximumán áll. S mert az ember megismerési képessége nagyon korlátozott, s mert az ember tudati képessége nagyon véges, csak a hamis tudat lehetséges, és ennek a tudatnak a milyensége különböztethet meg egy embert egy másik ember hasonló hamis tudatától.

Mindezek előrebocsátása után csak a végtelen és kimondhatatlan hála és öröm kifejezése van hátra, azért, hogy egy különlegesen izgalmas korban, időkben létezhettem, ami sokban hozzásegített néhány fontosabb felismeréshez, igazabb öné és valóságismerethez. Ahhoz, hogy meggyőződésé válhasson bennem, hogy időtlen idők óta tévúton tévelyeg az emberiség, benne minden egyes ember, szükségképpen én is, mert azt hiszi, hogy az ész bármire is választ adhat, fölöslegessé teheti a Kegyelmet...

A hála persze egyúttal az egyén kudarainak beismerése, tudomásulvétele is. Az öröm pedig annak a felérzése, hogy van másfajta olvasata is az emberi létezésnek.

Most ennyit „egy saját semmi” ág-bogairól. Apáti Miklós írta versében, a hetvenes évek elején magáról rezignáltan: „saját semmim sohasem lesz”. Neki lett. Nekem miért ne lehetne?

